VZGOJA

Revija za učitelje, vzgojitelje in starše | september 13 | 4,70 EUR

59

Naš pogovor: Vlasta Nussdorfer

Svetovni etos v šoli: Delavnica o zlatem pravilu

Motivacija in čustva

V žarišču: Človek je bitje sodelovanja

© Narodna galerija

Žepni koledar Vzgoja 2013/14

Koledar zajema obdobje od avgusta 2013 do decembra 2014. Primeren je za načrtovanje dejavnosti v šolskem in pastoralnem letu.
Tedenske misli in dnevna mašna berila dajejo poseben ton praznikom in drugim obdobjem leta.
Zaradi formata v velikosti knjižice (100 x 190 mm) je zelo priročen. Obsega 180 strani. Cena na uredništvu je **5,50 EUR** (+ poštnina).
Nudimo različne popuste.

Informacije in naročila:
http://www.dkps.si,
01/43 83 987 ali
dkps.seminarji@gmail.com.

Naročnikom revije Vzgoja podarimo strošek poštnine.

VZGOJA

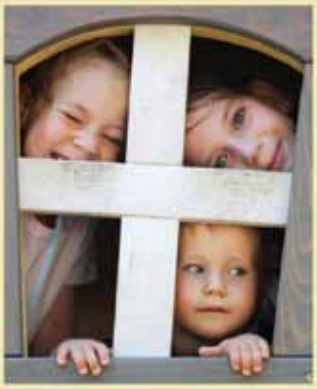

KOLEDAR
2013/2014

Sveže, zdrave, čiste novice.

Aktualno v domovini in Cerkvi doma in po svetu 24 ur na dan.

radio.ognjisce.si

radio ognjišče

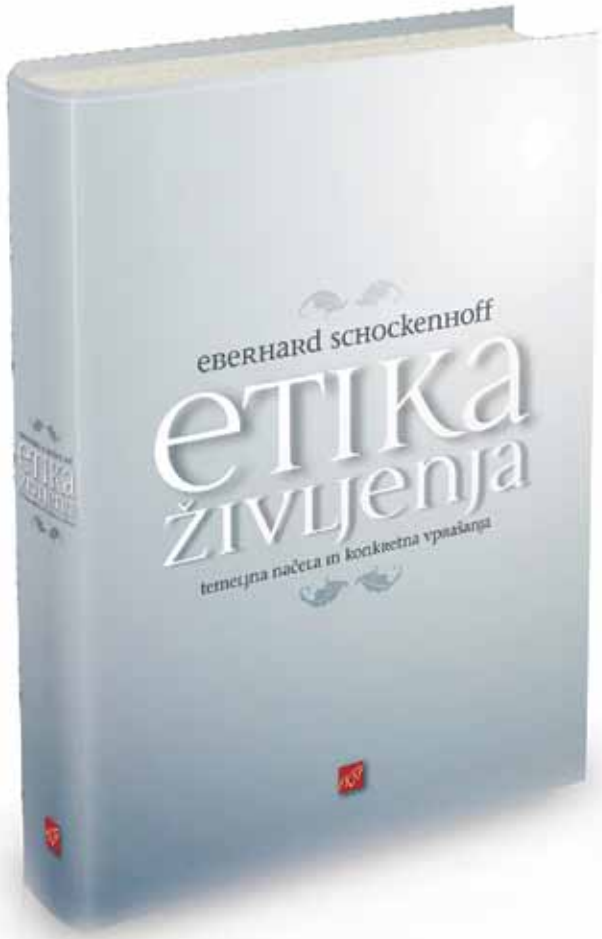

1851

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA
Prva slovenska založba

Razmišljanja o temeljnih načelih in konkretnih vprašanjih bioetike

Vabimo vas v naši knjigarni:
Celje
Prešernova 23
T 03/490-14-20 (21)
Ljubljana
Nazorjeva 1
T 01/244-36-50
info@celjska-mohorjeva.si

www. mohorjeva.org

VZGOJA 59
september 2013, leto XV/3

Ustanovitelja in izdajatelja
Društvo katoliških pedagogov Slovenije in Družba Jezusova

Svet revije
mag. Milan Bizant
mag. Zorica Blagotinšek
dr. Helena Jeriček Klanšček
mag. Albert Bačar
dr. Viljem Lovše
Marjan Peneš
dr. Bogdan Polajner
dr. Peter Svetina
dr. Peter Vencelj
Marija Žabjek

Odgovorni urednik
mag. Silvo Šinkovec

Uredniški odbor
Erika Ašič
dr. Dejan Hozjan
dr. Petra Javrh
dr. Jana Kalin
dr. Franci M. Kolenec
Karmen Pečarič Podobnik
dr. Andrej Perko
mag. Magda Burger

Naslov uredništva
Vzgoja
Ulica Janeza Pavla II. 13
1000 Ljubljana
01/43 83 983
revija.vzgoja@rkc.si
silvo.sinkovec@rkc.si
http://www.revija-vzgoja.si

ID za DDV
SI64231160

Transakcijski račun
24200-9003894173
odprt pri Raiffeisen bank

Prelom
Ikona Rozman d.o.o.

Tisk
Grafis trade d.o.o.

Lektoriranje
Berta Golob
Barbara Rodošek

Revija VZGOJA izhaja štirikrat letno. Cena izvoda v letu 2013 je 4,70 EUR. Naročnina za naročnike v Sloveniji je 18,80 EUR (tujina 33 EUR). DDV in poštnina sta všteta v ceno. Odpoved naročnine sprejemamo samo pisno za naslednje obračunsko obdobje. Navodila za pisanje prispevkov lahko dobite na uredništvu ali na spletni strani. Nenaročenih prispevkov ne honoriramo. Natisnjenih 2000 izvodov.

ISSN: 1580-0482

Revijo sofinancira Ministrstvo za kulturo.

Telos: smoter, končni cilj, smisel

✍ Silvo Šinkovec

Vsaka naša dejavnost ima namen. Ljudje smo usmerjeni k *telosu*, doseganju cilja, smo teleološka bitja. Viktor E. Frankl je trdil, da je temeljna človekova potreba, da najde smisel življenja. Ko vemo za cilj in ga sprejmemo za svojega, smo pripravljeni dati vse od sebe, smo maksimalno motivirani, da cilj dosežemo. Če voda ostane v strugi, ima velikansko moč, lahko poganja elektrarne in prevaža ladje. Če ni cilja, se energija porazgubi, ni jasne poti, ne potrebnega truda. Voda brez bregov poplavlja, se razleze in nima moči. Učenci nenehno sprašujejo: "Zakaj se moramo to učiti? Kakšen smisel ima to?"

Osnovna šola, ki si je postavila visok izobraževalni standard, veliko vlaga v doseganje visokih učnih rezultatov. Svoje dosežke preverja, išče vzroke za neuspeh in nagrajuje uspešnost. Skrbi za "ustvarjanje učečega se okolja", "razmere za rast in učenje", "pridobivanje učnih in delovnih navad", "kakovostno znanje", "vseživljenjsko znanje", "znanje za življenje, ustvarjalnost". Šola, ki si tega cilja ne postavi, ne evalvira rezultatov s tako skrbnostjo, ni pozorna na procese učenja, ne napreduje, kot bi lahko. Šola, ki si je postavila visoke kriterije na področju vzgoje in redno evalvira dejavnosti na tem področju, postavlja kriterije ter opazuje procese, razvija svojo vzgojno kulturo. Taka šola skrbi za "pristne medsebojne odnose", "kakovostno sodelovanje med šolo, starši, učenci in lokalno skupnostjo" ter "krepitev vsakega posameznika kot celovite osebnosti".

V 2. členu *Zakona o osnovni šoli* piše, da je cilj osnovnošolskega izobraževanja "vzpodbujanje skladnega, spoznavnega, čustvenega, duhovnega in socialnega razvoja posameznika". Tudi vzgojni modeli so vir navdiha za oblikovanje smotra. Najbolj tipične so Unescove šole: "Smo šola, ki uči, da bomo vedeli, znali delati, znali živeti skupaj in znali biti." V dokumentu *Učenje: skriti zaklad* piše, da je namen vzgoje in izobraževanja "prispevati k celovitemu razvoju vsakega posameznika – k njegovemu duševnemu in telesnemu razvoju, čustvovanju, smislu za lepoto, k osebni odgovornosti in duhovnim vrednotam" (Delors, 1996). Stanko Gogala pa trdi, da je "pedagogova naloga v tem, da se v otroku počasi razvija in oblikuje njegova lastna podoba, da postaja vedno bolj on sam, /.../ da bo dobival lastni obraz in v tem obrazu svojstvene črte razvijajočega se značaja".

Šola z jasnim smotrom in vizijo ima ponavadi manj dejavnosti, ki pa se dopolnjujejo. Učitelji bolj sodelujejo, imajo bolj enotna stališča, skupno držo v odnosu do staršev, ustvarjajo enoten jezik in lažje komunicirajo, lažje evalvirajo, preverjajo svoje delo (rezultate, dosežke). Če pa se šola preveč omeji na nekaj drobnih ciljev, postane ozka in nepreprič ljiva.

Novo šolsko leto nas vabi k razmisleku o tem, kaj želimo doseči. Zakaj vse to, kar delamo, zares počnemo? Prijatelj iz Španije, ki je desetletja vodil šolo za starše in formativne programe za učitelje, je neprestano izzival: "Ali imate svoj vzgojni cilj? O, saj ga ne potrebujete. Nikar se ne trudite. Veste, saj država dobro ve, kaj bi rada od vaših otrok, tudi trgovci dobro vedo, pa mediji, cesta, prodajalci mamil ... Nikar si ne belite glave." Provokacija je vedno dala misliti: staršem in učiteljem.

Danes je v ospredju celostnost ali holističnost v nasprotju s posameznostjo ali parcialnostjo. V današnjem času postaja pomembno, da se ljudje čim bolj specializiramo; toda ne želimo si ljudi, ki so enostranski geniji, v življenju pa se ne znajdejo ali so povsem nesocialni. Visoko specializirani ljudje naj bodo tudi osebe s srčno kulturo, etični ustvarjalci skupnosti in osebnostno zreli posamezniki. Naj najdejo ravnovesje med svojim intelektualnim razvojem in čustveno inteligenco, naj bodo bogati v medosebnih odnosih, spoštljivi do vseh, tudi manj sposobnih, solidarni, etično visoko razviti, s čutom za lépo in sveto. ■

3 Lidija Hamler:
Moč sodelovanja
... Psihoterapevt in profesor medicine Joachim Bauer v svojem delu Princip človeškosti *utemeljeno pokaže, da človek ni prvenstveno naravnan egoistično in konkurentsko, ampak je usmerjen v sodelovanje in ujemanje. Izvir je torej v medčloveškem odnosu in lahko se vprašamo, kako ta vir pripraviti do žuborenja. ...*

20 Petra Batistič:
Srečanje z brezdomci
... Z brezdomci sem se prvič srečala pred petimi leti, ko sem kot študentka prišla v Ljubljano in opazila ljudi, ki so na ulici hodili od človeka do človeka, spraševali za denar ali ponujali svoj časopis. Sprva se je v meni zbudil odpor. Najraje bi se obrnila stran ali se pretvarjala, da jih ne vidim. ...

33 Mojca Bukovnik:
Škrat Brokolino
... Spričo pomanjkljivega poglobljenega znanja o zdravi prehrani je vedno več mladostnikov podlegalo nezdravim prehranskim navadam in škodljivim modnim trendom v prehrani. Zato smo se odločili, da poskušamo z ustreznimi vsebinami vsaj malo zakrpati nastalo vrzel v obsegu vsaj ene ure letno v posameznem razredu. ...

38 Silvo Šinkovec:
Žalost
... Ob izgubi doživljamo svojo telesno, prostorsko, časovno in finančno omejenost, hkrati pa dobimo priložnost za čustveno in duhovno obogatitev; iskanje smisla (novega ali poglobljenega). Ker v življenju ves čas izgubljamo, se moramo učiti, kako izgubljati in kako se poslavljati. ...

42 Irena Valdes:
Likovna terapija kot pomoč otroku
... Likovna terapija je ena od priznanih terapevtskih možnosti, ki je cenjena po svoji neinvazivnosti in učinkovitosti. Otroci in mladostniki lahko s pomočjo likovnega ustvarjanja varno raziskujejo svoja čustva in iščejo rešitve, pri tem pa jih likovni terapevt usmerja, jim pomaga premagovati strahove ter spodbuja njihov razvoj. ...

Uvodnik
1 Silvo Šinkovec: **Telos: smoter, končni cilj, smisel**

V žarišču: Človek je bitje sodelovanja
3 Lidija Hamler: **Moč sodelovanja**
5 Apolonija Klančar: **Spoštovanje**
9 Dejan Hozjan: **Razumevanje socialne kohezivnosti**
12 Metka Mencin Čeplak: **Izvori in vloga stereotipov in predsodkov**
14 Mirjana Ule: **Predsodki v sodobnih družbah znanja**
16 Miriam Stanonik: **Strpnost – spoštovanje – sodelovanje**
18 Andreja Miketič: **Sodelovanje v razredu**
20 Petra Batistič: **Srečanje z brezdomci**

Naš pogovor
22 Erika Ašič: **Vlasta Nussdorfer: Pravice in dolžnosti so močno prepletene**

Svetovni etos v šoli
25 Špela Čekada Zorn, Andreja Dobnikar: **Delavnica o zlatem pravilu**

Biti vzgojitelj
29 Jana Jemec: **Slomšek kot izziv za poslanstvo sodobnega vzgojitelja**
30 Bogomir Novak: **Dr. Janez Justin**
31 **Pediček in šolsko svetovalno delo**

Duhovna izkušnja
32 Marija Pisk: **Novemu šolskemu in veroučnemu letu na pot**

Razredništvo in vzgojni načrt
33 Mojca Bukovnik: **Škrat Brokolino**
35 Iz življenja v šoli: **Kaj je bolje za otroka**

Starši
36 Bogdan Žorž: **Motivacija in čustva**
38 Silvo Šinkovec: **Žalost**

Vzgojna področja
40 Milček Komelj: **Nežni objem življenjskega veselja**
42 Irena Valdes: **Likovna terapija kot pomoč otrokom**

Prostovoljno delo
44 Leja Drobnak Škodlar: **Trgovina z ljudmi**

Izkušnje
46 Stane Okoliš: **Prva slovenska matura**

48 Prebrali smo
48 Iz življenja DKPS
51 Napovedni koledar
53 Summary
53 Avtorji

Moč sodelovanja

Medgeneracijsko sodelovanje je most, ki ga gradi odnos

✍ Lidija Hamler

Ko so sodobni demografski trendi začeli spreminjati razmerja med generacijami in vplivati na različna področja družbenega, gospodarskega, kulturnega in političnega življenja, so se odprla vprašanja in potrebe po okrepitvi solidarnosti, sodelovanja in sožitja med generacijami. Medgeneracijsko sodelovanje, ki je bilo nekoč samo po sebi umevno in je predstavljalo naravni most med generacijami, danes postaja nekaj novega in načrtnega. Tudi na področju vzgoje in izobraževanja, kjer pogosto izstopa storilnostno naravnana drža, želimo okrepiti prizadevanje za vrednote spoštovanja, strpnosti in sodelovanja. Pri tem se postavlja vprašanje, kje so pri posamezniku nastavki za socialno odprtost, za odnos, kaj kažejo raziskave na področju medgeneracijskega sodelovanja in kakšni so pozitivni vplivi na posameznika v povezavi z ožjo in širšo skupnostjo na primeru dobre prakse.

Izvir je v odnosu

Psihoterapevt in profesor medicine Joachim Bauer v svojem delu *Princip človeškosti* utemeljeno pokaže, da človek ni prvenstveno naravnan egoistično in konkurentsko, ampak je usmerjen v sodelovanje in ujemanje. To tezo postavi nasproti Darwinovi tezi, ki ima za najpomembnejše biološke osnove naslednje domneve: "war of nature" (vojna narava), "struggle for life" (boj za preživetje) in izločitev najšibkejših ter selekcija najsposobnejših. Za Darwina je osnovna značilnost vseh živih bitij, vključno s človekom, volja, da se borijo drug proti drugemu za preživetje. Charlesu Darwinu je sledil Richard Dawkins (tudi Edvard O. Wilson), ki je preko sociobioloških šol uspel Darwinovo "war of nature" dvigniti na novo stopnjo: organizmi in osebki zdaj načeloma ne igrajo več odločilne vloge – razen te, da koristijo genom v boju za njihovo preživetje (prim. Bauer, 2008: 14–17).

Cilj Bauerjeve teorije je s pomočjo novejših bioloških ugotovitev in drugih raziskav dokazati, da je darvinistični model enostranski in nepopoln. Za Bauerja smo z nevrobiološkega vidika bitja, naravnana k socialnemu odzivanju in kooperaciji. Jedro človeške motivacije je najti in dati priznanje, biti sprejet, naklonjen drugim in pozoren. Bauer odkritje motivacijskih sistemov imenuje "nagonski agregati" življenjske volje. Človeka opisuje kot bitje, katerega osrednja motivacija je naravnana k pozornosti in uspelim medčloveškim odnosom. Dalj časa onemogočen socialni stik ima za posledico biološki kolaps motivacijskih sistemov v možganih.

Izvir je torej v medčloveškem odnosu in lahko se vprašamo, kako ta vir pripraviti do žuborenja. Bistvene komponente, ki pragmatično opisujejo pogoje za uspeh sodelovanja, so:

- *Videti in biti viden.* Če nekoga obravnavamo kot enega izmed mnogih, to ne ustvarja odnosa. K temu, da smo vidni, spada tudi pripravljenost, da kot osebe razkrijemo svojo identiteto, da smo odkriti in da se ne sprenevedamo. Kdor je odkrit, lahko bolje zazna tudi druge (prim. Bauer, 2008: 149–150). Koliko priložnosti je za učitelja, vzgojitelja, učenca, starša, otroka v šolskem in družinskem vsakdanu, da 'vidi' in zavestno pristopi do posameznika, ga nagovori, mu prisluhne ...
- *Skupna pozornost.* Posvetiti se temu, za kar se zanimajo drugi, je najpreprostejša oblika zanimanja in ima znaten potencial, da vzpostavi odnose (prim. Bauer, 2008: 150). Polja zanimanja so široka in večplastna, a vendar je to možnost za to, da posejemo seme odnosa.
- *Emocionalna resonanca.* To je sposobnost, da se do določene stopnje prilagodimo razpoloženju nekoga drugega ali pa druge okužimo z lastnim razpoloženjem. Resonance se ne da izsiliti, vendar je v nekem odnosu (vseeno, kakšnem) nadvse zavezujoč, močno motivirajoč element. Komur ta sposobnost ni dana po naravi, lahko z nekoliko notranje pozornosti vsaj prepreči, da z neupoštevanjem tega elementa v odnosu nastane škoda (prav tam). Vživljanje v posameznika prinaša medsebojnemu odnosu barvo in okus.
- *Skupno ravnanje.* Narediti skupaj nekaj povsem konkretnega je večinoma povsem podcenjen, dejansko pa v veliki meri odnos porajajoč vidik (prav tam). To so dobre priložnosti za majhne vsakdanje pozornosti in izviren pristop k različnim projektom.
- *Razumevanje motivov in namenov.* Bauer pravi, da je v določenem smislu to 'najvišji razred' umetnosti odnosa. Uspe največkrat samo takrat, ko so izpolnjeni tudi drugi štirje elementi. Razumevanje pomeni vedno nov premislek. Prav spoznati moti-

ve, namene, naklonjenost ali odpor in se o tem pogovarjati je odločilen pogoj za to, da pri drugih razvijemo potenciale. Da bi nekoga razumeli, ni dovolj le nadarjenost za opazovanje in intuitivne sposobnosti, temveč predvsem pogovor (prim. Bauer, 2008: 151). Kompetenco odnosa lahko vadimo na različne načine, na primer v skupinah, razredu, na taborih.

Tudi vzgojitelji, učitelji in starši bi morali biti pozorni na to, da smo vidni, da smo torej prepoznani kot osebnosti; tudi mi iščemo zanimanje, sočutje in razumevanje. Seveda moramo k temu sami dejavno prispevati, medgeneracijsko sodelovanje pa nam odpira novo možnost za to.

Potrebno je načrtno delo

V okviru raziskovalnega projekta *Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji* so bili zbrani podatki, povezani z medgeneracijskim sodelovanjem, medgeneracijskim učenjem ter socialno identiteto različnih starostnih skupin. Intervjuvanci navajajo odtujenost, slabo informiranje, razpad skupnostnih vrednot, stališča, ki temeljijo na stereotipih, in nepovezanost generacij, kar je hkrati posledica in vzrok za zaznavanje (in verjetno tudi dejansko) pomanjkanja medgeneracijskih dejavnosti v lokalnem okolju. Večina intervjuvancev obžaluje šibko medgeneracijsko sodelovanje, starejši prebivalci pa ugotavljajo, da je bilo takšnega sodelovanja v preteklosti bistveno več (skupnih akcij, druženja, vzajemne solidarnosti in pomoči ter boljše komunikacije med mlajšimi in starejšimi) (prim. Hlebec idr., 2012: 110).

Tako rezultati raziskave *Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji* (2012) kot tudi raziskave *Pogled mladih na medgeneracijsko sodelovanje* (2012) kažejo, da se bo treba načrtno lotiti priprave medgeneracijskih programov in poskrbeti za določeno mero zunanje spodbude, vključno z izobraževanjem ključnih oseb, ki bodo pobudniki medgeneracijskega sodelovanja v skupnosti. To potrjujejo pogosti komentarji intervjuvancev, da jih odtujenost generacij skrbi, saj zmanjšuje kakovost življenja vseh članov v skupnosti.

V raziskavi *Pogled mladih na medgeneracijsko sodelovanje* smo podobno ugotovili, da se družbene spremembe odslikavajo na lokalni ravni, saj je bilo v okviru ankete mogoče zaznati šibko medgeneracijsko sodelovanje. Po mnenju anketirancev je bilo v preteklosti drugače. Anketiranci doživljajo starost kot pomembno značilnost socialne kategorizacije in izključenosti ter ugotavljajo, da so mlajši in starejši socialno ločeni in da je med njimi slaba interakcija (prim. Korošec, Mah, 2012: 30–41).

Na podlagi raziskovanja in vsakdanje prakse ugotavljam, da se bo načrtovanja medgeneracijskega izobraževanja treba lotiti načrtno, predvsem pa bo treba izboljšati medgeneracijske učne metode in učne načrte ter spodbujati medgeneracijsko učenje kot akademsko disciplino. Nekaj predlogov:

- Opredelitev posebnega profila kompetenc za medgeneracijskega strokovnjaka/moderatorja/animatorja. To lahko prispeva k družbenemu priznanju in ovrednotenju spretnosti tistih, ki že delajo na tem področju.
- Priprava učnega načrta za izobraževanje izobraževalcev.
- Vključitev modulov izobraževanja v univerzitetne študijske programe.
- Ponuditi dodatne možnosti usposabljanja za strokovnjake, ki delajo z mladimi ali starejšimi in čutijo potrebo po pridobivanju novega znanja in kompetenc, da bi vodili medgeneracijske projekte.
- Zagotoviti možnosti za neformalno in formalno učenje na različnih področjih. Tudi šole imajo možnost, da v vzgojne načrte vključijo medgeneracijsko sodelovanje.

Primer dobre prakse: medgeneracijski tabor

Ob koncu šolskega leta smo z dijaki *Dijaškega doma Antona Martina Slomška* že drugo leto zapored pripravili *medgeneracijski tabor za starostnike* v Domu sv. Lenarta v Lenartu v Slovenskih goricah. Vodilni motiv je bil krepitev medgeneracijskega odnosa in sodelovanja. Bivali smo v domu, se učili komunikacije in ob različnih dejavnostih živeli konkreten medgeneracijski odnos. Nekaj teh dejavnosti je bilo: sprehodi, obiski v sobah na zaprtem in odprtem oddelku, spremljanje stanovalcev, priprava in izvedba prireditev, kot so sladoledni piknik, pričevanja, predstavitev potopisov, petje ljudskih pesmi, ples, pomoč pri pripravi obrokov (npr. lupljenje česna), nabiranje lipovega cvetja, postavitev in zasaditev visokih gred, skupno obhajanje sv. maše ipd.

Evalvacija je pokazala pozitiven vpliv medgeneracijskega sodelovanja

na osebnostni razvoj: pridobivanje socialnih veščin (komunikacija, osebni odnos, sodelovanje pri skupnih nalogah), dvig samopodobe in krepitev samozavesti, razvijanje empatije in solidarnosti, spoznavanje življenja in sveta tretje generacije (starostnikov), gradnja zaupanja med prvo, drugo in tretjo generacijo, sprejemanje različnih mnenj in pogledov ter osmišljanje življenja. Evalvacija je pokazala tudi druge pozitivne učinke na posameznika v ožji in širši skupnosti: rušenje stereotipov med generacijami, krepitev socialnih vezi in sožitja, kakovostno preživet prosti čas mladostnikov, vseživljenjsko učenje, ohranjanje tradicije, priprava na lastno staranje, medsebojna pomoč in podpora ter prebujanje občutljivosti za sočloveka.

Opazili smo razliko med tem, ko smo v domu le nastopali ali smo tam preživeli le nekaj ur, ter med dvodnevnim skupnim bivanjem. Strnjen čas je bogatejši. Veseli smo bili medsebojnega sprejemanja in spoštovanja, življenjskih modrosti, številnih zgodb, predvsem pa humorja in smeha, ki bo še dolgo odmeval v srcih mladih in starejših.

Vsak je odgovoren

Spoznali smo, da je oblikovanje družbenega sožitja, ki je osredotočeno na dobre medsebojne odnose, treba krepiti in spodbujati. Ljudje smo po naravi usmerjeni k sodelovanju, zato je toliko bolj pomembno, da to zasnovo negujemo in kultiviramo tudi v medgeneracijskih odnosih.

Medgeneracijski tabor, Lenart 2012. Arhiv: Lidija Hanler.

Z motivacijskim sistemom življenjske volje lahko gradimo zdrave medčloveške odnose ter s tem krepimo razumevanje in solidarnost med generacijami.

Torej je odvisno od vsakega izmed nas in vsi kot skupnost lahko prispevamo k iskanju rešitev, da bodo vse generacije živele, se učile in se skupaj razvijale. Solidarnost, sožitje in sodelovanje med generacijami so pogosto skrita vez med njimi, zato se je treba izobraževati, spoštovati razlike med generacijami in v medosebnih odnosih graditi most med njimi. Predvsem pa je treba prestopiti nevidni most, ki generacije ločuje. ■

Literatura

Bauer, Joachim (2008): *Princip človeškosti: zakaj smo po naravi nagnjeni k sodelovanju.* Ljubljana: Študentska založba.

Hlebec, Valentina idr. (2012): *Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Korošec, Marjana; Mah, Marjeta (2012): MGS: Kaj menijo mladi? V: Cepin, Matej idr. (2012): *Medgeneracijsko sodelovanje v mladinskih organizacijah: priročnik za vodenje skupin in organizacij*. Ljubljana: Zveza tabornikov Slovenije, nacionalna skavtska organizacija.

Spoštovanje

✍ Apolonija Klančar

Med razlogi za raznovrstne težave, ki pestijo sodobno družbo, najpogosteje navajamo krizo vrednot, razpad družine, duhovno lenobo in dezorientiranost ter vse večji materializem in ekološko krizo. To predstavlja različne pojavne oblike nečesa, kar je težko zaobjeti z eno samo besedo. V pričujočem prispevku se bomo ukvarjali z vprašanjem pomanjkanja spoštovanja, ki bi lahko predstavljalo enega od skupnih imenovalcev na videz nepovezanih tegob, s katerimi se srečujemo vsak dan.

Kaj je spoštovanje?

Pojem spoštovanja je težko opredeliti le v nekaj besedah. Lahko se na primer spomnimo na četrto božjo zapoved, ki govori o spoštovanju staršev. Toda ali je spoštovanje slepa pokorščina človeku, stvari ali ideji? Od kod pravzaprav izraz *spoštovanje*?

Beseda *spoštovanje* je po svojem izvoru podobna izrazoma *pošten* in *šteti*. Če bi pobrskali po etimoloških slovarjih slovenskega jezika, bi ugotovili, da je izraz prvotno pomenil nekaj takega kot *čislati*, *upoštevati*, ali kot še danes včasih rečemo, *pošteti* (nekoga/nekaj). Torej je v osnovi te besede človekovo spoznanje oz. misel (praslovanski koren **čisti* je pomenil *misliti*, *šteti*, *računati*, *spoštovati*), da je nekaj dobro, da je zato vredno našega upoštevanja in spoštovanja. Od tod je prišla tudi *poštenost*, ki opisuje takšno *dejavno upoštevanje*. Če nekoliko poenostavimo, lahko rečemo, da spoštovanje pomeni *ozir na nekoga ali nekaj*, ker vemo, da je to dobro. Torej je spoštovanje 'jemanje nekoga/nečesa v obzir' in v tem smislu nujno opredeljeno kot posebne vrste odnos.

Kaj pomeni vzeti v obzir?

Če nekoga vzamemo v obzir, se skušamo vprašati, kakšne so njegove potrebe, želje ali strahovi, se nanj *oziramo*, ga gledamo, ga upoštevamo. SSKJ *obzir* razlaga kot *ravnanje, vedenje, ki kaže prizanesljiv, dobrohoten odnos* (prvi pomen). Torej tovrstni odnos ne more temeljiti na strahu ali zastraševanju, ampak na spoznanju, da je nekaj dobro, kar nujno narekuje *prizanesljiv* in *dobrohoten* odnos. Ključ je v dobrohotnosti, da *spoznavamo* in *hočemo dobro*.

Spoštovanje ni nek abstrakten, statičen odnos, ampak narekuje dokaj dejavno držo in budno oz. kritično spremljanje ter obenem blagohotno opazovanje sveta okoli nas. Ali z drugimi besedami – lahko so nas polna usta spoštovanja do lačnih na drugem koncu sveta ali do ideje o pravičnosti in miroljubnosti, naše vsakdanje življenje pa nas postavlja na laž, ko nespoštljivo ravnamo s hrano in jo mečemo stran, ko še v lastni družini v nas ni blagohotnosti, ko nas zanima le naše dobro, ki je pogosto zelo ozko določeno. Za praznike denimo drvimo po nakupih ali na počitnice, pozabljamo pa, da so okoli nas stari, bolni in otroci, ki bi jim naš obisk ali skupen sprehod veliko pomenil. Kot civilizacija imamo zelo velike težave, in sicer pogosto prav zaradi sramotnega nespoštovanja ostarelih, otrok in narave.

Učimo se spoštovanja

Menimo, da so tegobe, ki smo jih našteli na začetku sestavka, pogosto

odraz osnovnega nespoštovanja do sebe, sočloveka in narave. Če ne zmoremo najprej razumevati in spoštovati samih sebe ter najbližje okolice, bo spoštovanje česar koli drugega zelo težko. Dostikrat se zdi, da smo spoštovanje poslali na dopust. V nadaljevanju sestavka želimo predlagati nekaj malenkosti, o katerih lahko razmišljamo ali jih naredimo, da bi tako lažje dojeli pomen vrednote spoštovanja in jo skušali tudi živeti. Omenili bomo predvsem samospoštovanje, spoštovanje do otrok/učencev in spoštovanje do narave.

Samospoštovanje

Samospoštovanje ni egoizem. Samospoštovanje pomeni stalno odkrivanje sebe in iskanje ter izgradnjo življenja v največji možni harmoniji najprej s samim seboj in potem z okolico. Psihologi že dolgo časa vedo, da se naša samopodoba – občutek lastne vrednosti, ki v veliki meri vpliva na naše dojemanje samospoštovanja – pogosto ključno oblikuje v prvih letih življenja. Tako bo imel npr. otrok, ki je bil absolutno središče življenja svojih staršev in vzgajan v pretirani hvali in razvajanju, pogosto nezdravo samopodobo (v smislu, da je on središče sveta in se mora vse ravnati samo po njem), ki pa bo zelo boleče omajana, ko se bo moral spoprijeti z življenjem izza varnih zidov. Nekdo, ki so ga starši, skrajno nezadovoljni sami s seboj, že od malega kar naprej krivili za vse mogoče in mu dopovedovali predvsem to, česa ne zmore in ne zna, bo imel verjetno precej negativno samopodobo in bo pogosto v obrambni drži, s katero se bo skušal 'odkupiti' za svoje 'napake' in doseči sprejetost v okolici. Zelo verjetno je, da bodo imeli taki otroci probleme s samospoštovanjem, in sicer predvsem zato, ker so preveč prestrašeni: ker so izkusili šok ob srečanju z resničnim življenjem ali pa zato, ker smo jim že od malega na različne načine dopovedovali, da niso vredni naše ljubezni.

Dati otroku zdrav občutek lastne vrednosti ni lahka naloga. Tudi napake, ki jih pri tem delamo, pogosto delamo v prepričanju, da delamo dobro. Pravzaprav se veliko hudih stvari zgodi prav zato, ker smo vsi prepričani, da delamo dobro, in to svoje dobro včasih z ognjem in mečem vsiljujemo drugim. Veliko bolj poredko hoté delamo škodo in povzročamo bolečino.

Spoštovanje do otrok

Dejstvo je, da materialistično usmerjena pridobitniška družba s kratkoročnimi cilji ne more spoštovati otrok. Enostavno zato ne, ker so otroci dolgoročna naložba in nam trenutno – vsaj po mnenju nekaterih – ne prinašajo nobenega dobička, ampak predstavljajo le strošek in kopico nepredvidljivih problemov.

Seveda pa nas otroci, če jim znamo prisluhniti, lahko neizmerno bogatijo in pomagajo uravnavati naš življenjski kompas. Kdor npr. pozna osnovne ideje montessori izobraževanja, se bo najbrž strinjal, da omenjena metoda gradi predvsem na spoštovanju otrok oz. njihovega neodtujljivega človeškega dostojanstva. V čem se lahko kaže naše nespoštovanje do otrok?

> *Kot civilizacija imamo zelo velike težave, in sicer pogosto prav zaradi sramotnega nespoštovanja ostarelih, otrok in narave.*

Otroci, ki hodijo v vrtec, verjetno dnevno več časa preživijo z vzgojiteljico kot pa s svojimi starši. Temu je v mnogih primerih težko odpomoči, lahko pa si prizadevamo, da jih – in tudi nas – čas, ki ga preživimo skupaj, bogati. Namesto da jih posadimo pred ekran, gremo z njimi lahko na sprehod, se z njimi pogovarjamo, delamo skupaj ali se igramo. Morda si v mislih kimamo: "No, saj to vendar počnemo." Toda kolikokrat na sprehodu otroka priganjamo, naj že pohiti, ko se je zagledal v drobceno rožo ali kamen, ki ga mi še opazili nismo? Ali mu prisluhnemo, ko nam hoče nekaj povedati, ali pa ga utišamo, češ mami se pogovarja s prijateljico? Ali mu dovolimo, da nam postavlja neskončna vprašanja in nanja odkrito in potrpežljivo odgovarjamo? Kaj pa naša skupna igra in delo: ali smo pri tem nestrpni, ker se ne znamo vživeti v otroka in v njegove razvojne zmožnosti, se nam mudi ali pa se celo dolgočasimo in mu to verbalno oziroma neverbalno kažemo? Se zavedamo, da 'spustiti se na otrokovo raven' ne pomeni nikakršnega poneumljanja, ampak obogatitev naše odrasle perspektive? Se otroku kdaj opravičimo, če ga po krivem česa obdolžimo ali nam enostavno popustijo živci?

O globoki krizi sodobne družbe pričajo tudi šolski problemi. Naj na tem mestu omenimo le mit, da je učitelj nezmotljiv in vseveden. Ta na prvi pogled morda dokaj nedolžna vera ima lahko zelo hude posledice. Če učitelj misli, da se mora obnašati kot vsevedno bitje, bo vsako situacijo, v kateri ne bo imel odgovora ali rešitve, doživljal zelo stresno. Nevarno je, da bo ta stres 'vrnil' povzročitelju, npr. nadrl učenca: "Kakšne neumnosti pa sprašuješ ... ali ti nisem že tisočkrat rekel, da ne moti pouka ... to bi pa že moral vedeti ... kaj si pa počel ves ta čas?" Lahko se tudi odločimo, da učenca enostavno preslišimo. Podobni obrambni mehanizmi se lahko sprožijo, ko učenec odkrije našo napako in nas nanjo opozori. Smo kot vzgojitelji otrokom kdaj dali vedeti (predvsem starejšim) ali čutiti, da se vsi vse življenje učimo in da so napake in nerešena vprašanja popolnoma naravni del tega procesa, tudi za učitelje? Obrambna reakcija ali napad v takih trenutkih pomenita pomanjkanje samospoštovanja in sprejemanja svoje lastne omejenosti in ranljivosti, obenem pa tudi nespoštovanje naših učencev in otrok. Iz lastne izkušnje lahko zatrdim, da odkrito priznavanje lastne ranljivosti in omejenosti ter iskren poziv k skupnemu iskanju odgovorov učence najprej preseneti, njihovo spoštovanje do nas pa se poveča. Naj navedem primer iz lastne prakse – dva komentarja iz anonimne študentske ankete ob koncu leta: "Res cenim to, da ste bili z nami pripravljeni deliti svoje osebne izkušnje." "Tako zelo ste odkriti do nas, da včasih kar malo boli, ampak vem, da delate v naše skupno dobro."

Pogosto se zdi, da se vsi pretvarjamo, da smo neke vrste nadljudje. Nihče več noče biti ranljiv in nemočen. Idealen potek dogodkov, ki nam ga narekuje družba, je stalna zgodba o uspehu.

Situacijo, v kateri se danes nahajajo milijoni otrok, dobro ponazarja evforija ob izidu knjig Harry Potter, ki ji v zgodovini ne poznamo para. Harry Potter nikakor ni mogočen čarovnik, ki bi si s čarobno palico pomagal napisati domače naloge, pričaral sladkarije in igrače iz trgovine ali se maščeval vrstnikom, ki ga trpinčijo – kot bi morda očital kdo, ki ni prebral niti ene knjige. Nasprotno, Harry Potter je drobcena sirota, ki ga zaradi njegove drugačnosti oz. drugačnosti njegovih staršev zaničujejo in se ga bojijo materialistično usmerjeni sorodniki, ki se poti nad domačimi nalogami, ki se boji krivičnega učitelja, ki ima le dva prava prijatelja, ki ga ne razumejo in ga trpinčijo nekateri vrstniki v šoli, ki ga je velikokrat strah ... Harry Potter je osamljeno, nerazumljeno in skrajno ranljivo človeško bitje – otrok. Obenem pa je Harry Potter neverjetno pogumen in srčen lik, ki se spopada z vsemi mogočimi težavami in pri tem ne neha verjeti z najiskrenejšo otroško vero v ljubezen in pravičnost. Se še kdo čudi, da se toliko otrok po vsem svetu tako lahko identificira s takšnim junakom? Morda pa si kdaj vzamemo čas, da na lastne oči ugotovimo, zakaj otroci tako 'norijo za Harryjem'.

Foto: Bor Kiswarday

Spoštovanje do narave

Sodobno življenje je globoko zaznamovala odtrganost od narave. Kateri otrok še ve, kakšen je videti krompir na polju? Katera travniška roža je rman in za kaj se uporablja? Kako se naredi kruh? Danes navadno še vemo, da če kaj hočeš, potrebuješ denar, ni pa se ti treba spraševati, od kod dobrine pridejo, od kod so surovine zanje ter kdo in kako jih ustvari. Ali sploh še imamo koncept, da nečesa preprosto ni, da tega ne moremo dobiti, pa četudi imamo goro denarja?

> *Kaj pa naša skupna igra in delo: smo pri tem nestrpni, ker se ne znamo vživeti v otroka in v njegove razvojne zmožnosti, se nam mudi ali pa se celo dolgočasimo in mu to verbalno oziroma neverbalno kažemo?*

Pomislimo samo na vodo. Na svetu je ogromno ljudi, ki nimajo dovolj niti te najosnovnejše dobrine. Če si lahko predstavljamo, kaj to *praktično* pomeni, nas bo navdala hvaležnost, da imamo vode dovolj; spoštovali bomo to dobrino in naravo v celoti. Nočem reči, da moramo imeti slabo vest, ko se tuširamo, lahko pa se malo zamislimo, ko z vodo razmetavamo in jo onesnažujemo s prekomerno uporabo čistil. Koliko praška rabimo, ko pomivamo posodo? Kako onesnažujemo svoje lasišče z barvanjem las? Kako zastrupljamo naravo z neštetimi vrstami embalaže? Na podlagi česa kupujemo izdelke v trgovini? Ali se to sploh kdaj vprašamo ali pa enostavno sežemo po najpompoznejših, najnovejših in najbolj agresivno oglaševanih izdelkih? Katera hrana je tista, ki jo narekuje potrošniška družba? Zakaj je mladim tako 'cool', če jedo v McDonaldsu in tam organizirajo celo praznovanja rojstnih dni? Zakaj je moderno piti razne sintetične gazirane, prekomerno sladkane in umetno obarvane pijače? Zakaj je moderno imeti vsakih nekaj let nov avto z ne vem kakšnimi pospeški, če pa se z njim peljemo navadno le v službo, omejitev hitrosti na avtocesti pa je 130 km/h?

Mnogo otrok 'noče jesti'. Ali je njihovo telo sploh kdaj začutilo popolnoma naraven refleks lakote? Ali pa jih morda stalno silimo s hrano: čokoladicami, sendvički, skutami, jogurti in drugimi prigrizki med obroki, tako da zdravega občutka lakote dejansko sploh ne poznajo? Je to spoštovanje do hrane?

Če so mogoče naši starši ali mi trpeli resno pomanjkanje hrane, to še ne pomeni, da moramo otroka posiljevati z njo. Ali otroka kdaj vprašamo, koliko naj mu naložimo na krožnik? Ali ga morda zasujemo s hrano, ki jo potem vržemo stran, ali pa morda celo vztrajamo, da otrok vse poje? Je to spoštovanje do otroka? Otrok naj nam pove, koliko mu naložimo na krožnik. Dajmo mu to odgovornost, saj se je bo le tako naučil. Ko pridemo v vrtec po otroka in vidimo pol kosila nedotaknjenega, kruh, ki mu manjka samo sredica (ali pa samo skorja), ostalo pa je odvrženo stran – se kdaj vprašamo, ali bi se dalo kaj spremeniti? Ali kdaj pomislimo, da bi ob otrokovem rojstnem dnevu njegovi skupini poklonili kakšno slikanico ali skupinsko igro ali morda seme graha v lončku, da bodo otroci videli, v kaj se bo razvilo – namesto da nosimo lizike in potem mogoče še tarnamo, da bi otroci kar naprej jedli le sladkarije?

Zakaj se kar naprej govori o večanju BDP-ja, nihče pa ne pomisli na ohranjanje iste ravni (ali celo njeno zmanjšanje) v korist boljše kakovosti in razumnejše porabe dobrin? Zato, ker stalno rast bojda narekujejo sodobna družba in njeni potrošniki. Ali nismo tudi mi sodobna družba? Smo morda že čisto utrujeni od vseh vrst sodobnega hrupa, tudi tistega, ki nam narekuje vedno nove potrebe?

Spoštovanje do znanja

Da bi lahko začeli odgovarjati na katero od zgornjih vprašanj, bi morali v sebi najprej imeti mir ter veliko mero znanja in potrpežljivosti. Znanje nujno vključuje spoštovanje do sebe ter svoje žive in nežive okolice, ki nam ga narekujejo etični imperativi. Znanje, ki je oplemeniteno s tovrstnim spoštovanjem, ne more drugače, kot da išče in spoznava dolgoročne cilje in si prizadeva za dobrobit čim večje skupine ljudi.

Je znanje danes še vrednota? Zakaj tolikokrat slišimo, da se otroci učijo 'za ocene' ali da je nek otrok storil samomor, ker se je bal priti domov s slabo oceno? Zakaj je nekaterim staršem tako pomembno, da otrokom sezidajo hišo, pomagajo kupiti avto, in če se le da, 'uredijo še službo'? Ali ni to odtegovanje otrok življenju, osebni rasti, učenju in pridobivanju znanja, ki ga ni moč popisati v nobeni redovalnici?

Ko nam šolski sistem posreduje kataloge znanja, ki ga morajo pridobiti učenci v nekem strogo določenem preverljivem formatu, se kdaj ustavimo in vprašamo, kako se naši otroci učijo (doma)? Ali se znajo učiti? Namesto najnovejše edukativne literature, ki včasih ne prinaša nič drugega kot nadgradnjo izobraževalnega novoreka, kot pedagogi raje vprašajmo učence, kako se učijo ali kaj se jim v danih okoliščinah najbolj obnese. Če bomo odprli zaupen pogovor na to temo, ne bodo 'frajerji' samo tisti, 'ki se niso nič učili, pa so vseeno dobro prišli skozi'. Se nam to morda zdi nekoliko nenavadno? Zakaj pa se potem študenti na fakulteti tako radi pogovarjajo o tem, ko jim damo priložnost?

Foto: Alenka Veber

Že vsaj deset let se po svetu oglašajo razumni in precej kritični glasovi na račun sodobnega izobraževanja. Poudarjam besedo kritični (ne kritizerski ali kritikantski), torej takšni, ki premorejo veliko znanja, izkušenj in poguma, da pišejo o nekaterih perečih problemih in tudi trezno razmišljajo o možnih rešitvah, ki so jih nakazali veliki humanisti že pred dvesto leti (npr. Novak, 2002). Medtem ko nekateri izhajajo predvsem iz bogate izkustvene ravni (npr. Seizer, 1992), drugi k problemu sodobnega izobraževanja pristopajo bolj s filozofske perspektive (npr. Aloni, 2000).

Medtem pa vsak dan mnogi pedagoški delavci v anonimnosti še naprej potijo krvavi pot in ne nehajo verjeti v boljši izobraževalni jutri in delati zanj. Na tej poti stoji tudi želja po večjem spoštovanju. Tako človek v temnejših dneh neštetih šolskih reform nehote ponovi več kot stoletje in pol star Tocquevillov vzklik: "Zakaj je tako veliko ambicioznih ljudi, pa tako malo velikih ambicij?" ■

Viri

Aloni, Nimrod (2002): *Enhancing Humanity: The Philosophical Foundations of Humanistic Education*. Springer.

Novak, Bruce (2002): Humanizing Democracy: Matthew Arnold's Nineteenth-Century Call for a Common, Higher, Educative Pursuit of Happiness and Its Relevance to Twenty-first-Century Democratic Life. V: *American Education Research Journal*, 39: 3.

Sizer, Theodore R. (1992): *Horace's School: Redesigning the American High School*. Boston, New York: A Mariner Book, Houghton Mifflin Company.

Razumevanje socialne kohezivnosti

Dejan Hozjan

Vpeljevanje novih pojmov v šolski prostor zahteva sodelovanje strokovnjakov, ki konceptualizirajo socialno kohezivnost, in vzgojiteljev/učiteljev, ki jo bodo vsakodnevno uresničevali v praksi. Pogledi slednjih so še posebej dragoceni, saj z njimi podajo jasen vpogled v razumevanje socialne kohezivnosti in stopnjo njene implementacije v praksi. S to namero je bila izvedena empirična raziskava, ki podaja odgovore strokovnih delavcev v vrtcih, osnovnih šolah in gimnazijah o razumevanju socialne kohezivnosti.

Uvod

Dvig sodobne politične zavesti o družbeni neenakosti in vzpostavitev političnega diskurza o zmanjševanju le-te vodita do vključevanja koncepta socialne kohezivnosti na področja, ki zgodovinsko niso bila primarna zanjo. Tako se pojem 'socialna kohezivnost' ne pojavlja le na področju sociologije in antropologije, ampak tudi na pedagoškem področju. Prodiranje koncepta socialne kohezivnosti na področje vzgoje in izobraževanja pa zahteva resen razmislek o njenem dejanskem pomenu in vlogi pri zmanjševanju družbene neenakosti in razvijanju pravičnosti v sodobni družbi.

Teoretično razumevanje socialne kohezivnosti

Pojem 'socialna kohezivnost' ni enoznačen, ampak se njeno razumevanje in vsebina spreminjata glede na različne antropološko-sociološke teoretične koncepte. Ne glede na različno razumevanje pojma socialne kohezivnosti pa ostaja izhodišče pojma enako, in sicer integracija posameznika v družbo. Razlike v razumevanju pa so pogosto odraz različne implementacije socialne kohezivnosti v praksi. Prevladujoče definicije pojma 'socialna kohezivnost' lahko razvrstimo v naslednje tri skupine:

1. **Socialna kohezivnost kot družbena obveznost**
   Socialna kohezivnost kot "... razvijanje stabilne, sodelovalne in trajnostno usmerjene skupnosti" (Matarasso in Chell, 1998: 13). V tovrstni definiciji je moč zaznati apel k ohranjanju tistih tradicionalnih elementov, ki vodijo do nečesa 'dobrega' za skupnost in posameznika. Tovrstno razumevanje socialne kohezivnosti od posameznika zahteva, da se odmakne od lastne individualnosti in svoje interese prilagodi potrebam družbe, predvsem njenim najšibkejšim posameznikom.
2. **Socialna kohezivnost kot sinteza skupnih vrednot in občutka pripadnosti**
   Za razliko od predhodnega sklopa definicij je ta sklop usmerjen k nagovoru posameznika k sooblikovanju in sprejetju skupnih družbenih vrednot. "Socialna kohezivnost temelji na izgradnji skupnih vrednot, zmanjševanju družbeno-ekonomskih razlik in na splošno omogoča ljudem, da imajo občutek, da so vključeni v razvijanje skupnega dobrega in so člani iste skupnosti" (Stanley, 2001: 62). Na nek način gre za iskanje skupnih vrednot, izzivov

Foto: arhiv Vzgoja

in predvsem omogočanja enakih možnosti, kar je temelj za občutenje zaupanja in vzajemnosti med člani družbe.

3. **Socialna kohezivnost kot sposobnost za skupno izvajanje aktivnosti**
   Zadnja skupina definicij poudarja, da socialna kohezivnost ne temelji zgolj na skupnih vrednotah in občutenju, ampak se njen pomen odraža v neposrednih aktivnostih članov skupnosti. V tem primeru je socialna kohezivnost "... stanje, v katerem je skupina ljudi sposobna skupnega sodelovanja na različnih družbenih področjih" (Ritzen, Easterly in Woolcock, 2000: 34–35). Iz zapisanega je razvidno, da je socialna kohezivnost razumljena kot zmožnost pripadnikov skupnosti, da so sposobni skupaj izvajati aktivnosti, potrebne za razvoj skupnosti.

Sodobne definicije socialne kohezivnosti se odmikajo od prve skupine definicij, ki opredeljujejo socialno kohezivnost kot posameznikovo obveznost, da sodeluje v družbi in skrbi za ranljive družbene skupine, k drugi in tretji skupini definicij. V tem primeru je socialna kohezivnost razumljena kot notranji klic v posamezniku, da razvija empatijo do skupnosti in se je pripravljen dejavno vključiti v konkretno uresničevanje potreb skupnosti.

Empirična raziskava o razumevanju socialne kohezivnosti

Opis metodologije

V okviru projekta *Strokovne podlage za oblikovanje socialne kohezivnosti v vzgoji in izobraževanju* pod nosilstvom *Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem* je bila izvedena kvantitativna empirična neeksperimentalna raziskava, katere namen je bil dobiti vpogled v trenutno stanje razumevanja socialne kohezivnosti v vrtcih in šolah (Hozjan, 2012: 134).

V raziskavi je sodelovalo 508 naključno izbranih strokovnih delavcev (vzgojiteljev, učiteljev in šolskih svetovalnih delavcev) iz 59 javnih vzgojno-izobraževalnih zavodov, in sicer 16 vrtcev, 36 osnovnih šol in 7 gimnazij (prav tam).

Rezultati raziskave

Vsem 508 anketirancem smo zastavili vprašanje, kako razumejo pojem 'socialna kohezivnost'. Odgovori anketirancev so pokazali, da je pojem 'socialna kohezivnost' obrazložilo 343 (67,6 %) anketirancev. 98 (19,4 %) anketirancev pojma ni razumelo. Ostali anketiranci pa odgovora niso podali.

Odgovori anketirancev glede na vzgojno-izobraževalni zavod nam pokažejo relativno podobnost med odgovori (Hozjan, 2012: 134). Vprašanje je bilo postavljeno 141 strokovnim delavcem v vrtcih. Pojem 'socialna kohezivnost' je obrazložilo 92 (65,2 %) anketiranih. 33 (23,4 %) anketirancev pojma ni razumelo. Dobra desetina (16 ali 11,3 %) anketirancev pa na to vprašanje ni odgovorila (n. d.: 137). V osnovni šoli so bili rezultati nekoliko bolj vzpodbudni. Pri 186 (69,3 %) od vseh 296 anketiranih je bilo moč zaznati poznavanje pojma 'socialna

Foto: Matej Hozjan

	Vrtci	Osnovne šole	Gimnazije	SKUPAJ
Poznajo pojem.	92	186	65	343
Ne poznajo pojma.	33	48	17	98
Niso podali odgovora.	16	34	16	66
SKUPAJ	141	269	98	508

Tabela: Delež odgovorov na odprto vprašanje o razumevanju pojma socialna kohezivnost v vzgoji in izobraževanju glede na vzgojno-izobraževalni zavod. Vir: Hozjan, 2012.

kohezivnost'. Pojma ni razumela slaba petina (48 ali 17,9 %). Preostalih 34 (12,8 %) pa na vprašanje ni odgovorilo (n. d.: 161). Poznavanje socialne kohezivnosti v gimnazijah se bistveno ne razlikuje od prej omenjenih skupin anketirancev. V raziskavi je sodelovalo 98 strokovnih delavcev iz gimnazij. Lastno razumevanje pojma 'socialna kohezivnost' je podalo 65 (66,3 %) anketiranih. Slaba petina (17 ali 17,3 %) pojma ni razumela. 16 (16,3 %) anketirancev pa odgovora ni podalo (n. d.: 187) (več v tabeli).

V želji po natančnejšem vsebinskem vpogledu v razumevanje socialne kohezivnosti pri strokovnih delavcih v vzgoji in izobraževanju smo v nadaljevanju raziskave odgovore kategorizirali glede na najpogosteje uporabljene ključne besede. Kategorizacija ključnih besed je pokazala, da so strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju razumevanje socialne kohezivnosti najpogosteje pojasnjevali s termini, kot so: povezovanje, vključevanje, sodelovanje ter enake možnosti oziroma enakost (n. d.: 134) (več na grafu).

Iz odgovorov anketirancev, ki so pojem 'socialna kohezivnost' poznali, je razvidno, da je dobra polovica anketirancev (51,6 %) razumevanje pojma pojasnjevala kot povezanost na splošno: povezanost med seboj, družbena povezanost ali pa socialna povezanost. Pogosto so bile omenjene še naslednje oblike povezanosti: povezanost posameznika s skupino, šolo, okoljem; povezanost različnih skupin (glede na izobrazbo, ekonomski in družbeni status), generacij in kultur. To skupino odgovorov dobro ilustrira naslednji odgovor: "Socialna kohezivnost pomeni povezanost vseh članov: učencev, učitelja, vodstva in staršev v eno skupnost, ob upoštevanju in spoštovanju vseh in vsakogar." Povezovanje je bilo večkrat omenjeno kot izhodišče za sodelovanje pri doseganju ciljev, kot na primer: "Dosegati učne cilje." Sicer pa je bilo sodelovanje kot osrednji termin razumevanja socialne kohezivnosti omenjeno v manjšem deležu (11,3 %) (prav tam).

Dobra petina odgovorov (22,6 %) se je vsebinsko nanašala na procese vključevanja, ki pa so bili pogosto ozko razumljeni v smislu inkluzije oziroma vključevanja posameznika v skupino. V manjšem obsegu pa se je razumevanje pojma 'socialna kohezivnost' navezovalo na sodelovanje (11,3 %) ali na enakost (9,2 %) (prav tam).

Na osnovi podrobnejšega vsebinskega pogleda ugotavljamo, da so strokovni delavci v vrtcih ter osnovnih in srednjih šolah bolj skopi s pojasnjevanjem razumevanja socialne kohezivnosti. A ne glede na to je zanimivo, da je bil pojem socialne kohezivnosti pri anketirancih pogosto razumljen v smislu povezovanja, sodelovanja, vključevanja. Slednje pa je tesno povezano z drugo in tretjo skupino definicij, ki smo ju omenili v teoretičnem delu. Tako je socialna kohezivnost razumljena kot vrednota, ki se razvija med konkretnimi dejavnostmi posameznikov, ki tvorijo določeno skupnost.

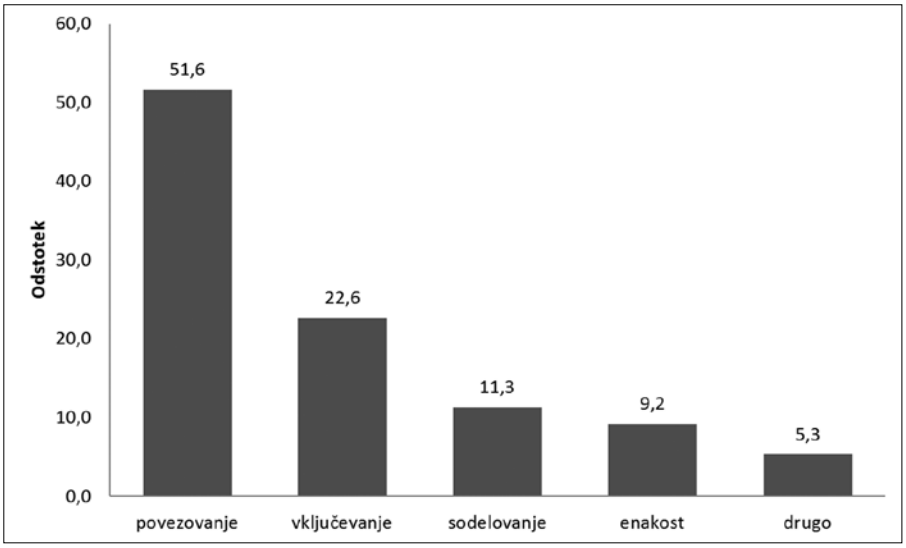

Graf: Delež odgovorov na odprto vprašanje o razumevanju pojma 'socialna kohezivnost' v vzgoji in izobraževanju glede na oblikovane kategorije. Vir: Hozjan, 2012.

Sklep

Socialna kohezivnost pridobiva pomembno vlogo tudi na področju vzgoje in izobraževanja, saj se snovalci izobraževalnih politik zavedajo pomena, ki ga imata vzgoja in izobraževanje pri razvijanju socialnega in človeškega kapitala. Ob tem pa se je treba zavedati, da se pojem socialne kohezivnosti šele začenja integrirati v vzgojno-učno prakso. V izvedeni raziskavi se je le to odražalo v nekoliko zmanjšanem poznavanju pojma. Vendar je ob tem treba poudariti, da je bilo razumevanje pojma pri zaposlenih v vzoji in izobraževanju tesno povezano s sodobnimi smernicami, ki zahtevajo aktivnost vseh članov skupnosti. ■

Literatura

Hozjan, Dejan (ur.) (2012): *Projekt Strokovne podlage za oblikovanje socialne kohezivnosti v vzgoji in izobraževanju. Končno poročilo*. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.

Matarasso, Francois; Chell, John (1998): *Vital signs – Mapping Community Arts in Belfast*. Gloucestershire: Comedia Stroud.

Ritzen, Jo; Easterly, William; Woolcock, Michael (2000): *On 'Good' Politicians and 'Bad' Policies – Social Cohesion, Institutions and Growth*. New York: Blackwell Publishers.

Stanley, Dick (2001): *Holding the Centre – What we Know about Social Cohesion*. Princeton: Princeton University Press.

Izvori in vloga stereotipov in predsodkov

✍ Metka Mencin Čeplak

Stereotipi in predsodki so sodbe, ki jih ustvarjamo o posameznicah in posameznikih na osnovi njihove skupinske 'pripadnosti', na osnovi predpostavke o tem, v katero skupino/kategorijo sodijo (prim. Ule, 2005). So torej vnaprejšnje sodbe, 'performativi' – o ljudeh 'vemo' veliko in še več, preden sploh stopimo v neposreden stik z njimi. Ljudi pogosto sodimo zgolj na osnovi njihovega spola, etnične pripadnosti, religije, spolne usmerjenosti, razreda, sloja: po načelu 'vsi so enaki'.

Številni avtorji poudarjajo razlike med stereotipi in predsodki, drugi izpostavljajo zvezo med tema dvema pojmoma in stereotipe obravnavajo kot nekakšno kognitivno osnovo za predsodke, predsodke pa kot občutja do skupin, ki so objekt stereotipizacije. Lahko bi rekli, da predsodki temeljijo na stereotipizaciji, da pa so v primerjavi s stereotipi bistveno bolj čustveno in vrednostno obeleženi.

Prav to, da so stereotipi (še izraziteje pa predsodki) vrednostne sodbe, je razlog, da o njih toliko razpravljamo. Sámo razvrščanje, četudi 'objektivno' neustrezno (ko recimo nekoga uvrstimo v nacionalno, starostno, ideološko ... kategorijo, v katero sicer ne sodi), namreč ne bi bilo problematično, če ne bi bilo povezano z vrednostnimi sodbami o kategorijah in ljudeh, ki v neko kategorijo (domnevno) sodijo. Z vrednostnimi sodbami se stvar hudo zaplete, predvsem če so sodbe negativne in kolikor bolj negativne so. Z vrednostnimi sodbami namreč opravičujemo razmerja politične in družbene neenakosti, diskriminacije, izključevanje, dominacijo (prim. Nastran Ule, 1999). Vplivajo na naš odnos z drugimi in do drugih; delujejo kot pričakovanja – zato pri drugih iščemo in vidimo, kar želimo videti, ter ne opazimo tega, kar nasprotuje našim pričakovanjem (Adorno, 1999). Delujejo kot naivne predpostavke o tem, kam kdo zaradi določene značilnosti sodi in kakšen je: ljudem, ki jih uvrščamo v isto kategorijo, pripisujemo vrsto skupnih značilnosti (vedenjske, osebnostne lastnosti, sposobnosti).

Kriterijev, na osnovi katerih se oblikujejo kategorije in na osnovi katerih razvrščamo, uvrščamo in presojamo drug drugega, ter vrednosti, ki jih pripisujemo ljudem na osnovi njihovih skupinskih pripadnosti, praviloma ne določamo sami. Te kategorije so na nek način 'že vselej tu': oblikujejo in prenašajo se kot del kulture, jezika, ideologije in vednosti (prim. Bhabha, 1997; Moscovici, 2001; Oakes, Haslam in Turner, 1994; Ule Nastran, 1999). Kategorije in z njimi povezane sodbe prevzemamo, ne da bi dobro vedeli, kdaj in kako; sodijo k načinu razumevanja sveta, družbenih odnosov, odnosov med ljudmi. Njihova samoumevnost se izraža v razširjenih metaforah, ki izražajo vrednost skupin: *boječ kot ženska, len kot cigan, natančen kot Nemec, priden kot Slovenec.* Kriterijev, po katerih stereotipiziramo, je toliko, kolikor je razlik, ki se zdijo iz kakršnega koli družbenega in političnega razloga 'smiselne': spolne/seksualne, etnične, verske, razredne, statusne. (Domnevne) razlike med kategorijami poudarjamo takrat, ko se zdi, da obstaja nek dober razlog za razlikovanje; ta domnevni razlog nas motivira, da iščemo in vidimo razlike – podobno kot naše zaznavanje in sodbe vodi predpostavka, da imajo ljudje, ki jih uvrščamo v isto kategorijo, skupne ključne značilnosti.

Stereotipi in predsodki so tako razširjeni, tako vsakdanji, tako samoumevni, da se o celi vrsti takih sodb v vsakdanjem življenju le redko sprašujemo. S to razširjenostjo in samoumevnostjo je povezana tudi razširjenost prepričanja, da so predsodki in stereotipi rezultat izkušenj. Po tem prepričanju naj bi bili negativni predsodki (na tem mestu teče beseda predvsem o teh) posledica negativnih izkušenj s posameznicami in posamezniki iz določenih družbenih skupin, zaradi česar naj bi se jih vnaprej bali; s stereotipi pa naj bi poenostavljeno posploševali njihove dejanske lastnosti, navade, vedenje. Sliši se enostavno, razumljivo in racionalno. Pa vendar bi že to prepričanje lahko označili kot posledico predsodka – že s pomočjo preprostega empiričnega dejstva ga lahko ovržemo: predsodke do posameznic in posameznikov iz določenih družbenih skupin imamo namreč tudi, če z njimi nikdar nismo imeli prav nobenih izkušenj in stereotipiziramo, ne da bi imeli priložnost opazovati njihove lastnosti,

> *Zato ni čudno, da do izbruhov sovražnosti širokih razsežnosti, ki jih praviloma spodbujajo nosilci politične oblasti ali tisti, ki se zanjo potegujejo, pogosto prihaja takrat, ko pripadnice in pripadniki marginaliziranih in diskriminiranih družbenih skupin zahtevajo zase enake pravice in možnosti, kot jih imajo pripadnice in pripadniki dominantnih skupin. S tem namreč ogrožajo ureditev, ki temelji na neenakosti.*

vedenje, navade. Kot rečeno, smo se teh sodb naučili, ne da bi vedeli, da se jih učimo. Slišimo jih, ne da bi jih poslušali, opazimo jih, ne da bi jih opazovali, pomnimo jih, ne da bi si prizadevali za to.

Foto: Peter Prebil

Po eni od razlag, ki izhaja iz predpostavke o družbenem izvoru predsodkov, so predsodki element mikroideologij vsakdanjega sveta (prim. Bhabha, 1997; Haslam, 2009; Moscovici, 2001; Ule Nastran, 1999): so posledica družbenih in političnih neenakosti, dominacije in podrejanja, vendar pa vzroke in posledice sprevračajo tako, da izgleda, kot da so si ljudje oz. skupine, ki so objekt predsodkov, s svojim vedenjem in s svojimi lastnostmi zaslužili položaj, kakršnega imajo v neki družbi. Predsodki so torej del interpretacije sveta, ki je z njihovo pomočjo videti pravično urejen – 'razlagajo', da je vsak na mestu, ki si ga zasluži. Vendar globlja analiza kaže, da predsodki služijo predvsem temu, da se ohranjajo določena razmerja dominacije in podrejanja: da se podrejenim onemogoča ali vsaj ovira dostop do pravic in dobrin, ki so omejene in nepravično razporejene, in da se opravičuje privilegije dominantnih skupin. Zato ni čudno, da do izbruhov sovražnosti širokih razsežnosti, ki jih praviloma spodbujajo nosilci politične oblasti ali tisti, ki se zanjo potegujejo, pogosto prihaja takrat, ko pripadnice in pripadniki marginaliziranih in diskriminiranih družbenih skupin zahtevajo zase enake pravice in možnosti, kot jih imajo pripadnice in pripadniki dominantnih skupin. S tem namreč ogrožajo ureditev, ki temelji na neenakosti.

Nikakor ne gre spregledati psihološke ravni in vloge predsodkov. Kot opozarja Mitscherlich (1999), je na žrtvah negativnih predsodkov dovoljeno sproščati nakopičene napetosti. Te napetosti so toliko močnejše, kolikor bolj represivna je družba, kolikor več zahteva od posameznic in posameznikov, kolikor bolj individualizira odgovornost, čim hujši so negotovost in občutki nemoči (gl. tudi Adorno, 1999). S tistimi, s katerimi delimo iste predsodke, se povezujemo v mrežo somišljenikov, kar nudi (iluzorno) varnost in občutek večje pomembnosti in moči; v primerjavi z žrtvami negativnih predsodkov se sami počutimo več vredni; žrtve negativnih predsodkov so dežurni krivec za vse, kar nam gre narobe. Po drugi strani pa pogosto usodno vplivajo na žrtve – na njihov dostop do materialnih in simbolnih 'dobrin', omejujejo njihove pravice in možnosti, vplivajo na njihovo samopodobo, kar se lahko izteče v t. i. samoizpolnjujočo se napoved, ko se žrtev predsodka začne vesti v skladu s predsodki, s čimer se ustvarja in vzdržuje začaran krog diskriminacije in marginalizacije (prim. Goffman, 2008). Predsodki so kot nekakšen ventil v loncu na pritisk – vendar za pritisk niso niti krivi niti odgovorni tisti, zoper katere se potlačena energija sprošča. Še posebej v kriznih razmerah poskušajo oblastniki ali tisti, ki se potegujejo za politično oblast, določiti grešnega kozla, nad katerim je dovoljeno izživljati nakopičene frustracije – praviloma so to skupine, ki so že tako ali tako marginalizirane (prim. Mitscherlich, 1999).

Kaj lahko naredimo? Na makroravni se lahko borimo za pravičnost, solidarnost, enakost, za razmere, v katerih se ljudem ne bo treba bati pomanjkanja, 'materialnega' in simbolnega nasilja. Tudi z drobnimi, vsakdanjimi dejanji lahko prispevamo k zmanjšanju škode, ki jo povzročajo predsodki: da svojih frustracij ne usmerjamo v tiste, ki zanje niso krivi; da ne izražamo predsodkov; da jih prepoznavamo in dejavno posežemo v situacije, kjer se izražajo, s čimer izkažemo spoštovanje do žrtev predsodkov; da podpiramo boje za enakost (prim. Aboud in Levy, 2000; Adorno, 1999; Bhabha, 1997; Mitscherlich, 1999; Fish, 1997). ■

Literatura

Aboud, Frances E.; Levy, Sheri R. (2000): Interventions to reduce prejudice and discrimination in children an adolescents. V: Oskamp, Stuart (ur.): *Reducing Prejudice and Discrimination*.

Mahwah: Lawrence Elrbaum Associates, str. 269–293.

Adorno, Theodor W. (1999): Avtoritarna osebnost. V: Nastran Ule, Mirjana (ur.): *Predsodki in diskriminacije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, str. 126–156.

Bhabha, Homi (1997): Minority Maneuvers and Unsettled Negotiations (editor's introduction). V: *Critical Inquiry*, 23, št 3, str. 431–459.

Fish Stanley (1997): Boutique Multiculturalism or, Why Liberals Are Incapable of Thinking about Hate Speach. V: *Critical Inquiry*, 23, št. 2, str. 378–395.

Goffman, Erving (2008): *Stigma: zapiski o upravljanju poškodovane identitete*. Maribor: Aristej.

Haslam, Nick (2009): *Prejudice is not phobia. Psychology Today*. Dostopno na:

http://www.psychologytoday.com/blog/human-natures/200903/prejudice-is-not--phobia

Mitscherlich, Alexander (1999): K psihologiji predsodkov. V: Nastran Ule, Mirjana (ur.): *Predsodki in diskriminacije.* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, str. 13–23.

Moscovici, Serge (2001): *Social Representations: explorations in social psychology*. New York: New York University Press.

Oakes, Penelope J.; Haslam, Alexander S.; Turner, John C. (1994): *Stereotyping and social reality*. Oxford, Cambridge: Blackwell Publishers.

Ule, Mirjana (2005): *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ule Nastran, Mirjana (1999): Socialna psihologija predsodkov. V: Nastran Ule, Mirjana (ur.): *Predsodki in diskriminacije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, str. 299–342.

Predsodki v sodobnih družbah znanja

✍ Mirjana Ule

Predsodki segajo v vsa področja družbenega življenja. Izražamo jih v vsakdanjem govoru, frazah, šalah, dvoumnostih. Najdemo jih v javnem govoru; v medijih, filmih, popularni kulturi, v pravnem diskurzu, v političnih, državnih institucijah, tudi v znanosti in kulturi. Temeljno polje delovanja predsodkov pa je vendarle vsakdanji svet ljudi, vsakodnevne interakcije z drugimi in drugačnimi, kot smo 'mi'.

Predsodki kot popačene podobe drugega

Predsodki so izrazite, pa vendar poenostavljene duševne strukture, podobno kot karikature, ki poudarjajo kake neobičajne, pogosto neprijetne poteze ljudi. Vendar pomen predsodkov ni toliko v njihovi poenostavljenosti ali iracionalnosti, temveč v vrednotnih ocenah, ki jih ponujajo posameznikom in skupinam (Brown, 1995: 8). Vrednotne ocene, ki so sestavni del predsodkov in stereotipov, so neverjetno rigidne. Največkrat so negativne, povzročajo popačenje podobe in zavračanje drugega, vzbujajo negativna čustva sovraštva in zavisti. Povzročajo tudi močno selektivno pozornost opazovalca do obnašanja drugih ljudi. Opazovalec je pozoren le na tiste vidike obnašanja drugih oseb, ki so v skladu z njegovimi predsodki. Tako oseba, ki označi nekoga drugega za 'južnjaka', v njegovem obnašanju vidi le tiste lastnosti, ki potrjujejo predsodke o 'južnjakih', na primer o lenobi, uživaštvu, želji po lahkem zaslužku na 'naš' račun.

Predsodki segajo v vsa področja družbenega življenja. Izražamo jih v vsakdanjem govoru, frazah, šalah, dvoumnostih. Najdemo jih v javnem govoru; v medijih, filmih, popularni kulturi, v pravnem diskurzu, v političnih, državnih institucijah, tudi v znanosti in kulturi. Temeljno polje delovanja predsodkov pa je vendarle vsakdanji svet ljudi, vsakodnevne interakcije z drugimi in drugačnimi, kot smo 'mi'. Kažejo se predvsem v nespoštljivem, nestrpnem, ponižujočem ali prezirljivem odnosu do drugih in drugačnih; do pripadnikov drugih narodov, etničnih skupnosti, ras, kultur, do oseb z drugačnim načinom življenja, religioznimi ali spolnimi usmeritvami.

Razlikujemo različne oblike izražanja predsodkov v vedenju človeka in skupin. V socialni psihologiji se običajno govori o petih stopnjah izražanja predsodkov (Ule, 2009). Te stopnje predstavljajo hierarhično razvrščene kategorije obnašanja, zasnovanega na predsodkih:

Ogovarjanje je izraz določenih antipatij v odnosu do drugih skupin. Šale in vici so taka oblika izražanja predsodkov na navidezno družbeno sprejemljiv način.

Izogibanje se izraža v ustvarjanju socialne distance do pripadnikov drugih skupin, do katerih imamo predsodke. Socialna distanca je izraz potrebe po izogibanju medosebnim odnosom oziroma intimnejšim kontaktom z drugimi. Lahko se kaže kot individualno izogibanje kontaktom ali na družbenem nivoju kot vzpostavljanje (zakonskih) norm oziroma preprek pri vzpostavljanju kontaktov. Ta stopnja je že bolj ogrožajoča.

Diskriminacija je že neposredno usmerjena proti pripadnikom drugih skupin. Kaže se v preprečevanju dostopa ogroženih skupin do kakih občih dobrin, na primer neenake možnosti šolanja, zaposlovanja, bivanja, oziroma v kratenju njihovih osnovnih državljanskih svoboščin in pravic, ki jih ima na razpolago dominantna skupina.

Nasilje predpostavlja tisto stopnjo izražanja predsodkov, kjer je ogrožena fizična integriteta ljudi oziroma onemogočeno normalno življenje ogroženih manjšinskih skupin (prepoved vstopa v različne javne institucije, fizični napad).

Foto: Peter Prebil

Genocid se kaže v fizičnem preganjanju, iztrebljanju celih skupin, manjšin, narodov.

Dokler se predsodki pojavljajo v vsakdanjem govoru ali ravnanju, v

ogovarjanju ali izogibanju, se zdijo nenevarni, nedolžni. Toda predsodki imajo neprijetno lastnost, da hitro postanejo družbeno vezivo množic, se širijo kot virusi in lahko okuženost z njimi dobi epidemične razsežnosti. Tedaj se predsodki spremenijo v orodje agresije, linča, opravičilo vsakovrstnih diskriminacij, preganjanja, izganjanja ali prepuščanja ogroženih skupin njihovi 'usodi'.

> *Predsodki se kažejo predvsem v nespoštljivem, nestrpnem, ponižujočem ali prezirljivem odnosu do drugih in drugačnih.*

Do najbolj tragičnega dejanja v psihologiji predsodkov pride, ko se žrtve predsodkov poistijo z vsebino predsodkov. Predsodki, usmerjeni proti njim, postanejo tudi vsebina njihove samopodobe in njihove dejavnosti. Tako pride do znane 'samoizpoljnjujoče se napovedi' *(self-fulfilling prophecy)*, ko žrtve predsodkov same s svojim obnašanjem opravičujejo (legitimirajo) predsodke (Ule, 1999).

Sočutje in empatija kot obramba pred predsodki

Predsodki so ravno zaradi svoje čustvene in vrednotne komponente zelo trdovratni. Zato raziskave ugotavljajo, da kljub povečani stopnji izobraženosti, večji mobilnosti ljudi, predsodki tudi v sodobnih družbah niso izginili, ampak so se samo spremenili in prilagodili. Namesto sovražnih čustev prevladujejo v sodobnih predsodkih odklonilna čustva in hladna distanca. Medtem ko so ljudje nekdaj predsodke izražali v neposrednih stikih s člani drugih družbenih skupin, se danes kažejo predvsem v izogibanju stikov z njimi. Sodobni rasisti ne trdijo več, da so na primer črnci manj inteligentni kot belci, da so leni, temveč da imajo preveč pravic, da zahtevajo preveč privilegijev. Tudi ne gradijo na neposrednih odzivih ljudi na pripadnike etničnih manjšin, temveč na posrednih odzivih. Medtem ko naj bi pri tradicionalnem rasizmu prevladovalo sovraštvo in odkrito nasilje do drugih skupin, sedaj prevladuje *ignoriranje, distanca, cinizem* (Ule, 1999).

Moderni ljudje se največkrat nočejo izdati, celo zavedati se nočejo svojih predsodkov. Zato se odevajo v navidezno libertarno argumentacijo. Šolanje otrok v elitnih šolah stran od pripadnikov marginalnih skupin opravičujejo s sklicevanjem na pravice staršev ali otrok do svobodne izbire šolanja. Elitne soseske oz. izbiro sosedstva opravičujejo s potrebo po varnosti. Nosilci tovrstnih predsodkov opravičujejo svoje predsodke pred javnostjo in pred seboj z bojda vse bolj 'zahtevnimi' manjšinami, ki "ogrožajo svoboščine in pravice ljudi", na primer pravico do varnega življenja, do varnega gibanja, in ki živijo na račun davkoplačevalcev. Prikriti *odklonilni rasizem* se zdi bolj kultiviran in zato bolj sprejemljiv. Predvsem pripadniki srednjega sloja lažje racionalizirajo hladno distanco in nezanimanje do marginalnih skupin kot odkrito sovraštvo in nasilje (Wetherell, 1996). Zdi se celo, da gredo moderni predsodki vštric z retoriko strpnosti: "nič nimam proti njim, samo pustijo naj me pri miru" itd. Zato se prisotnost ali odsotnost predsodkovnega in diskriminatornega diskurza in delovanja ne meri več po tem, koliko je nekdo strpen, ampak koliko je sočuten, empatičen. Sočutje in empatija sta prava obramba pred predsodkovnim obnašanjem in ne zgolj strpnost.

Vloga šole pri preseganju predsodkov

Veliko predsodkov ima svoj izvor v zgodnjem otroštvu, ko pod vplivom staršev in drugih avtoritet sprejemamo prve močno posplošene sodbe o socialnem svetu okrog sebe. Vemo, da je moralni svet otrok svet moralnega absolutizma (ekstremizma), kjer prevladujejo enostavne delitve na 'dobro' in 'zlo'. Vse to prispeva k nastanku napačnih, vendar vrednotno in emotivno močnih in trdnih predstav, ki se lahko obdržijo do odraslosti in celo življenje. V otroštvu nastanejo primarne kategorizacije in z njimi povezana vrednotenja ter čustvene naravnanosti, ki so podlaga za nastanek in obstoj predsodkov, zlasti za njihovo trajnost in nezavedno delovanje. Predsodki se po intenziteti večajo do pozne adolescence, ko se stabilizirajo (Ule, 2009).

> *Sočutje in empatija sta prava obramba pred predsodkovnim obnašanjem in ne zgolj strpnost.*

Kolikor globlje se v otroka usede takšno primarno in enostavno vrednotenje, ki ga poenostavljenega sprejmejo seveda od odraslih, toliko močneje kasneje delujejo na kognitivni razvoj človeka. Zato se mora preprečevanje predsodkov začeti pri prav tako konkretnih in vsakdanjih primerih. Nesmiselno je otrokom v otroških vrtcih razlagati zgodbice o prijaznih in pridnih otrocih drugih narodnosti, ker otroci tedaj razvojno še sploh niso dorasli temu, da bi lahko kognitivno povezovali nauke teh zgodbic s svojimi kategorizacijami različnih človeških skupin. Na žalost pa o razvoju družbenih pojmov ne vemo veliko, precej manj kot o razvoju matematičnih pojmov. Šola naj bi bila ravno s posredovanjem znanja, razširjanjem vednosti in demokratično organizacijo življenja institucija za obrambo, imunizacijo pred predsodki. Obenem pa ravno šola lahko predvsem s svojim 'skritim učnim načrtom' (hidden curriculum) tudi vpliva na nastanek predsodkov. Že vrednotenje šolskih predmetov na bolj pomembne (matematično znanje) in manj pomembne (ročne spretnosti) ter na otroke, ki so bolj bistri, ker obvladajo matematično znanje, in manj bistri, ker obvladajo 'samo' ročne spretnosti, je osnova za pristransko kategorizacijo. ■

Viri

Brown, Rupert (1985): *Prejudice. Its Social Psychology*. Cambridge/M: Blackwell.

Ule Nastran, Mirjana (1999): *Predsodki in diskriminacije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ule, Mirjana (2005): *Socialna psihologija. Analitični pristop k življenju v družbi*. Ljubljana: Založba FDV.

Wetherell, Margaret (1996): Group conflict and the social psychology of racism. V: *Identities, Groups and Social Issues*. London: Thousands Oaks; New Delhi: Sage.

Strpnost – spoštovanje – sodelovanje

Miriam Stanonik

Sedma alineja 2. člena Zakona o osnovni šoli med cilji izobraževanja navaja "vzgajanje za medsebojno strpnost, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin in s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi". V temeljnem dokumentu šole, vzgojnem načrtu, kot vrednote, za katere se bomo trudili, zapišemo spoštovanje, strpnost in sodelovalni odnos.

Med teorijo in prakso

Vse se sliši (bere) dovolj enostavno. *Slovar slovenskega knjižnega jezika* prinaša jasno razlago treh v naslovu zapisanih pojmov:

- *strpen* – ki dopušča o določeni stvari drugačno, nasprotno mnenje, nazor;
- *spoštovanje* – zelo pozitiven odnos do koga zaradi njegove moralno utemeljene veljave, vrednosti;
- *sodelovati* – biti dejavno povezan zaradi skupne dejavnosti / skupaj z drugimi biti udeležen pri kakem delu / spremljati z mislimi in dejanji kako dogajanje.

Ali zapisano velja? Ali tudi tukaj govorimo o razkoraku med teorijo in prakso?!

Smo ena izmed srednje velikih mestnih osnovnih šol. V marsičem tako rutinska – z avlami, hodniki, razredi, telovadnico, kuhinjo in jedilnico, velikim šolskim igriščem, z velikimi urami, z zvonjenjem za začetek in konec šolske ure ... Vsak dan znova odpiramo vrata štiristo nadebudnežem, ki želijo (no, vedo, da morajo) iskati novo védenje, znanje, tkati nove vezi prijateljstva.

A vsi vemo, da danes ni enostavno vzgajati in učiti. V sodobni družbi, kjer je temeljno načelo odločanja prepuščeno demokratičnim postopkom, moramo gledati na odgovornost. Prav to pa predpostavlja nov razmislek o sodobnem mladostniku. Če je liberalni vzgojni pristop dopuščal brezbrižnost do moralnih, etičnih drž, se danes vse bolj zavedamo, da ta pristop ne prispeva k odgovorni družbi, ki je in bo sposobna upoštevati človekove pravice za vse človeštvo. Z vzgojnimi elementi poskušamo v izobraževalnem procesu vplivati predvsem na oblikovanje osebnosti, da bi šolajoči zmogel sprejeti okolje, v katerega je postavljen, kot prostor lastnega nadaljnjega uresničevanja. Vse prizadevanje šol kot ustanov in učiteljskih kolektivov naj bi bilo usmerjeno v to osebnostno rast šolarjev.

> *Učitelj bo s svojim dejavnim življenjem in besedo, za katero stoji in v katero najprej sam verjame, postal vzgojni načrt in cilj šole.*

Foto: Alenka Veber

Pa se mi vedno znova zastavlja tudi vprašanje, kakšen je naš pouk. Gre učencem 'pod kožo' ali zdrsi po njih kot voda po mastni raci? Mečemo vsebine kot kamenčke v pločevinke, nato pa jih pri testih dobro pretresemo ali učencu namesto tega raje ponudimo izbrane vsebine, da ga hranijo kot kruh? Dovolimo učencem, da kot na sejmu prebirajo in izbirajo razstavljeno blago, ali jih pitamo kot gosi? Nas doživljajo kot preiskovalne sodnike ali kot zaupne domače zdravnike? Smo z učenci v vojni, ker imamo vedno prav in hočemo zmagati? Jih dejavno učimo spoštljivosti, strpnosti in sodelovanja? Dovolimo, da učenci izrazijo svoje videnje, pa čeprav se močno razlikuje od našega? Smo sposobni 'popustiti' in učence tudi tako učiti? Se zavedamo,

kako pomembno je izkušenjsko učenje?

Šola predstavlja skupno ozadje tako za učitelje kot učence, a naša ozadja so kot čebulne lupine, ki se vedno odzivajo druga na drugo. Reagirajo, kadar je med sodelujočimi vzpostavljen nek pristen, spoštljiv, sodelovalen odnos. Naši otroci in mladostniki, ki pogosto prehajajo iz deficitarnega družinskega okolja (pomanjkanje časa, ločitve) v deficitarno šolsko okolje (prepolni razredi, vedenjsko težavni otroci in mladostniki, visokohitrostna didaktika), potrebujejo učiteljice in učitelje, ki jih zaznavajo in razumejo, jim nudijo smiseln in zanesljiv okvir delovanja in so tisti, ki znajo kompetentno spremljati konfliktne situacije.

Foto: Matej Hozjan

Dober in trden učitelj, ki *mu je mar*, si bo zastavil cilje in se trudil za njihovo uresničitev, saj bo sledil osrednjemu cilju: izobraževanje in celosten razvoj raznovrstnih potencialov osebnosti. Dodati pa bo zmogel tudi zaznavanje in prepoznavanje osebnih potreb, interesov in možnosti, tenkočutnost in sposobnost doživljanja, empatično prepoznavanje trenutnega razpoloženja drugih – kot osnovo za dialoški proces. Z lastnim zgledom in znanjem tako učitelj lahko vodi učence k spoštovanju življenja, odkrivanju njegovega smisla. Učitelj bo s svojim dejavnim življenjem in besedo, za katero stoji in v katero najprej sam verjame, postal vzgojni načrt in cilj šole. Vrednot mu ne bo treba vedno znova zapisovati, da bodo vsi vedeli, za katere se trudi. Vrednote bo živel. Takrat njegovo delo ne bo enostransko in brez odziva pri učencih.

Teden lepih in prijaznih besed

Šole, ki imamo v svojih vrstah take strokovnjake, ki so tako rekoč kadar koli pripravljeni za otroke/učence žrtvovati predvsem čas, svoj čas, smo privilegirane. Takrat lahko zaživijo tudi taki projekti, v katere se že vrsto let vključuje tudi naša šola. Z Unicefovim projektom *Povej!* smo ozaveščali o nasilju med otroki, jih opremljali z znanjem, kako se z nasiljem soočiti, kje in pri kom poiskati pomoč in kako dejavno reševati nasilje med otroki. Pripravili smo različne dejavnosti: delavnico *Izberem nenasilje*, izdelavo družabnih iger na temo preprečevanja nasilja, delavnico *Stereotipi*, natečaj za najboljši slogan proti nestrpnosti na temo medkulturnega dialoga ipd. Letošnje šolsko leto so pod vodstvom učiteljice in pedagoginje v projektu Zveze prijateljev mladine *Otroci in mladi ne priznajo meja* učenci ustvarjali slogane, grafite in filme na temo različnih vrst in oblik diskriminacije. Izbrali sta najboljši način, da so sodelujoči sami širili medsebojno toleranco, spodbujali strpno sobivanje in medkulturno druženje. Predvideni *dan lepih in prijaznih besed* se je raztegnil v teden.

Hodniki naše šole so namreč kraj, kjer se srečujemo najrazličnejši ljudje. Nekateri imajo rdeče lase, drugi pegice, deklica nosi očala in deček zobni aparat, pripadamo različnim veram, narodom in govorimo različne materne jezike. Kdor se trudi za odlično oceno, je hitro 'piflar', in kdor si upa 'zaliti' kako uro, je 'faca', je 'in'. Kdor pa se drži zase, je popoln čudak. Za cel razred je otrok, ki prihajajo k nam iz *Mladinskega doma Malči Beličeve*, vsak s svojo bolečo zgodbo, s svojim velikim 'osebnim nahrbtnikom'. V tako mavrični šoli je treba sprejemati različnost in živeti kot skupnost – tako med poukom kot med odmorom. In ni vedno enostavno. Teorija predvideva marsikaj, praksa velikokrat pokaže drugače.

Ko zaniha struna E

A eno zagotovo velja. En je jezik, ki ga vsi otroci razumejo (žal starši niso vedno v pomoč), to je jezik ljubezni in spoštovanja. Naša telesa lahko primerjamo z violino. Samo če bo v meni zanihala struna E, lahko v resonančnem telesu učenca zaniha njegova struna E. Kar ni aktivirano v nas samih, tudi v učencih ne more biti.

In če si dovolim biti nagajiva: izkoristite razredno uro in devetošolcem (enako maturantom) povejte, da imajo na razpolago 10 minut in naj se dogovorijo, kam na končni (maturantski) izlet – v tej situaciji lahko preverimo svojo uspešnost razumevanja in upoštevanja vseh treh v naslovu izpostavljenih pojmov. ■

Sodelovanje v razredu

Med zelo različnimi otroki

Andreja Miketič

Osnovna šola Livada se nahaja na obrobju Ljubljanskega barja. Vanjo je vpisanih približno 95 odstotkov učencev neslovenske narodnosti, ki predstavljajo tako otroke druge generacije migrantov, ki imajo slovensko državljanstvo, kot otroke, ki so se pred časom priselili v Slovenijo in imajo dovoljenje za stalno ali začasno prebivanje v Sloveniji, ter prosilce za azil.

Različni z enakimi orodji

Populacija je etnično in versko zelo raznolika, na šoli se šolajo (so se šolali) učenci, ki pripadajo 16 različnim narodnostim. Vsem učencev je skupno, da slovenščina ni njihov materni jezik, veliko jih ima nizek socialno-ekonomski standard. Vsi ti otroci se izobražujejo v istem šolskem sistemu, z istimi učbeniki in standardi znanja kot učenci, katerih materni jezik je slovenščina. Opaziti je težave z vključevanjem v lokalno okolje, slabo razumevanje slovenščine, nezadostno poznavanje lastne kulture in maternega jezika. Pojavljajo se še

> *Izhajam iz prepričanja, da so vsi ljudje enakovredni in edinstveni, da vsak lahko pripomore k svoji osebni rasti ter da individualne razlike bogatijo in poživijo naš svet.*

učne težave, ki so predvsem posledica slabega razumevanja slovenskega jezika. Delo s tako populacijo od učitelja zahteva veliko mero potrpežljivosti, agilnosti in ustvarjalnosti. Šolski pedagoški delavci izvajamo specifično vzgojno delo. Trudimo se sproti reševati konfliktne situacije, vrata svetovalne službe so učencem vedno odprta, učitelji veliko prostega časa namenjamo pogovorom z učenci (po: Miketič, 2009).

Vloga učitelja

Pri delu v razredu z zelo raznoliko populacijo učencev ima učitelj pomembno vlogo, še bolj pomembne so njegove osebnostne lastnosti. Izpostavila bi le nekatere: empatičnost ali zmožnost vživljanja v druge, osebnostna zrelost, samozaupanje in pozitivna samopodoba. Pri sebi mora razviti veliko mero pravičnosti, fleksibilnosti in kontaktibilnosti. Učitelj mora učenca sprejeti takšnega, kot je, in nastopati s stališča 'jaz sem v redu, ti si v redu'. V komunikaciji z učenci naj se odlikuje po kongruentnosti, iskrenosti (prav je, da učencem pove stvari, ki ga motijo), z njimi naj komunicira jasno, zanimivo, si vzame čas za pogovor, opozarja učence na medsebojno aktivno poslušanje, dajanje in sprejemanje povratnih informacij, spodbuja pogovor o medsebojnem doživljanju, saj tako učenci ne čutijo potrebe po manipuliranju, obtoževanju in izkoriščanju (po: Marentič - Požarnik, 2000).

Foto: Nataša Pezdir

Strinjam se z mislijo Marentič - Požarnikove (prav tam), ki ugotavlja, da so urejeni in sproščeni odnosi predpogoj za uspešno učenje. Na počutje udeležencev, njihovo motiviranost in uspešno učenje bistveno vplivajo način vodenja, skupinsko vzdušje in uspešno reševanje konfliktov. Sama se trudim delovati po načelih demokratičnega vodenja, učencem dajem zelo jasna navodila za delo, jim predstavim glavne cilje, zahteve, kriterije ocenjevanja ter jih spodbujam k dajanju idej in predlogov. Prizadevam si ustvarjati dobre medsebojne odnose, spodbujam sodelovanje in kakovostno komunikacijo med učenci. Poleg frontalne oblike pouka uporabljam tudi skupinsko delo in učence tako navajam na samostojnost in prevzemanje odgovornosti.

Veliko pozornosti namenim vrednotam, kot so: spoštovanje, strpnost, sodelovanje, samonadzor in sobivanje,

pri učencih se trudim krepiti občutek lastne vrednosti, pri čemer izhajam iz programa *Razvijanje pozitivnega samovrednotenja otrok in mladostnikov*. Le-to posledično pomeni tudi preprečevanje nesocialnih oblik vedenja in povečanje motivacije za šolsko delo. Ena izmed učinkovitih tehnik, ki se je poslužujem pri vzpostavljanju dobrih medsebojnih odnosov, so socialne igre. Med izvajanjem teh iger nastajajo interakcije in socialni odnosi. Udeležencem pomagajo, da se spoznavajo med seboj, da se učijo poslušati in razumeti drug drugega, se vživljati v drugega, sprejemati in reševati konfliktne situacije ter graditi odnos sodelovanja (po: Miketič, 2009).

Pri predmetu domovinska in državljanska kultura in etika dajem prednost multikulturni vzgoji. Veliko se pogovarjamo o stereotipih, predsodkih, diskriminaciji, strpnosti, gojimo medsebojno spoštovanje in tolerantnost. Izhajam iz prepričanja, da so vsi ljudje enakovredni in edinstveni, da vsak lahko pripomore k svoji osebnostni rasti ter da individualne razlike bogatijo in poživijo naš svet. Učence spodbujam k spoznavanju in raziskovanju lastne kulture in jezika, jim dajem možnost spregovoriti o njihovi kulturi, navadah, običajih in veri (po: Miketič, 2009).

Trudi se celotna šola

Z željo, da bi se učenci čim prej naučili slovenskega jezika ter tako lažje sledili pouku, smo na ravni šole za učence migrante v lanskem šolskem letu prvič organizirali pripravljalnico za tujce, katere namen je intenzivno učenje slovenskega jezika. Potekala je vsak dan prvi dve šolski uri v za to namenjeni učilnici. Učencem nudimo možnost učenja maternih jezikov, ki je tako s strani staršev kot učencev zelo dobro sprejeta. Dodatne ure učenja slovenskega jezika nudimo tudi učencem, ki sicer nimajo več statusa tujca, potrebujejo pa še veliko pomoči pri jeziku. Zelo si prizadevamo ustvariti dobro sodelovanje in komuniciranje s starši. Poleg pogovornih ur in roditeljskih sestankov poskušamo starše pritegniti še z bralno značko za odrasle, predavanji o vzgoji otrok, organizacijo t. i. psiholoških delavnic, ki so zasnovane v obliki kratkih dramskih prizorov, v katerih sodelujejo učitelji in učenci (po: Rogelj, 2013).

Vsak je pomemben

Delo v razredu z zelo različnimi otroki bo uspešno, če bo učitelj poskrbel za dobro obveščenost učencev, hkrati pa jim dal možnost izraziti tisto, kar mislijo, čutijo. Pripravljeni bodo sodelovati, če se bodo čutili sprejete in spoštovane. Pri tem je pomembno, da se tudi širše okolje nauči spoštovati in sprejemati drugačnost. Gossman (1999, po: Medveš, 2006) ugotavlja, da živimo v Evropi, katere moč je ravno v raznolikosti njenih kultur in jezikov, ki dajejo pečat posameznim državam in regijam. Vsakdo ima pomembno nalogo, da sprejme dejstvo, da tudi danes v posameznih državah živijo ljudje z drugačno kulturo in jezikom, kot ju imajo pripadniki večine, ki daje državi ime, in da imajo ti ljudje isto neodtujljivo človekovo pravico, da razvijajo svojo kulturo in negujejo svoj jezik brez diskriminacije v primerjavi z drugimi državljani, pri čemer jih morata podpirati tako država kot družba (po: Miketič, 2009). ■

Viri in literatura

Marentič - Požarnik, Barica (2000): *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Miketič, Andreja (2009): *Motivacijsko-vedenjski stili učencev osnovne šole*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

Medveš, Sandra (2006). Vloga in pomen dvojezičnosti druge generacije priseljenih v Slovenijo. V: *Socialna pedagogika*, 10 (2), str. 193–216.

Rogelj, Meta (2013): *Publikacija projekta Presegajmo razlike*. Pridobljeno 7. 8. 2013 s svetovnega spleta: http://www.oslivada.si/images/%C5%A0OLSKO_LETO_2012_2013/PROJEKTI/PRESEGAJMO_RAZLIKE/Publikacija_projekta.pdf.

Foto: Nataša Pezdir

Srečanje z brezdomci

Petra Batistič

Revščino, značilno za naš čas, najhitreje opazimo na ulici. Brezdomce se uvršča na dno socialne družbe in so rezultat razpadlih domov. Naloga Društva prostovoljcev VZD *je zato ustvarjati dom, kjerkoli delujemo, in graditi mrežo odnosov, ki bodo preprečevali propad. Njeno delovanje zato ni omejeno le na delo z brezdomci, posveča se tudi vzgoji vseh generacij, od otrok do staršev. Vse delo je usmerjeno na gradnjo odnosov na temelju Evangelija, ki predstavlja osnovo, na kateri lahko gradimo zdrave domove. V šoli prostovoljstva, ki raste ob konkretnem delu z brezdomci, mladimi in otroki, se mlade usposablja za delo in se jim hkrati nudi prostor njihove osebne rasti in razreševanja konfliktov v njih samih.*

Vincencijeva zveza dobrote je mednarodna katoliška laiška organizacija, ki jo je v Parizu leta 1833 ustanovil Frideric Ozanam. Želel si je odgovoriti na stisko ljudi tedanjega časa in pokazati, da je katoliška vera še vedno živa in dejavna tudi v dobrodelnosti in javnem življenju. V Sloveniji deluje kot *Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote* (v nadaljevanju *Društvo prostovoljcev VZD*). Od leta 2006 ima status humanitarne organizacije. Tudi danes je njen namen enak kot v začetkih: odgovoriti na stisko in prebuditi neizkoriščeno moč za delovanje in pričevanje.

Srečanje z brezdomci

Z brezdomci sem se prvič srečala pred petimi leti, ko sem kot študentka prišla v Ljubljano in opazila ljudi, ki so na ulici hodili od človeka do človeka, spraševali za denar ali ponujali svoj časopis. Sprva se je v meni zbudil odpor. Najraje bi se obrnila stran ali se pretvarjala, da jih ne vidim. V meni so se tepli občutki gnusa, strahu, prezira, smiljenja, sočutja in želje, da bi jim pomagala.

V *Društvu prostovoljcev VZD*, ki ima v centru Ljubljane *Dnevni center za brezdomce*, sem poznala zaposlene, s katerimi sem se srečevala že prej v domačem kraju. Povabili so me, da se jim pridružim pri delu z brezdomci. Ker sem se v Ljubljani počutila osamljeno (prvič stran od domačih in v tujem mestu) in ker sem si želela družbe prijateljev, sem povabilo sprejela. Prvi obisk dnevnega centra je bil nepozaben. Koordinatorka prostovoljcev, Simona, mi je v pisarni razložila potek dela in pravila, ki veljajo v dnevnem centru. Polna volje in želje po delu sem se pridružila ostalim. Kaj kmalu se je vnel prepir med nekaterimi brezdomci, ki so bili pod vplivom alkohola. Od strahu, da bo prišlo do fizičnega obračuna med brezdomcem in Simono, sem se začela ritensko umikati, dokler nisem končala v shrambi s hrano. Od tam sem opazovala dogajanje. Presenetilo me je, kako so ostali brezdomci, ko je vinjeni brezdomec nevarno opletal proti Simoni, v trenutku vskočili, ga ustavili in ga začeli potiskati proti izhodnim vratom. Čez čas me je Simona našla v shrambi in me spodbudila, naj se pridružim ostalim pri delitvi večerje.

Foto: Peter Prebil

Postopno spoznavanje in rušenje napačnih predstav

Preko družabnih iger, kot so človek ne jezi se, šah ali karte, sem začela postopoma spoznavati brezdomce. Zelo hitro in lepo so me sprejeli in takoj vzeli za svojo. Spoznavala sem, da so to navadni ljudje, ki si prav tako kot jaz želijo doma – ne zgolj v fizični obliki, ampak v smislu odnosov. Želijo si sprejetosti, ljubljenosti, spoštovanja in da jih nekdo vzame zares. Preko preprostih vprašanj, kot so: od kod prihajaš, kaj študiraš, kako ti je ime itn. so oni spoznavali mene ter jaz njih. Strah se je iz dneva v dan manjšal, veselje do druženja in dela z njimi pa večalo. Skupaj smo klepetali, se igrali, jedli, igrali nogomet, peli, molili itn. Predsodki, da so to nevarni ljudje, umazani, brezbrižni in izkoriščevalski, so se počasi razblinjali. Pri rednih refleksijah in skupnem premišljevanju

ob dnevih prostovoljcev sem spoznavala svoje obrambne mehanizme in rane. Ugotavljala sem, da mene in brezdomce povezujejo skupne rane iz otroštva: občutki manjvrednosti, zapuščenosti in zavrženosti. To je bila naša skupna točka, ki je postala vez med nami, istočasno pa je sprožala konflikte in trenja. Ko sem se trudila ostajati v odnosu z njimi in jih skušala sprejeti, sem predelovala svoje rane. Moj pogled se je tako počasi jasnil in v težavah je bilo lažje prihajati skupaj.

Spoznala sem, da večina od njih prihaja iz razsutih družin, v katerih je vladalo nasilje ali odvisnost, da večina od njih ni imela izbire, razen ulice. Spoznavala sem, da težko nosijo bolečino vseh preteklih dogodkov in da se zaradi le-teh zatekajo k odvisnosti.

Sistematično delo prinaša nov smisel

Preko delavnic in skupnega dela sem ugotavljala, da to niso ljudje, ki ne bi znali delati. Preko programa *Resettlement* (brezdomcem, ki se vračajo iz različnih programov zdravljenja, nudi možnost, da si najdejo zaposlitev, uredijo stanovanje, ustvarijo novo socialno mrežo in se tako način) zgoraj omenjenega društva so si brezdomci s svojim delom lahko začeli vračati dostojanstvo. Ob delu na polju, prenovi starega pohištva, pomoči na oratoriju itn. so spet dobivali smisel in veselje do dela. Odkrivala sem, da so tako kot vsi drugi ljudje tudi oni polni darov in talentov, ki le čakajo na priložnost, da se uresničijo.

Foto: Matej Hozjan

Postavljanje zdravih meja

Z zbliževanjem z njimi sem spoznavala, da je tudi tu potrebno postavljanje zdravih meja. Ob srečevanju z izsiljevanjem, manipulacijo, verbalnim napadanjem, neprijetno bližino ... sem se morala postaviti zase. Postavljanje jasnih meja je bila trda naloga, ob kateri sem rasla sama, ko sem se zmogla vedno bolj postaviti zase, s tem pa sem tudi njim pokazala, da so vredni veliko lepšega odnosa, kot je izsiljevanje, manipulacija ipd. S pogovorom in vztrajanjem pri medsebojnem spoštovanju smo premostili tudi te težave.

> *Postavljanje jasnih meja je bila trda naloga, ob kateri sem rasla sama, ko sem se zmogla vedno bolj postaviti zase, s tem pa sem tudi njim pokazala, da so vredni veliko lepšega odnosa, kot je izsiljevanje, manipulacija ipd.*

Občutek nemoči in pomen vere

Ko človeka globlje spoznaš, si želiš, da bi se rešil iz bede, v kateri tiči. Ta želja je počasi tlela v meni. Želela sem, da bi si brezdomci uredili življenje. Spodbujala sem jih, naj nehajo z alkoholom, naj se 'zbrcajo ven' in vztrajajo pri delih, v katerih se počutijo izpolnjene, naj premagujejo obup, nesmisel, lenobo itn. Nekateri so se odločili za zdravljenje, nekateri so nehali s pitjem, a čez čas so ponovno zapadli v prvotno stanje. Soočanje z realnostjo je bilo zanje pretežko, zato niso vztrajali. To dejstvo me je bolelo in jezilo. Zakaj neki se človek ne bi odpovedal odvisnosti in začel živeti?! Ugotovila sem, da je za to pomembna odločitev. Če odločitve za novo življenje ni, bo tudi poskus, s še tako veliko željo po spremembi, propadel. Pri delu z ljudmi je ključnega pomena vera, da lahko opazimo napredek. Opazila sem, da so pri delu z brezdomci rezultati še toliko manj opazni. Zato sem se morala zadovoljiti z majhnimi odločitvami brezdomcev: spati na ulici ali v postelji v zavetišču, jesti zajtrk za mizo ali za zajtrk piti alkohol, hoditi umazan po ulici ali se umiti in dostojno obleči, obupati nad seboj ali s pomočjo drugega oživljati vero v življenje, biti sam ali z drugimi ustvarjati lepši odnos ... Vse to so koraki do dostojanstva, za katero si s svojim delom v društvu lahko prizadevam, drugo pa moram prepustiti Bogu. ■

Pravice in dolžnosti so močno prepletene

Pogovor z go. Vlasto Nussdorfer

✍ Erika Ašič

Ga. Vlasta Nussdorfer se je rodila leta 1954 v Ljubljani. Je pravnica, iskana predavateljica, publicistka, pisateljica, humanitarna delavka ter dolgoletna predsednica Belega obroča Slovenije, društva za pomoč žrtvam kaznivih dejanj. Ustanovila je tudi dva sklada za pomoč družinam v stiski. Njena energija je izjemna, saj poleg rednega dela vsaj 150 ur mesečno brezplačno pomaga ranljivim skupinam. Tudi njena bibliografija je obsežna; poleg člankov je v zadnjih devetih letih napisala tudi devet knjig. V okviru spletnega portala IUS INFO je bila v letih 2006–2012 izbrana med deset najvplivnejših pravnikov v Republiki Sloveniji. Leta 2013 je sprejela šestletni mandat varuhinje človekovih pravic. V vročih poletnih dneh sva prijetno pokramljali o nekaterih vprašanjih s področja njenega delovanja.

Foto: arhiv Varuh človekovih pravic RS

Kaj človek potrebuje za dostojno življenje?

Veliko in hkrati malo. Pomembno je zdravje (tega ni brez zdravega okolja), izobraževanje ali delo za preživetje, pa tudi niz socialnih pravic. Vse se začne in konča pri tem, da ne zahtevaš le spoštovanja svojih pravic, pač pa jih preko dolžnosti dopuščaš tudi drugim. Pravice in dolžnosti so namreč močno prepletene.

Lahko kot varuhinja človekovih pravic na kratko opredelite, kaj so to človekove pravice, kaj 'varujete'?

Zavedanje in spoštovanje človekovih pravic na številnih področjih je velika pridobitev časa. Kot varuhinja ugotavljam, da so kršitelji lahko tudi državni organi, organi lokalnih skupnosti, nosilci javnih pooblastil. Varuh nadzira prav njihovo delo.

Kakšno pomoč lahko človek, ki meni, da so mu pravice kršene, pričakuje od vas oz. vašega urada?

Ko pobudnik opozori na kršitev določenih pravic, Varuh sproži ustrezne postopke, da preveri, ali je temu res tako. Gre namreč za odnos posameznik – država, zato je treba preveriti, ali kršitve pravic obstajajo, in nanje opozoriti državne organe, si prizadevati za odpravo, kar je možno storiti tudi preko sporočil Varuha, ki obsegajo priporočila, navodila in pričakovane rešitve. Varuh praviloma ne posega v odprte postopke, razen če gre za njihovo zavlačevanje ali zlorabo oblasti. Pobudniki morajo sami izpeljati postopke, zlasti pravne, šele nato nastopi varuh, ki preverja delovanje organov. Vsebinskih odločitev, ki bi spremenile določene zaključke, na pobudo Varuha ne gre pričakovati, se pa seveda lahko opredeli do kršitev in poda svoje mnenje.

Kako naj se obrne k vam po pomoč?

Imamo svojo spletno stran in brezplačni telefon 080 15 30, prav tako nam ljudje lahko pišejo na Dunajsko 56 v Ljubljani ali po elektronski pošti na naslov info@varuh-rs.si, s pobudniki pa se srečujemo predvsem na

zunanjih poslovanjih, saj vsak mesec opravimo najmanj enega. Do nas so torej odprte vse poti.

Kaj lahko kot varuhinja človekovih pravic storite, da bi se med ljudmi povečala strpnost, empatija, sodelovanje?

Varuh lahko veliko naredi s svojim zgledom, predvsem pa z javnimi nastopi in opozorili, predvsem medijskimi, ki nenehno kažejo na potrebo po pogovoru, dogovoru in mirnem reševanju sporov, ki smo jim dnevno priče.

Sedaj, ko ste varuhinja človekovih pravic, pa tudi pred tem ste videli veliko stisk. Pri čem vam je najtežje, kaj najtežje gledate?

Najhuje je odgovarjati ljudem, ki se borijo za preživetje, ki so izgubili službo in zaman iščejo novo, ki vedo, da lahko izgubijo celo otroke, ker jih ne bodo mogli preživljati. Hudo je tudi, če se starša nenehno pravdata za otroke, uporabljata vsa možna pravna sredstva, manipulirata in s tem izgubljata. Hudo mi je, ko starejši ne morejo biti doma, ker ni nikogar, ki bi zanje ustrezno skrbel, hkrati pa nimajo niti sredstev, da bi odšli v dom. Težko je, ko ljudje dneve in tedne ter leta iščejo svojo pravico, izgubljajo zdravje in so nenehno razočarani. Včasih sicer tudi neupravičeno, saj ne sprejemajo niti pravnomočnih odločitev. Prav tako mi je težko, če ima kapital prednost pred zdravjem, izgledov za čisto okolje in normalne pogoje za življenje pa kar ni. Tu je še huda nestrpnost do drugačnih in seveda vse bolj prisoten sovražni govor. Še bi lahko naštevala.

Se vam zdi, da je v tem 'sodobnem' času težav s spoštovanjem človekovih pravic in dostojanstva manj ali več? V čem vidite razlog za to?

V sodobnem času je marsikaj dovoljeno tudi v imenu krize. Ljudje v njenem imenu zlorabljajo in kršijo pravice drugih. Zase terjajo dosledno spoštovanje, za soljudi jim je malo mar. Pojavlja se brezbrižnost, zelo slabo sporočilo pa je, če pred zakonom nismo vsi enaki. Če država ni hitra pri odzivu na nespoštovanje pravic, si ljudje marsikaj privoščijo. Se še spomnite prekrškov, ki so po ugovorih zastarali? Vsi so se pritoževali. Ko pa so institucije začele delati hitreje, so ljudje temeljito premislili, ali plačati 'polovičko' ali nadaljevati in poleg dodatne kazni za prekršek plačati še stroške. Ljudje zelo radi razmišljajo, ali se jim nekaj splača ali ne.

Katero področje spoštovanja človekovih pravic je v tem obdobju najbolj na preizkušnji? Kako ga rešujete?

Zagotovo socialne pravice. Spremljamo kršitve, opozarjamo ministrstva, zlasti za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Mi se borimo za ljudi, saj država z rezi v proračunska sredstva raje jemlje, kot daje. Tudi zaradi krize.

Kako gledate na porast grobega družinskega nasilja pri nas (npr. streljanje na partnerja)? Zakaj menite, da prihaja do tega?

Družinsko življenje je polno vzponov in padcev. Običajno se med partnerjema zveza začne z ljubeznijo. Ko in če prihaja do nesporazumov in se ti ne rešujejo, je v družini kot v 'ekonom loncu'. Vre, obstaja možnost, da eksplodira. Zato je treba 'spustiti paro'. Pogosto se mladi razhajajo z nerazčiščenimi odnosi. Če eden izmed partnerjev ne prenese poraza ali izgube, je poln maščevanja, zamer, sprožilec je lahko alkohol ali celo bolestno ljubosumje. Pride lahko do najhujšega, celo umora in običajno kasneje storilčevega samomora. Pravi: "Če ne boš moja, ne boš od nikogar." In na koncu umre še sam. Nesporazume je treba reševati takoj, prav tako nasilje, ki ima običajno svoje globoke korenine. Nekateri bi radi zadeve rešili na hitro, jih pometli pod preprogo ali držali glavo v pesek kot noj ...

Kateri so ključni elementi za vzgojo otrok v spoštljive in odgovorne ljudi? Kako lahko šola pristopa k temu? Kaj lahko na tem področju stori varuh človekovih pravic?

Vse se začne pri starših, torej v družini. Če teh ni ali ne zmorejo, pride na vrsto šola. Ne govorim o Varuhu, ki ponavadi za nesrečne zgodbe in razplete izve mnogo kasneje. Seveda pa se na posebnem oddelku posvečamo prav skrbi za otrokove pravice, pravice staršev, družino ... Uspevamo lahko s predavanji, osveščanjem. Začeli se bodo Varuhovi večeri. Že sedaj predavam v številnih krajih. Sodelujem tudi v programu Ne-odvisen.si, ki uči tudi o vzgoji mladih v družini. Vsi smo poklicani, da nekaj naredimo. Najprej pri sebi in nato to širimo. Tudi na področju preventive pred zasvojenostjo.

Kako naj šola ravna v primeru učenca, za katerega učitelj ve, da ne zmore napredovati v višji razred, starši pa to kljub vsemu zahtevajo – ne glede na otrokove sposobnosti? Kaj je v takem primeru za otroka bolje? Podobne dileme se pojavljajo (otroci s posebnimi potrebami) v strokovni komisiji za usmerjanje in med starši.

S starši se je treba pogovoriti. Temeljito. Prisotni morajo biti strokovnjaki, ki jim predočijo otrokove zmožnosti, predvsem pa preprečijo, da bi starši pričakovali preveč, saj gre za otroka in take zahteve lahko samo škodijo. Včasih je težko, saj starši ne sprejemajo nasvetov, čeprav so dobronamerni. Treba jih je razumeti. Morda je dobro, da tudi sami poiščejo kakšno mnenje, da se resnično prepričajo o tem, kaj je dobro za otroka.

V čem vidite težavo in prednost vključevanja otrok s posebnimi potrebami v večinske šole? Je to dobro za otroke?

Seveda to ni možno za vse otroke s posebnimi potrebami. Kljub temu pa je treba skrbeti, da bi bilo čim več takih, saj je druženje enih in drugih koristno. Ne smemo pa prezreti tudi otrok, ki so nadpovprečni. Tudi ti se včasih znajdejo v primežu šole, ki ni ravno po njihovi meri. Marsikaj je odvisno od učiteljev. Imeti morajo izjemno veliko znanja in veščin, da se prilagodijo enim in drugim.

Slovenci ne moremo iz tega, da se ne bi delili na vsaj dva tabora. Zakaj ne moremo storiti koraka naprej, kaj nas ovira oz. kaj bi

nam pomagalo k enotnosti, medsebojnemu spoštovanju?

Zdi se mi, da se vse preveč obračamo v preteklost in premalo v prihodnost. Kot bi nas bilo strah le-te. Iz dneva v dan generiramo sovraštvo. Vsak izhaja iz družine, ki ima neko preteklost, in kot otrok zagotovo ni kriv zanjo. Eni so bili partizani, drugi domobranci. Gre predvsem za naše starše oz. stare starše. Namesto da bi trezno sprejeli zgodovino, da so bili torej eni in drugi, da je sedaj mir in 21. stoletje, se vračamo v tista vojna, predvojna in povojna leta. Žal pa vse to prenašamo tudi na nove generacije. Okužili smo jih s tem sovraštvom in do sprave, vsaj tiste prave, je težka pot. Žrtve na eni in drugi strani je treba končno pokopati. Seveda v prenesenem smislu, kajti pokopane so bile že zdavnaj, le da ne vse na enak način. Zgodovine ne moremo spreminjati, lahko jo dopolnjujemo z novimi odkritji, a brez sovraštva.

Česa bi se moral zavedati vsak človek na odgovornem položaju (v politiki, podjetju) oz. katerih osnovnih pravil naj ne bi pozabil? Menda se v človeku 'nekaj spremeni', ko dobi denar, ugled, moč – drugače gleda na te stvari kot prej ...

Sama pogosto pravim, da bi morali imeti test oziroma preizkus, preden bi nekdo zasedel odgovoren položaj, saj se ljudje tako radi spreminjajo. Skromni, krotki, uslužni do nadrejenih, a pogosto kruti do podrejenih nenadoma čez noč 'zrastejo' v šefe in voditelje, ne znajo več spoštovati, ker preradi ukazujejo in vladajo. Obnašajo se, kot bi bili večni. Kakšna škoda. Uničujejo ljudi okoli sebe. Vodja bi moral biti človek, ki je osebnostno zrel, ki je ne le uspešen, pač pa tudi brez prevelikega ega, tak, ki ima zdravo samospoštovanje in je srečen. Sicer bo teptal in rušil okoli sebe. Še če bi imeli preizkusno dobo, bi se lahko zmotili. Ljudje se namreč tako radi naenkrat spremenijo. Z oblastjo običajno na slabše.

Že na prejšnjih delovnih mestih in tudi v prostem času se na različne načine zavzemate za človekove pravice. Zakaj ste se odločili za to, kaj vas žene? Kako se počutite v vlogi varuhinje človekovih pravic?

Zdi se, da mi je vloga varuhinje človekovih pravic resnično pisana na kožo. Kot bi se na to funkcijo pripravljala celo življenje. Za človekove pravice sem se začela boriti že kot otrok. Vedno sem razlikovala med dobrim in zlim, vedno sem se borila za ljudi, zaupali so mi svoje težave in reševala sem jih. Velikokrat sem bila na vodilnih položajih, kjer sem se 'kalila'. V 35 letih tožilskega dela sem si nabrala tudi ogromno prakse, ne le na pravnem področju, pač pa tudi v prostem času v nevladnem sektorju. Sedaj lahko vse to združujem in nadgrajujem v kolektivu, ki ima veliko strokovnjakov, in na položaju, kjer lahko res nekaj naredim. Ne čez noč, a vendar. Mandat nenazadnje traja šest let.

Foto: arhiv Varuh človekovih pravic RS

Kje jemljete moč, energijo za delo; znano je, da je vaš delavnik vedno zelo dolg. Kako zmorete?

Menda se ta obnavlja. Zaenkrat imam kljub stalnemu delu, ki presega vse delavnike in posega v prosti čas, še vedno željo, da nekaj ustvarim. Moč mi dajejo predvsem dobri ljudje, ki me obkrožajo. Prva je družina, nato prijatelji in sodelavci. Negativnih ljudi se ogibam.

Kaj bi poudarili kot pomembno v svojem življenju; brez česa (ali koga) bi res težko živeli?

Pomembno je, da je okolje, v katerem živim, urejeno, harmonično in lepo. Sem velik estet in vseskozi se trudim, da je domače okolje, pa tudi službeno, prijazno in vzpodbudno. Težko bi živela v neredu in kaosu. Sem zelo, zelo discipliniran človek. Red me ne moti ali utruja.

Kaj bi spremenili, če bi imeli čarobno paličico?

Oh, pričarala bi nekaj milijonov evrov in jih res pošteno delila tistim, ki potrebujejo pomoč. Seveda bi bilo tudi to težko, a osrečila bi na tisoče ljudi. Ne le z 'dajanjem rib', pač pa bi jih rada učila tudi 'lovljenja' – da bi kasneje sami zmogli. Pomagala bi bolnim, invalidom, revnim, skratka tistim, ki jim tudi ta družba, ki je že obubožana, ne zmore več. Seveda pa bi bila neprizanesljiva do goljufov; tistih, ki zlorabljajo institucije, lažejo, kradejo ... Taki nas pravzaprav uničujejo. Res je, da so zato sprejeti številni zakoni, ki pa so žal včasih za nekatere pogubni. Prizadeti so namreč vsi.

Bi želeli kaj posebnega sporočiti našim bralcem (staršem, učiteljem, vzgojiteljem)?

Da, zavedajte se, da vzgajate z lastnim zgledom. Nič ne pomeni, če pridigate, predavate, zahtevate, ko pa vas otroci poleg poslušanja tudi gledajo in posnemajo.

Iskrena hvala za pogovor in uspešno delo še naprej. ■

Delavnica o zlatem pravilu

✍ Špela Čekada Zorn, Andreja Dobnikar

"Dokler bo človek svobodno živel, bo tako ali drugače iskal tisto, kar ga osrečuje. Toda iskati še ne pomeni najti ... Sreča temelji na bogastvu življenja, in to je tisto pravo ..."
David Starr Jordan

Načela svetovnega etosa, ki so bila predstavljena v junijski številki Vzgoje, bodo izhodišča za primere delavnic, ki so primerne za izvedbo v tretji triadi osnovne šole. Učitelji nižjih razredov lahko delavnice (str. 26-28) priredijo razvojni stopnji svojih učencev, pri čemer so jim v pomoč tudi predlagane literarne predloge. Prvi sklop delavnic se bo osredotočil na t. i. 'zlato pravilo' v povezavi z 'načelom humanosti'. V prihodnjih številkah se bomo podobno lotili tudi drugih osnovnih načel svetovnega etosa.

Kaj je zlato pravilo?

Zlato pravilo priča o temeljni enakosti vseh bitij v tem, da nobeno bitje ne želi trpeti in da želi biti vsako bitje srečno. Ta zavest nas vodi do empatije, empatija pa do etičnega in sočutnega delovanja, kar pomeni, da je treba z vsakim človekom ravnati človeško in ne nečloveško. Glasi se takole: "Česar nočeš, da bi drugi tebi storil, tega ne stori tudi ti drugemu." Ali pozitivno: "Kar hočeš, da drugi tebi stori, to stori tudi ti drugemu." To naj bi bila nespremenljiva, brezpogojna norma za vsa življenjska področja, za družino in skupnosti, za rase, narode in religije (Küng, 2012: 187).

Zlato pravilo že več tisočletij srečujemo v številnih etičnih in religioznih izročilih človeštva. O njegovem nastanku nazorno piše tudi Marko Pavliha v svoji *Pripovedki o etiki* (2012 in 2013):

"Nekateri pripisujejo avtorstvo Pitakosu iz Mitilen na Lezbosu, ki je veljal za enega od sedmih /.../ modrecev stare Grčije. Živel je v sedmem in šestem stoletju pred Kristusom – saj veste, kdo je to – in se je proslavil v vojni z Atenci. Spoštovani gospod je že davno pred drugimi gospodi verjel, da svojemu bližnjemu ne smemo storiti tistega, kar bi se nam zdelo grdo, če bi nam to storil on. /.../ Bodimo usmiljeni, ljubimo zmernost in gojimo resnico, zanesljivost, znanje, skrbnost in priljudnost."

Seveda pa pripovedka ne ostane le pri zgodovini, ampak so vanjo vneseni tudi praktični primeri udejanjanja zlatega pravila:

"/.../ ko recimo zjutraj, ko vstanemo, prijazno starše objamemo ali vsaj pozdravimo (čeravno niso bolni), jim morda zajtrk pripravimo in se jim za vsako malenkost zahvalimo; da sošolcu posodimo zapiske in z njim delimo malico; da pozorno poslušamo govorce in se vljudno oglasimo šele tedaj, ko umolknejo; da spoštujemo mater, očeta, sorodnike, prijatelje, znance, tujce in vsa živa bitja, da poskušamo biti dobri, čim boljši v vsaki misli in dejanju" (prav tam).

Načelo zlatega pravila lahko potemtakem razumemo kot osnovo za vse zakone in pravila, ki izhajajo iz njih, kamor lahko uvrstimo tudi slovensko zakonodajo na področju šolstva. Eden od pomembnejših dokumentov, ki opredeljuje splošna načela ter cilje vzgoje in izobraževanja, je *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji* (2011). Med drugim je v njej zapisano, da mora vzgoja, ki si prizadeva, da bi učenci privzeli norme in vrednote, ki jih vključujejo človekove pravice, privzgojiti tudi zavest o dolžnostih do drugih in temu ustreznih ravnanjih.

Ker je šola vzgojno-izobraževalna ustanova, je dolžnost vsakega učitelja, da poleg podajanja izobraževalnih vsebin učence tudi vzgaja in jim je pozitiven zgled. Kljub temu pa so dobrodošle tudi ure, ki so posvečene predvsem vzgoji in posledično ustvarjanju pozitivnega vzdušja med učenci in učitelji. V nadaljevanju predstavljamo delavnico, ki jo lahko izvedemo v razredu in tako pripomoremo h krepitvi pristnih medčloveških odnosov. Delavnico lahko izvedemo pri razredni uri, pri uri DDE ali drugih predmetih, saj je medpredmetno zasnovana. ■

Viri in literatura

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju (2011). Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport.

Čekada Zorn, Špela; Dobnikar, Andreja (2013): Vzgoja za etične vrednote. V: *Vzgoja* 58, letnik XV, str. 31–32.

Küng, Hans (2012): Priročnik svetovni etos: vizija in njena uresničitev. Grosuplje: Partner graf.

Lessing, Gotthold Ephraim (1981): *Modri Natan. Dramska pesnitev v petih dejanjih*. Ljubljana: DZS.

Pavliha, Marko (2012 in 2013): Pripovedka o etiki. V: *Jana*, 31. 12. 2012, št. 1, str. 28–29 in 8. 1. 2013, št. 2, str. 41–42.

Splošna deklaracija človekovih pravic (1948). Dostopno na: http://www.unaslovenia.org/dokumenti/sdcp.

Svetovni gospodarski etos. Manifest (2011). V: *Vzgoja* 49, letnik XIII, str. 15–17.

Delavnica: Parabola o zlatem prstanu in aktualizacija

Uvod

V sodobnem svetu je zelo prisotna težnja po polarizaciji: dobro – slabo, pravično – nepravično, pošteno – nepošteno ... Ljudje radi izrekamo sodbe, ki pa so mnogokrat preuranjene, saj 'stvari' pogledamo le z enega zornega kota, drugih pogledov pa nismo pripravljeni sprejeti. Zgodba, ki je izhodišče te delavnice, nas uči, da imamo kljub razlikam veliko skupnega, da so temeljne etične vrednote za vse ljudi iste. Osnova delavnice je parabola o prstanu, sporočilo njenega avtorja Lessinga pa: "Bodite iz srca dobri, pripravljeni pomagati in pravični!" Naloga učitelja je, da to sporočilo posreduje učencem tako, da ga čim bolj ponotranjijo in po njem živijo. Pri tem je učitelju v oporo tudi *Splošna deklaracija človekovih pravic*, iz katere poleg pravic izhajajo tudi dolžnosti.

Cilji

Učenci vedo, da na svetu živijo pripadniki različnih narodov, religij, kultur ... Čeprav smo si ljudje navzven različni, so temeljne moralne enote vsem skupne. V prvem delu delavnice se naučijo spoštovati različnost (drugačnost) med ljudmi in spoznajo, da človeka ne smemo ocenjevati le po zunanjosti, ampak predvsem po njegovih (dobrih) delih. Naučijo se razmišljati o različnih vidikih posameznikovega odnosa do sveta, ki pogosto vsebuje stereotipne ali predsodkov polne pristope. V igri (dramatizaciji) se vživijo v določeno osebo in jo skušajo čim bolje označiti, zaznati njene lastnosti. Pojasnijo tudi vzroke za ravnanje oseb in posledice njihovega ravnanja.

V drugem delu delavnice se osredotočimo predvsem na zlato pravilo. Učenci s pomočjo učnih listov razmišljajo o krivicah, ki se jim dogajajo. Naredijo načrt, kako bi izboljšali vzdušje v razredu in okrepili medsebojno zaupanje. Določijo dve pravili, ki izhajata iz zlatega pravila. Po štirih tednih evalvirajo uspešnost izvajanja pravil. Vedo, da življenje po zlatem pravilu poudarjajo temeljne svetovne religije in da je nadvse primerno izhodišče zanj tudi *Splošna deklaracija človekovih pravic*.

1. del delavnice

Predviden čas za izvedbo: 2–3 šolske ure

Učni pripomočki: delovni list z besedilom, kartončki različnih barv (glede na število učencev), magnetki ali lepilni trak, flomastri

Potek dela: Vsak učenec dobi kopijo Parabole o zlatem prstanu (delovni list 1). Učitelj glasno prebere besedilo. Učenci obnovijo zgodbo in tako učitelj preveri, ali so razumeli njeno vsebino. Vsak dobi barvni karton in nanj na kratko napiše, kaj je po njegovem mnenju nauk zgodbe. Kartone pritrdijo na tablo, preberejo mnenja svojih sošolcev in jih med seboj primerjajo. Na podlagi njihovih zapisov in s pomočjo učitelja skušajo ugotoviti, kaj nas želi ta parabola naučiti.

Nauk: Ljudje govorimo različne jezike, pripadamo različnim religijam, gojimo različne navade in običaje ..., a imamo skupne temeljne etične vrednote. Kot oče ni delal razlik med sinovi, saj je imel vse enako rad, tudi mi nismo tisti, ki bi smeli dajati končne sodbe o drugih.

Učenci se na podlagi petih (ali šestih) barv kartonov, na katere so pisali sporočilo zgodbe, razdelijo v skupine po pet. Besedilo napišejo v obliki dramskega teksta, v katerega vključijo naslednje osebe: očeta, tri sinove in sodnika. Dramsko besedilo zaigrajo pred sošolci. Nato izrazijo občutke ob igranju posamezne vloge ter povedo, kako bi lahko osebo, ki so jo igrali, označili. Poimenujejo literarno osebo, ki je po njihovem mnenju ravnala najbolj etično, in to utemeljijo.

Pomembno je, da je vzdušje med učenci sproščeno, da sodelujejo prostovoljno in da jih igranje vlog čustveno ne obremenjuje preveč.

Marko Pavliha, Borut Ošlaj (ured.)

Svetovni etos: globalno in lokalno

Ljubljana: Partner graf, 2013
241 strani, cena: 15,00 EUR
(+ poštnina 1,30 EUR)

V knjigi so objavljeni prispevki s posveta o svetovnem etosu, ki je bil aprila 2013 v Cankarjevem domu v Ljubljani. Tam so se združili vrhunski strokovnjaki različnih smeri in prepričanj ter se posvetili temeljnim moralnim dilemam sodobnega časa. Vsak od 16-ih prispevkov na svoj način sledi in utemeljuje osnovno idejo svetovnega etosa.

Informacije in naročila: DKPS, Ul. Janeza Pavla II. 13, 1000 Ljubljana; revija.vzgoja@rkc.si, www.revija-vzgoja.si

Nekaj literarnih predlogov za obravnavno zlatega pravila v 1. in 2. triadi osnovne šole:

- Weninger, Brigitte (2007): *Vsi za enega, eden za vse*. Ljubljana: Založba Kres.
- Cave, Kathryn (2001): *Drugačen*. Ljubljana: Educy.
- Nöstlinger, Christine (2012): *Ognjeno rdeča Friderika*. Ljubljana: Ebesede.
- Neuendorf, Silvio (2000): *Niko Nosorog pa že ni pošast*. Ljubljana: Založba Kres.

Delovni list 1

Parabola o zlatem prstanu

Pred mnogimi leti je na Vzhodu živel mož, ki je imel prstan neprecenljive vrednosti. Kamen – opal se je prelival v prelepih barvah. Imel je skrivno moč, da se je tisti, ki ga je nosil z vero, prikupil ljudem in Bogu. Ni čudno, da ga ta mož z Vzhoda nikdar ni snel s prsta in je poskrbel, da je za zmeraj ostal v družini. Storil je takole: prstan je zapustil najljubšemu od vseh sinov. Določil je, naj ta prstan sin zapusti tistemu sinu, ki mu bo najljubši in bo postal poglavar in knez rodbine.

Tako je prstan šel od sina do sina in končno do očeta treh sinov, ki so mu bili vsi povsem poslušni in ki jih je vse enako ljubil. Ker kdaj pa kdaj le ni mogel drugače, se mu je zazdel prvi, drugi ali pa tretji, ko je bil z njim sam in druga dva nista delila si njegovega kipečega srca, vrednejši prstana, ki ga je v trenutku zanesenosti vsakemu obljubil.

Oče je zbolel in ni vedel, kako naj prekliče svoje obljube sinovom. Bolelo ga je, da bi dva sinova, ki sta se zanašala na obljubo, sedaj prizadel. Skrivaj je naročil pri zlatarju dva dodatna prstana – ponaredka, ki naj bi bila ne glede na ceno in trud prvotnemu povsem enaka. Ko sta bila prstana izdelana, ni več ločil originala od ponaredkov. Bil je srečen in ločeno je poklical k sebi vse tri sinove. Vsakemu je dal blagoslov in prstan, nato pa pomirjen umrl.

Komaj je oče izdihnil, so prišli sinovi vsak s svojim prstanom in vsak je hotel postati knez. Sledili so preiskave, prepiri in tožarjenje, toda zaman: pravi prstan je bilo nemogoče prepoznati.

Po pomoč so se zatekli k sodniku. Le-ta jih je vprašal: "Ali nima pravi prstan čudežne moči, da napravi tistega človeka, ki ga nosi, dobrega in prijetnega?" Nato je nadaljeval: "O tem bo torej odločil pravi prstan, ker ponarejena tega nista sposobna. Prizadevajte si torej in vsak naj stremi za tem, da bi dokazal moč prstana. Bodite srčno dobri, pripravljeni pomagati in pravični! In če se bo čudežna moč pravega prstana izkazala pri otrocih vaših otrok, pridite v tisoč letih ponovno pred sodnika. Mogoče bo tedaj tu sedel moder mož in bo razsodil. Sam tega ne morem."

Povzetek parabole je iz dramske pesnitve *Modri Natan* (Lessing, 1981).

2. del delavnice

Predviden čas za izvedbo: 2–3 ure

Učni pripomočki: e-tabla ali delovni listi, barvni kartoni z izhodišči, flomastri, plakati

Potek dela: Učenci sedijo v krogu. Učitelj jih spomni na sporočilo zgodbe, ki so jo prebrali in odigrali prejšnjo uro. Vpraša jih, ali kdaj razmišljajo o krivicah, ki se jim dogajajo. Pokaže jim kartončke s tremi nepopolnimi povedmi (Hudo mi je, ko ... Razočaran/a sem, ko ... Prizadene me, ko ...). Posamezne povedi so na treh različnih barvnih kartonih. Učenci se sami odločijo, kateri barvni kartonček/poved bodo izbrali. Poved dopolnijo, vendar na kartončke ne pišejo svojih imen.

Učitelj pobere kartone in prosi enega od učencev, da jih razvrsti v tri kroge na tabli glede na barve. V vsakem krogu izberejo dve izjavi in ob tem izrazijo svoje misli. Sledi pogovor o tem, kakšno je vzdušje v razredu in kako bi ga lahko izboljšali. Učitelj ob tem izpostavi zlato pravilo in ga s pomočjo e-table predstavi (delovni list 2: *Zlato pravilo v religijah*). Učenci ugotovijo, da ga vsebujejo besedila temeljnih svetovnih religij, zato ga pozna večina svetovnega prebivalstva. Eden od učencev obkroži religije, o katerih so se med poukom že pogovarjali. Učitelj jim pove, da lahko zgodbo o prstanih (ki so jo prebrali in odigrali) razumemo tudi v prenesenem pomenu za tri svetovne religije: judovstvo, krščanstvo in islam. Tako kot oče ni želel prejudicirati nobenega od sinov, moramo preseči delitev na 'prave' in 'neprave' religije ter spoštovati pripadnike vsake vere. Tako kot sinovi moramo tudi mi, pripadniki katere koli religije, spodbujati prizadevanje za boljšo družbo: s srčno dobroto, pripravljenostjo pomagati in skrbjo za pravičnost.

Učenci skupaj z učiteljem določijo dve pravili, ki se nanašata na zlato pravilo in ju bodo poskušali upoštevati naslednje štiri tedne, npr. *Spoštuj sošolca/ko, ki se zaradi svoje vere oblači drugače kot ti*. Pravili zapišejo na dva plakata, na katera enkrat tedensko napišejo, na katero dejanje, povezano z upoštevanjem zlatega pravila, so tisti teden najbolj ponosni.

Po štirih tednih evalvirajo počutje v razredu in ocenijo, v kolikšni meri se je (ni) vzdušje izboljšalo. Predlagamo, da si nato izberejo novi pravili in tako stremijo k čim bolj pozitivni klimi v razredu.

Zaključek delavnice se nanaša na zlato pravilo in dolžnosti, ki izhajajo iz njega. *Splošna deklaracija človekovih pravic* (1948) je idealno izhodišče, da premislimo o nekaterih pomembnih dolžnostih, ki so nujna dopolnitev teh pravic. Učitelj na e-tablo projicira besedilo (delovni list 3), v katerem učenci poiščejo pravice in dolžnosti, ki izhajajo iz njih. Pravice podčrtajo, dolžnosti pa obkrožijo. Razdelijo se v štiri skupine, dve skupini izdelata plakat s pravicami, dve pa z dolžnostmi. Plakate tudi ilustrirajo.

Ko so plakati izdelani, jih skupine primerjajo med seboj. Učenci v pogovoru z učiteljem razmišljajo o tem, da bi bilo življenje v skupnosti nemogoče, če bi ljudje poudarjali le svoje pravice, pri tem pa zanemarjali dolžnosti, katerih izpolnjevanje prav tako pomembno prispeva k sožitju v skupnosti in razumevanju med ljudmi. Tako učenci krepijo čut odgovornosti do soljudi. ■

Delovni list 2

Zlato pravilo v religijah

Kitajska religija
(začetki neznani, pred l. 2000 pr. n. št.; Konfucij: 6. st. pr. n. št.)

Česar si ti sam ne želiš, tega tudi drugemu človeku ne stori.
Konfucij, Pogovori 15,23

Hinduizem
(od l. 1500 pr. n. št. dalje; besedilo med l. 400 pr. n. št. in 400 n. št.)

Človek se naj do drugih ne bi obnašal na način, ki je njemu neprijeten; to je bistvo morale.
Mahabharata, XIII. 114.8

Islam
(od 6. st. n. št. dalje; besedilo 13. st. n. št.)

Nihče izmed vas ni vernik, dokler svojemu bratu ne želi tega, kar si želi sam.
40 Hadita (izreki Mohameda) od an-Nawawi 13

Budizem
(od 6. st. pr. n. št.; besedilo kasneje)

Položaj, ki zame ni prijeten ali razveseljiv, naj tudi za drugega ne bo; in položaj, ki zame ni prijeten ali razveseljiv, kako ga lahko privoščim drugemu?
Samyutta Nikaya V, 353.35–354.2

Krščanstvo
(od 1. st. n. št. dalje)

Vse, kar hočete, da bi ljudje storili vam, storite tudi vi njim.
Nova zaveza, Matej 7,12; Luka 6,31

Judovstvo
(začetki pred l. 1000 pr. n. št.; besedilo 1. st. pr. n. št.)

Ne stori drugemu, česar ne želiš, da drugi stori tebi.
Rabi Hillel, Sabat 31a

Delovni list 3

Pravice in dolžnosti

Če imamo pravico do življenja, potem smo dolžni spoštovati življenje.

Če imamo pravico do svobode, potem smo dolžni spoštovati svobodo drugih.

Če imamo pravico do varnosti, potem smo dolžni za vsakega človeka ustvariti pogoje, da bo užival človeško varnost.

Če imamo pravico sodelovati pri političnem dogajanju v svoji deželi in lahko volimo svoje politične voditelje, potem smo dolžni pri tem sodelovati in zagotavljati, da bodo izvoljeni najboljši voditelji.

Če imamo pravico, da delamo pod pravičnimi in ugodnimi pogoji, da sebi in svojim družinam omogočimo primeren življenjski standard, smo dolžni to tudi delati po svojih najboljših sposobnostih.

Če imamo pravico do svobodnega mnenja, vesti in religije, smo dolžni spoštovati tudi mnenje ali verska načela drugih.

Če imamo pravico do izobrazbe, smo se dolžni tudi učiti po svojih najboljših sposobnostih in deliti svoje védenje in izkušnje z drugimi tam, kjer je možno.

Če imamo pravico koristiti pridelke zemlje, smo tudi dolžni spoštovati zemljo in njene naravne vire, se za to zavzemati in jih obnavljati.

Splošna izjava o človekovih dolžnostih,
Predlog, izd. Helmut Schmidt, München 1997, s. 41f. (Küng, 2012: 199–200)

Slomšek kot izziv za poslanstvo sodobnega vzgojitelja

✍ Jana Jemec

Anton Martin Slomšek je dejal: "Šola, ki se edino s poučevanjem peča, je polovičarska. Mnogo bolj važno delo je vzgoja, ki se nikoli ne sme ločiti od pouka. Pouk in vzgoja morata biti prepletena in skupaj napredovati. Napačna vzgoja otrok je slabih časov mati. Dobro poučeni in lepo vzgojeni otroci pa so nadepolno cvetje boljših časov."

Vsi starši želijo za svoje otroke dobro šolo, kakovostno in strokovno usposobljene učitelje. Samo dobra šola z modro usklajenim predmetnikom in vzgojno naravnanostjo šolarjem omogoča, da postanejo "nadepolno cvetje boljših časov".

Samo celostna vzgoja, ki upošteva starše, učitelje, družbo in kakovostne medije, je najboljše zagotovilo, da bo znanje novega stoletja čudovit prispevek k zrelejšemu človeštvu.

Prijazna šola je tista, ki ustvarja poštene in soodgovorne učence, ki bodo pozneje sposobni prenašati svoje znanje, vzgajati, oblikovati in poučevati mlajše rodove.

Najboljša naložba je naložba v človeka; v otroke, ki obiskujejo vrtec, osnovno in srednjo šolo, pa tudi v študente na fakultetah. Šolska vzgoja in učenje dograjujeta tisto, kar sta mati in oče zgradila v svojem zakonu v medsebojnem spoštovanju ter sprejemanju svoje različnosti. Starševska ljubezen in komunikacija sta temelj otroške vzgoje in novih življenjskih spoznanj.

Enako pomembna kot učenje je tudi vzgoja, kot poudarja Slomšek, ki temelji na obrezovanju, zalivanju, negovanju in povezovanju. To je prava umetnost – učiti otroke pravilnega presojanja, uvajati jih v lastno kulturno dediščino in gojiti čut za vrednote, ki so potrebne v vsakdanjem življenju.

Lep in odgovoren je poklic vseh tistih, ki staršem pomagamo izpolnjevati njihove dolžnosti in nadaljujemo vzgojno nalogo v vrtcih in šolah. Poklic vzgojitelja in učitelja zahteva posebne vrline duha in srca, zelo skrbno pripravo in voljnost za spremembe na bolje.

Primerne vzgojne metode, dobro izbrani učni načrti ter izobraževanje učiteljev so pri vzgoji in poučevanju še kako pomembni.

Prijazna šola obsega odgovornost in zavzetost staršev, učiteljev in učencev na najrazličnejših stopnjah in pri vsem tistem, s čimer se mlad človek srečuje v času vzgoje in izobraževanja. Delavnost in zavzetost sta pomembna tako za učitelje kot tudi za učence.

Foto: Peter Prebil

Dober učitelj ali vzgojitelj ima v svojem srcu ljubezen do vsakega otroka, ljubezen, ki se ne naveliča in ne utrudi, ki ne obupa nad nobenim otrokom. Z navdušenjem in veseljem jim odkriva zakladnico znanja, pri mladih vzpodbuja zanimanje, prizadevnost, trud in vztrajnost ter občudovanje vsega dobrega v njih. Potrpežljivo in razumevajoče jih vodi preko vsakodnevnih ovir na poti do znanja. Prisluhne vsakemu otroku ter mu njegovo stisko in bolečino pomaga premagovati. Sodoben vzgojitelj z vzpodbudami krepi mladostno zagnanost in mladostne želje, da bi bil svet boljši.

Mladi na poti odraščanja potrebujejo ljubezen, razumevanje, toplino, dobroto, oporo in prijateljstvo. Potrebujejo pa tudi meje, zato zna dober učitelj uporabiti strogost v pravi meri, saj je to mladim v prid.

Tisti, ki se ukvarjamo z vzgojo in izobraževanjem, vemo, da je v mladih srcih veliko zahtev, pričakovanj in želja – vse je težko izpolniti. V molitvi se priporočimo Slomšku, da nam ne zmanjka poleta in ne upade pogum, da ne omagamo pod težo dneva, saj znajo biti mladi tudi zelo naporni. Naj bo v nas ljubezen, da bomo odločno vodili mladino mimo pasti in ovir do prave zrelosti duha.

V življenju ni pomembno le doseganje najvišjih ocen, temveč tudi pošteno delo, trud in vztrajnost. Znanje, ki ga otroci pridobivajo, naj uporabljajo v svoj blagor in v blagor bližnjih. Naučijo naj se modrosti, ljubezni in dobrote.

Dober učitelj mlade navdušuje s svojim znanjem, s pedagoško usposobljenostjo in človečnostjo. Učiteljevo in vzgojiteljevo delo je veliko in plemenito, čeprav je danes marsikdaj premalo cenjeno. Toda v božjih očeh je zaznamovano kot veliko dejanje neprecenljive vrednosti in naš trud ni zaman.

Mladi, ki končujejo srednjo in visoko šolo, bodo le s pomočjo dobrih vodnikov dozoreli tudi na osebni ravni in na ravni mladostnih odnosov. Verouk je pri tem nenadomestljiv, saj pripomore k razvoju zdrave in celostne človeške osebnosti.

Celostna vzgoja je torej tista vrednota, ki nam lahko pomaga, da smo dobri ljudje, ki z veseljem živimo in smo kos osebnim in družbenim problemom.

Pri tem nam je prav Slomšek najboljši zgled z življenjem in delovanjem na narodnem, kulturnem, pedagoškem in verskem področju.

Veselimo se, da imamo Slovenci dovolj mladih, ki se odločajo za pedagoški poklic, čeprav ni dovolj plačan, kot radi pravijo tisti, ki gledajo na življenje predvsem skozi denar. Toda prav dobri pedagogi vseh vrst so poroštvo za boljšo prihodnost slovenskega naroda. Vsi, ki poučujemo in vzgajamo, velikemu slovenskemu šolniku in svetniškemu škofu Antonu Martinu Slomšku priporočimo prihodnost slovenskega šolstva, da bi bili resnično pravi vodniki na poti skozi mladost, da bo ta polna, svetla in vesela.

Tisti, ki delamo na področju šolstva, pa se trudimo za prenovo v šolstvu in storimo tisto, kar je v naši moči.

Prihodnost pripada pogumnim in vsem, ki smo v službi dobrega, ki si želimo in trudimo v pozitivni smeri spreminjati šolsko zakonodajo, da bo v blagor slovenskemu narodu.

Dobra semena vedno vzklijejo in žetev zanesljivo pride. Zaupajmo. Božji mlini meljejo počasi, toda zanesljivo. ■

Dr. Janez Justin

(1951–2013)

✍ Bogomir Novak

S polnimi jadri si plul po svetovnih morjih, sejal si učbeniške modrosti po domovini, do zadnjega diha si se zavzemal za dovršeno formo znanosti, in ko si zagledal večerno zarjo, si utonil v njej. Ob odhodu s tega sveta si nam sredi poletja zapustil v edukacijskem prostoru in času nepozabne zaklade svojih stvaritev, predstavitev in še posthumno veljavnih skript, podobnih Schubertovi Nedokončani simfoniji.

Redni profesor in znanstveni svetnik *dr. Janez Justin* je na svoji raziskovalni poti večstransko analiziral epistemološke, semiotične in pragmatične vidike zlasti učbeniškega jezika, pomen znanja in soustvarjal razvoj slovenskega šolstva v samostojni Sloveniji. Je eden izmed piscev *Državljanske vzgoje in etike*. Naj navedem nekaj učbenikov in delovnih zvezkov, katerih soavtor je bil:

Čepič, Mitja; Justin, Janez; Potočnik, Vinko; Zupančič, Maja: *Državljanska in domovinska vzgoja ter etika, učbenik za 7. razred* (zbirka Učbeniška gradiva), 1. izd. Ljubljana: i2, 2012. 64 str., ilustr.

Černič Istenič, Majda; Hribar, Spomenka; Bašič, Katja; Justin, Janez; Štrajn, Darko; Zupančič, Maja: *Educazione civica ed etica, Libro di testo per la classe VII* (Collana Libri di testo), 1a ed. Ljubljana: i2, cop. 2012. 69 str., ilustr.

Justin, Janez; Zupančič, Maja; Žagar, Igor Ž.: *Državljanska vzgoja in etika, delovni zvezek za 7. razred* (zbirka Učbeniška gradiva), 3. izd. Ljubljana: i2, 2011. 64 str., ilustr.

Justin, Janez idr.: *Državljanska vzgoja in etika, delovni zvezek za 8. razred* (zbirka Učbeniška gradiva), 3. izd. Ljubljana: i2, 2011. 64 str., ilustr.

Justin, Janez idr.: *Državljanska vzgoja in etika, delovni zvezek za 8. razred* (zbirka Učbeniška gradiva), 3. izd. Ljubljana: i2, 2010. 64 str., ilustr.

Učbenik soavtorjev: Bezjak, Simona; Čepič, Mitja; Klemenčič, Eva; Kovač, Bogomir; Justin, Janez (ur.): *Državljanska in domovinska kultura ter etika, učbenik za 8. razred* (zbirka Učbeniška gradiva), 1. izd. Ljubljana: i2, 2013. 68 str., ilustr. Ta bo šele v letošnjem šolskem letu prvič uporabljen pri pouku.

Janez Justin se je rodil leta 1951 v Ljubljani, kjer je leta 1974 diplomiral na *Filozofski fakulteti*. Doktorski študij je vpisal na isti ustanovi, vendar je večji del doktorske disertacije pripravil med študijskim bivanjem na *Ecole des Hautes Etudes* v Parizu. Po doktoratu se je dodatno usposabljal na *Fakulteti za lingvistiko* Univerze v Antwerpnu. Leta 1980 se je zaposlil na *Pedagoškem inštitutu*, kjer je opravil številne raziskave na področjih uporabne epistemologije, didaktičnega govora in komunikacije, državljanske vzgoje in kulture ter učbenikov. Vrsto let je predaval na ISH – *Fakulteti za podiplomski humanistični študij* v Ljubljani. Med letoma 1994 in 2000 je bil direktor *Pedagoškega inštituta*. Bil je predsednik in član nacionalnega *Sveta za evalvacijo in kakovost*, predsednik *Kurikularne komisije za prenovo učnih načrtov* ter številnih drugih delovnih teles na področju edukacije na nacionalni in mednarodni ravni. Bil je predstavnik Slovenije v *Generalni skupščini IEA*. Bil je tudi avtor in urednik številnih učbenikov in didaktičnih priročnikov, član uredniškega odbora revije *Šolsko polje* ter mednarodne revije *Theory and Research in Education*. ■

Pediček in šolsko svetovalno delo

Odlomki iz monografije o Francu Pedičku

Letos je izšla monografija o Francu Pedičku. Izbrali smo besedilo iz prvega dela, Pedičkovo berilo, in drugega dela, Sledi Franca Pedička na strokovnem področju. Dr. Ivan Ferbežer, dr. psihologije in mag. pedagogike, je v prispevku pisal o Pedičkovem prispevku k razvoju šolskega svetovalnega dela in študija učencev.

Iz Pedičkovega berila

"Vendar šolsko svetovalno delo pri tem, ko daje učiteljem svojo strokovno pomoč pri uvajanju in uresničevanju različnih novosti pri pouku, ne zapada v dokaj znan in razširjen pojav, ki se kaže v tem, da se začne določena novost pouka nemalokrat bolj ali manj obvezno uvajati v šolsko edukacijsko delo brez študijskokritične analize in njene strokovne avtohtonizacije. ...

Šolsko svetovalno delo zato ob uvajanju različnih inovacij v pouk uresničuje načelo, ki smo ga doslej poznali le za učence: to je načelo 'individualizacije za učitelje' in v prenesenem pomenu tudi načelo 'individualizacije za inovacije'. To pomeni, da učiteljev 'ne prepušča' različnim inovacijam, ki vdirajo v sodobno šolo ali se danes zahtevajo v šolskem vzgojno-izobraževalnem procesu. Enako tudi inovacij kratko in malo 'ne prepušča' različni pedagoški (ne)usposobljenosti učiteljev.

Temeljna pedagoško, tj. didaktično in metodično posvetovalna ter instrukcijska naloga šolskega svetovalnega dela na črti do učitelja je namreč v tem, da učitelja ustrezno pripravi za razumevanje in uresničevanje različnih inovacij, kakor tudi v tem, da inovacije ustrezno teoretično obdela, da jih bodo lahko uresničevali vsi tisti učitelji, ki spadajo po svoji strokovni usposobljenosti in pedagoških sposobnostih v tisto poklicno populacijo, ki je je na šolah največ, ne pa tistih dveh, ki sta bodisi zgornji, bodisi spodnji 'odklon'." (Pediček v: Šinkovec (ured.) 2013: 62–63)

Ivan Ferbežer o dr. Pedičku

"Pojem 'šolski svetovalni študij učencev' vsebuje tisti študij učenca, ki se po letu 1968 začenja pri nas razvijati v okviru šolskega sistema. Svetovalni študij otroka se je do tedaj razvijal predvsem v različnih zunanjih svetovalnih ustanovah. Medtem ko je bil svetovalni študij otroka navadno monodisciplinaren, pa postaja šolski svetovalni študij učencev z dr. Francem Pedičkom vse bolj interdisciplinarno in timsko krojen. ...

Šolskega svetovalnega študija otroka ni bilo mogoče dovolj razviti, ker je manjkal pedagoški vidik tega študija. In prav v snovanje takšnega samostojnega pedagoškega vidika v šolskem svetovalnem študiju otroka je, v skladu z zahtevami našega takratnega šolskega sistema, globoko zaoral dr. Franc Pediček. ...

Šolski svetovalni študij učenca po zaslugi dr. Franca Pedička ni bil načrtovan, da bi bil namenjen samemu sebi (kar se je dogajalo poprej, pa tudi kasneje), temveč naj bi bil vedno v pomoč posameznemu otroku, da bolje razumeva sebe, da se mu omogoči boljši osebnostni razvoj in boljše samousmerjanje. Na dobrem šolskem svetovalnem študiju učenca je lahko temeljila sodobna zahteva po individualizaciji, diferenciaciji pouka in dokumentiranosti otrokovega razvoja.

Šolski svetovalni študij učenca po dr. Pedičku ne vpliva samo na poglabljanje učiteljevega dela, temveč prinaša novo razpoloženje v pedagoško delo celotne šole, saj študijsko združuje učitelja, šolskega pedagoga, vodstvo šole, starše ter različne svetovalce znotraj in zunaj šole.

Šolski svetovalni študij učencev je bil že od začetka namenjen vsem šolskim učencem, ne samo učencem s posebnimi potrebami. Šolski svetovalni študij učencev povečuje učiteljevo samozavest, veča ugled v očeh otrok in staršev, saj lahko po spoznanjih tega študija v marsikateri vzgojno-izobraževalni okoliščini bolj ustrezno ravnajo. Poleg tega so se po zaslugi dr. Pedička eksperimentalno izkazali še drugi razvojni premiki: tesnejši odnosi med učitelji in učenci, med učitelji in starši, ustreznejše načrtovanje vzgojno-izobraževalnega procesa, kvalitetnejša individualizacija, odkrivanje novih izobraževalnih potreb otrok, razvijanje skupinskega dela, povečana zaposlenost otrok, več soočanja otrok z njihovimi potrebami, večja skrb za duševno zdravje otrok, izboljšata se tudi vrednotenje in ocenjevanje otrok." (Ferbežer v: Šinkovec (ured.) 2013: 232–234) ■

Vir

Šinkovec, Silvo (ured.) (2013): *Franc Pediček, slovenski pedagog.* Ljubljana: Inštitut Franca Pedička, Društvo katoliških pedagogov Slovenije, Založništvo Jutro.

Več o knjigi: www.dkps.si/knjige. Tam lahko knjigo tudi naročite.

Novemu šolskemu in veroučnemu letu na pot

Molitev *O Gospa moja* za vsak nov začetek

✍ Marija Pisk

Začenjamo novo šolsko leto. Pred nas, ki delamo na vzgojnem in izobraževalnem področju, ki poučujemo in se tudi sami vse življenje učimo, je z novim šolskim in veroučnim letom postavljeno veliko delo. Molitev O Gospa moja nam s svojo vsebino ponuja možnost, da ob premišljevanju besed in misli, ki so tako pomenljivo izražene v njej, začnemo novo šolsko leto, začnemo vsak nov dan.

Ko začenjam novo šolsko leto, so moje misli usmerjene k novi skupini. Morda nova generacija. Morda skupina, ki jo že poznam ali pa ne. Svoje srce usmerjam k Božji materi. Kliče me, da se posvetim Njej, da pri Njej iščem varstvo in pomoč in da izostrim vse čute, ki bodo vir pomembnih informacij v situacijah, ki mi bodo prihajale naproti. Molitev *O Gospa moja* zmolim vsak dan, ko se odpravljam na delo. Pomaga mi, da misli in srce uskladim z Božjimi in Marijinimi mislimi. Ob njej se učim potrebne empatije, ki jo moji učenci tako pričakujejo in potrebujejo.

O Gospa moja, o Mati moja ...

Prvi pozdrav v jutru. Misel mi že hiti na delo. Kaj moram še postoriti pred poukom? Ali bo dovolj časa? Bo pri kopiranju vrsta? Mi bo danes nagajal računalnik, projektor? Ti, o Gospa moja, ti, o Mati moja, Ti že vse to veš. Načrt mojega dne Ti je znan. Predajam se v Tvoje roke, v tem jutru, v tem dnevu. Hitim pod Tvoj plašč, plašč varnega občutka, da nisem sama.

... tebi se vsega darujem ...

Darujem ti vse svoje načrte za današnji dan. Darujem Ti vse svoje iskrene misli, vse želje in pripravljenost, da stojim ob strani in sem v pomoč vsakemu, ki bo danes, v tem šolskem letu potreboval pomoč.

... in da se ti vdanega skažem ...

Popolnoma Ti zaupam. Ne boš me pustila same. V vsakem trenutku mi boš stala ob strani: veselem, žalostnem, skrb vzbujajočem, v trenutku navdiha, v trenutku pričakovanja, poguma, potrpljenja, razumevanja.

... ti danes posvetim ...

Pred mano je delo z učenci. Potrebujem Tvojo pomoč pri tem odgovornem delu. Moje telo, moja misel, moj pogled, moje zmožnosti za poslušanje, moj govor, moje srce, vsi moji čuti naj bodo v Tvojih rokah, odprti in pripravljeni na vse in za vse.

... svoje oči ...

Te bodo gledale zato in tako, da bodo videle; videle vsakega, ki bo s pogledom iskal moj pogled in rahel namig, da mu gre dobro, da je na pravi poti. Vsakega, ki je v mislih odtaval, vsakega, ki ga težijo skrbi, ki omahuje. Daj mi, da ga bom prepoznala s pogledom in ga bodo našle moje oči, ga zaznale v njegovem pogledu.

... svoja ušesa ...

Naj bodo moja ušesa pripravljena slišati vsako najmanjše šepetanje človeka, ki je v stiski, ki ga je strah, ki ne upa povedati vsega na glas, ki mi hoče povedati, kaj je lepega doživel, ki me kliče, ker bi rad, da stojim blizu njega, tudi tistega, ki hoče s svojo glasnostjo pritegniti mojo pozornost, ki je povedal nekaj narobe, pa mu bom to pripravljena sporočiti s pravo mero potrpljenja in neboleče, pa vendar objektivno in strokovno.

... svoja usta ...

Usta so vir informacij in sporočil. Naj bo v meni toliko razsodnosti in volje, da si bom vzela čas za tehtanje vsake besede, ki jo izustim, in naj imam moč, da ne uporabim besed, ki so prezirljive, napihljive, širokoustne, pretirane in žaljive. Pomirjujoč glas naj dobi moč sporočilnosti in ustvarja spodbudno delovno vzdušje in medsebojno razumevanje.

... svoje srce ...

Moje srce naj bo v celoti Tvoje, naj bo vsaj skromno zrcalo/odsev Tvoje dobrote. Tako kot znaš le Ti, Mati, me vodi preko vsakršnih spotik. Naseli toplino vanj. Naj bo v njem dovolj prostora za vse.

Foto: arhiv Vzgoja

... sebe popolnoma vsega.

O Mati moja, popolnoma vsa se Ti predajam; dajem Ti svoje telo, svoje kretnje, svoje gibe, hojo in poti, svoje poglede, svoje misli in načrte ter njih izpeljave. Tudi poti, ki me vodijo k mojim kolegom na strokovnem področju, sodelavcem v službi, k mojim prijateljem in družbi.

Ker sem torej tvoj, o dobra Mati, varuj me in brani me kakor svojo last in posest.

Jaz, človek, majhna stvar, v tem Božjem stvarstvu. Stvar, ki nima svojega imena brez Tebe, o Bog, brez Tebe, o Božja mati, brez Tebe, o Gospa moja, o Mati moja. Tvoja sem in Tvoja naj ostanem. Amen.

Naj bo to naš začetek

Poglobimo se v pomen besed, ki so tako premišljeno postavljene v to molitev. Naj nas vsako jutro razločno nagovorijo. Naj nas pospremijo v razred, v predavalnico, kjer ni časa za osebne skrbi. Z njo se podajmo v dan, ki nam ga je pripravil Bog, a ga mi še ne poznamo. Če je naše srce res predano temu poklicu, nas bo zaupanje Vanj in v Božjo mater Marijo usmerjalo tja, kamor bi radi. ■

Škrat Brokolino

✍ Mojca Bukovnik

Spričo pomanjkljivega poglobljenega znanja o zdravi prehrani je vedno več mladostnikov podlegalo nezdravim prehranskim navadam in škodljivim modnim trendom v prehrani. Zato smo se odločili, da poskušamo z ustreznimi vsebinami vsaj malo zakrpati nastalo vrzel v obsegu vsaj ene ure letno v posameznem razredu.

Pristopili smo načrtno

Na Osnovni šoli Stražišče Kranj in njenih podružničnih šolah v Besnici, Žabnici in Podblici od leta 2003 izvajamo interna projekta *Zdrava prehrana* in *Škrat Brokolino*, ki sta namenjena ozaveščanju in spodbujanju zdravih prehranskih navad med učenci. Sprva je bil projekt namenjen predvsem učencem razredne stopnje, po uvedbi devetletne osnovne šole, ko se je število ur gospodinjskega pouka znatno zmanjšalo, pa se je pokazala velika potreba po tovrstnem izobraževanju tudi na predmetni stopnji, zlasti v tretji triadi. Spričo pomanjkljivega poglobljenega znanja o zdravi prehrani je namreč vedno več mladostnikov podlegalo nezdravim prehranskim navadam in škodljivim modnim trendom v prehrani. Zato smo se odločili, da poskušamo z ustreznimi vsebinami vsaj malo zakrpati nastalo vrzel v obsegu vsaj ene ure letno v posameznem razredu. Izobraževanje in delavnice izvaja organizatorka šolske prehrane v sodelovanju z razrednimi učiteljicami in učitelji v okviru razrednih ur. Oblikovali smo seznam najbolj aktualnih in perečih prehranskih tem ter jih prilagodili glede na starost in predznanje otrok:

1. razred: Škrat Brokolino – promocija uživanja svežega sadja in zelenjave (delavnica)
2. razred: Robot Robi in kultura prehranjevanja – pomen zajtrka in šolske malice, odnos do hrane
3. razred: Pomen hranilnih snovi za človeka (hiša iz legokock)
4. razred: Prehranski semafor, deklaracije in aditivi v prehrani
5. razred: Zdrava rojstnodnevna zabava (delavnica)
6. razred: Prehrana in telesni razvoj
7. razred: Motnje hranjenja
8. razred: Posledice nezdrave prehrane
9. razred: Spreminjanje človekovih potreb po hranilnih snoveh glede na starost, spol in telesno aktivnost

Teme poskušamo predstaviti zanimivo in aktualno, tako da si obravnavane vsebine učenci in učenke zapomnijo 'za vedno'. Pri tem, upoštevajoč starost učencev in učenk, uporabljamo različne pripomočke za čim bolj plastičen prikaz vsebin: pravljice, robota na baterije, legokocke, različne embalaže prehranskih artiklov, popularno mladinsko literaturo, svetovni splet in otrokom najljubše kuharske delavnice. V nadaljevanju predstavljam delavnico za prvi razred, *Škrat Brokolino*, ki je nastala po istoimenski knjigi avtorice Julije Volmert (2004).

Delavnica Škrat Brokolino: zdrava prehrana in kultura prehranjevanja za 1. razred osnovne šole

Predstavitev

Učencem in učenkam preberem zgodbo. V manjših razredih (do 15 otrok) kar na tleh v krogu, tako da lahko otroci gledajo slike v knjigi sku-

paj z mano, v večjih razredih pa slike iz knjige projiciram na platno preko računalnika ali grafoskopa in berem frontalno. Tako otroci lažje sledijo zgodbi. V skladu z zgodbo izbrani učenci 'čarodeji' zgradijo prehransko piramido iz v zgodbi navedenih živil, ki jih vnaprej pripravim v 'čarobno škatlo'. Enako kot v zgodbi otroci na koncu dobijo fotokopije 'merilca goriv' in za zaključek sledi priprava sadne solate.

Pomembno je, da so v delo vključeni vsi učenci in učenke, da je delo dobro organizirano in da so vnaprej podane vse varnostne in higienske zahteve za delo z živili in noži. Otroci čim več dela opravijo sami, vključno s pospravljanjem učilnice po končani pokušini sadne solate.

Operativni cilji

Učenci:

- se seznanijo z načeli uravnotežene prehrane;
- spoznajo prehransko piramido;
- orišejo pot hrane skozi človekov prebavni trakt;
- analizirajo pomen zdrave prehrane za človeka;
- pripravijo zdravo jed (sadna solata) in jo ovrednotijo;
- se seznanijo z osnovami higiene pri pripravi živil;
- spoznajo nekatera pravila kulturnega prehranjevanja;
- kulturno zaužijejo pripravljeno jed;
- pospravijo za seboj;
- ovrednotijo pomen kulturnega prehranjevanja.

Pripomočki

1. Grafoskop ali računalnik, lesena piramida, prti, noži, sklede, jedilni pribor.
2. Živila za demonstracijo:
   - 2 velika krompirja, 2 vreči polnozrnate moke, 1 štruca polnozrnatega kruha, 1 zavitek špagetov, 1 škatla neoluščenega riža, 1 škatla kosmičev;
   - jabolko, hruška, pomaranča, zelje, solata;
   - jogurt, smetana, skuta, mleko, sir, jajce;
   - šunka, pršut, ribe, klobasa;
   - olje, bombon.
3. Živila za pripravo sadne kupe: 1 kg banan, 1 kg hrušk, 1 kg pomaranč, 1 kg jabolk, 3 sadni jogurti, 1 pločevinka ananasa ali breskev.
4. Prosojnice, delovni list Merilec otroških goriv.

Foto: Nataša Pezdir

Opis

Pravljica *Škrat Brokolino ali pametne glave so zdrave*. Učencem preberem pravljico. Razlago ponazorim s prosojnicami in postavitvijo prehranske piramide.

Sledi demonstracija, postavitev prehranske piramide, nato praktično delo, priprava sadne solate.

Praktično delo: priprava sadne solate

Učence seznanim z osnovami higiene pri pripravi živil: umivanje rok, zaščitna obleka, spenjanje las, smrkanje in kihanje ... Opozorim jih na varnost pri delu (uporaba nožev ...).

Razdelim jih v skupine in jim podam navodila za delo: priprava pogrinjka, rezanje sadja, priprava jogurtovega preliva in serviranje.

Pogovorimo se o kulturi obnašanja pri mizi: komolci ne sodijo na mizo, med jedjo ne govorimo, sedimo pri miru, ne ropotamo s priborom, jemo z zaprtimi usti, uporabljenega pribora ne odlagamo na mizo ipd.

Delo po skupinah

1. Skupina za pripravo pogrinjka: učenci pogrnejo mizo s prti, pripravijo skodelice, žličke in prtičke. Pozorni so na estetski videz: skodelica naj bo tri prste od roba mize, žlička nad skodelico ...
2. Skupina za rezanje sadja: učenci odstranijo neužitne dele plodov in razrežejo sadeže na koščke v velikosti češnje. Pazimo na previdno ravnanje z noži in na uporabo zaščitne obleke.
3. Skupina za pripravo jogurtovega preliva: učenci premešajo sadne jogurte in jih prelijejo preko narezanega sadja ter enakomerno premešajo jed.
4. Skupina za porcioniranje, postrežbo: učenci pripravljeno jed enakomerno razdelijo v skodelice, sošolcem jo postrežejo z desne strani.
5. Vsak učenec pospravi za sabo.

Zaključek

Učno uro zaključimo s pogovorom o tem, kaj smo se naučili.

Na koncu učencem razdelim delovni list *Merilec otroških goriv* (Volmer, 2004: zadnja stran), ki ga otroci oblikujejo s pomočjo učiteljice po navodilih v knjigi in jim služi kot spodbuda za uživanje vsaj petih enot sadja ali zelenjave na dan.

Evalvacija

Praviloma so otroci nad učno uro navdušeni in zelo radi sodelujejo. Treba je paziti, da so v delo vključeni prav vsi. Delo naj poteka tekoče, organizirano in hitro. Pomembno je, da vnaprej pripravimo res vsa živila in kuhinjske pripomočke in da ves čas pazimo na ustrezno higieno ter previdno ravnanje z noži. Številni otroci ob tej priložnosti prvič rokujejo z nožem, kar je treba pri delu upoštevati. Idealno je, da učno uro izpeljemo v učilnici za gospodinjski pouk, z nekoliko več priprave pa jo lahko izvajamo tudi v povsem običajnih razredih. Učenci in učenke si posredovane informacije zelo dobro zapomnijo. Povratne informacije učiteljic so pozitivne in spodbudne. Nekateri otroci na ta način celo premagajo odpor do določenih vrst sadja, ne pa vsi. ■

Literatura

Ružić, Silvio in Emilija (1971): *Bonton za otroke*. Ljubljana: Orbital; Zagreb: Zagreb film.

Volmert, Julija (2004): *Škrat Brokolino ali pametne glave so zdrave*. Ljubljana: Kres.

Iz življenja v šoli: Kaj je bolje za otroka

Primer:

Ob koncu šolskega leta se je na naši šoli pojavila dilema. Gre za dečka, ki je obiskoval drugi razred. Fant pri nobenem predmetu ne dosega zastavljenih učnih ciljev; ne zmore jih, ker ne razume snovi, si je ne zapomni, četudi jo večkrat sliši. Tudi branje mu ne gre. Doma žal nima dovolj spodbud, tudi zaradi mamine bolezni (psihične) in alkohola. Učitelji vidimo, da bo otroku storjena škoda, če napreduje v tretji razred (za kar nima temeljev), prav tako bo težje tudi za ostale otroke, ki jim učenje ne dela težav (treba se bo prilagajati, čakati). Vendar starša vztrajata, da otrok mora v tretji razred. Ob tem grozita tudi s pravnimi sredstvi. Kaj storiti, da bo najbolje za otroka? (Anja)

Odmev: mag. Albin Vrabič, ravnatelj Rudarske šole ŠC Velenje

V šoli učencem posredujemo in od njih zahtevamo ogromno dejstev. Toda samo manjši del le-teh je ključnih in so temelj za naprej. Za temelje (poštevanka, branje ...) si moramo učitelji v šoli vzeti večino časa, kljub temu da so naši učni načrti prenatrpani. Nebistveno preprosto izpustimo – sploh pri učencih, ki jim gre težko.

Če učenec pri rednem pouku ne more doseči minimalnih zahtev, mu pomagamo še z učno pomočjo izven rednih ur pouka. Sodeluje še šolski svetovalec, ki pomaga učencu in skupaj z učiteljem sodeluje s starši.

Naš učenec ima veliko težavo, ker doma nima pravih vzpodbud in pomoči, zato je še toliko bolj pomembno, kako mu pomagamo v šoli.

Če smo se v šoli res potrudili – ločili bistveno od ostalega in mu dodatno pomagali – pa kljub temu ne gre, je zanj bolje, da ponavlja in si pridobi temelje za uspešno nadaljevanje šolanja. Najslabša možnost je, da ima končanih devet razredov osnovne šole, zna pa za nekaj razredov manj.

Izsiljevanje staršev je nadloga, ni pa problem, če smo učencu dokumentirano pomagali skozi vse šolsko leto in o vsem sproti seznanjali starše.

Odmev: Marijana Kolenko, ravnateljica OŠ Lava, Celje

V opisanem primeru tako rekoč ni dileme, ali naj otrok ponavlja razred ali ne. Brez temeljnega znanja, ki bo otroku omogočalo samostojno učenje in nadgradnjo osnovnega znanja, ne bo zmogel usvajati nove, vedno zahtevnejše snovi. Predvsem se bo ustavilo na področju višjih miselnih procesov, ki zahtevajo razumevanje prebranega, analiziranje, povezovanje, problemsko reševanje in samostojno kritično razmišljanje. Snovi je vedno več in učenec je ne bo uspel niti prebrati, kaj šele usvojiti in kasneje uporabiti.

> *Brez temeljnega znanja ne bo zmogel usvajati vedno zahtevnejše snovi.*

Starši imajo pravico zahtevati, da otrok napreduje, strokovna ocena učiteljev pa je, da učenec nima temeljnega znanja. Če za svojo strokovno oceno stojijo, je prav, da vztrajajo, da otrok ponavlja razred in da se želji staršev ne ugodi. Učenec lahko ponavlja razred tudi v nižjih razredih, to je namreč zdaj možno in ni razloga, da se v takšnem primeru nestrokovno popusti pritiskom staršev, ki imajo svoje cilje in vidijo otroka samo s svoje perspektive. Za šolo je to seveda tudi stresno in zahteva več razgovorov s starši, vendar menim, da morajo vztrajati na osnovi strokovnih argumentov. V vsakem primeru izgubi samo otrok. Že res, da so pomembni tudi sošolci, ki jih takšen učenec zavira, vendar je mnogo bolj pomembno, da mislimo na učenca, ki ima velike težave. Staršem je nujno treba dopovedati, da se zavedajo škode, ko otroka silijo v težje okoliščine, ki jim ni kos. Ponavljati razred ni sramotno, učencu omogoči, da utrdi snov in razvije veščine branja, pisanja in ostale veščine, da kasneje lažje samostojno sledi pouku. Kasneje je lahko z otrokom vse v najlepšem redu, prihranili pa smo mu stres, okrepili samozavest in izboljšali nizko samopodobo.

Odmev: Marjan Žveglič, svetovalec na zaupnem telefonu Samarijan

Odločitev o tem, kaj bo najbolj koristilo otroku, je v celoti odvisna od odgovora na vprašanje, ali je deček duševno oviran ali samo duševno zanemarjen. Seveda ne mislim, da ga je zanemarila šola. V prvem primeru sploh ni možnosti, da bi se pri njem kadar koli kaj popravilo tako, da bi zmogel redno šolanje, kar pomeni, da bi odločitev o napredovanju v naslednji razred le odložila neizogibno. V drugem primeru pa je vprašanje, kako in kje najti idealista, oboroženega z neskončnim potrpljenjem, ki bo nesebično žrtvoval mesece svojega časa in truda ter po določenem času dočakal vstajenje zamorjene duševnosti. Bolj ali manj zanesljiv odgovor lahko dajo pedagogi, ki dečka poznajo in spremljajo. Kar zadeva starše, velja presoditi, ali je vsaj z enim možen razumen pogovor. Če da, mu je treba dopovedati, da je za otroka ponavljanje lahko rešitev, če pa ne, je treba iskati rešitev pri ustreznih strokovnih službah. ■

Motivacija in čustva

Bogdan Žorž

Foto: Matej Hozjan

Čustva so zelo pomembna prvina človekove osebnosti, zato ni čudno, da psihologi o tem tako veliko pišejo in govorijo. Čustva dajejo vsemu doživljanju neko 'barvo', določajo pomembnost, privlačnost ali odbojnost. V veliki meri vplivajo na to, da se človek določene dejavnosti loti z večjim zagonom ali pa se ji izogne, ima do nje odpor.

Čustva in vzgoja

Veliko je knjig, ki se ukvarjajo samo s čustvi, kar že kaže na pomen le-teh. Vendar pa čustva niso le človekova 'posebnost', saj poznamo tudi živalska čustva, ki jim lahko rečemo 'prava' čustva. Poznamo npr. domače živali, ki se navežejo na človeka, gospodarja, in pokažejo pravo, pristno veselje, če jim gospodar namenja pozornost. Ob odsotnosti gospodarja kažejo žalost, če gospodar pokaže več zanimanja nekomu drugemu, pokažejo ljubosumje, tudi jezo. Da ne govorimo o strahu, ki je tudi pri živalih zelo poznano čustvo.

Če bi človekovo osebnost umevali strogo dualistično, bi čustva vsekakor uvrstili med telesne značilnosti. Nekateri strogi biologistično usmerjeni strokovnjaki čustva celo zelo mehansko skrčijo na 'kemijo' – torej na učinkovanje, delovanje kemičnih substanc v človekovem telesu ... No, to je vsekakor prehudo poenostavljanje, saj nam takšno poenostavljanje še vedno prav nič ne pove, kako in zakaj se v določenih okoliščinah v telesu izločajo prav posebne kemične substance, hormoni, ki določajo čustvenost človekovega doživljanja ...

V procesu vzgoje zato igrajo čustva izjemno pomembno vlogo. Določajo otrokovo počutje v družini in širšem socialnem okolju in s tem njegov odnos do sebe in do okolja.

Čustva in učenje

Očitno je, da imajo čustva pri učenju veliko vlogo. Prvobitni 'model' učenja je v tem, da otrok utrjuje vedenjske vzorce (torej – se uči!), ki mu prinašajo ugodje, in opušča vedenjske vzorce, ki mu prinašajo neugodje. Z odraščanjem pač ta princip ugodja in neugodja postaja vedno bolj izpopolnjen, vedno bolj zapleten. Pri tem igra pri majhnem otroku veliko vlogo povezanost s starši. Otroku prinaša veliko ugodje tudi starševska pohvala in graja (kazen). Otrok išče pri starših potrditve, sprejetost. Pohvala mu poleg neposrednega ugodja prinaša tudi občutek sprejetosti, ki mu dodatno krepi ugodje.

Na stopnji vrtca in v nižjih razredih osnovne šole otroku poleg osnovne radovednosti poglavitni vir motivacije prinaša prav ta čustveni dejavnik. Otrok se rad uči, ker s tem razveseli starše, ker je deležen starševske, pa tudi učiteljeve pohvale. Vzgojiteljice v vrtcih in zlasti učiteljice v nižjih razredih osnovne šole to dobro vedo. Otroku tako veliko pomeni, da se mu vzgojiteljica ali učiteljica nasmehne, ga prijazno, spodbudno pogleda, poboža, pohvali. Prav tako je za otroka ključnega pomena čustveni odziv staršev. Otrok se z veseljem uči, se potrudi, če doživi vesel odziv staršev na njegov dosežek. Pri tem niso najpomembnejše besede (pohvala), ki jih izrečemo, ampak način, kako to izrazimo. Otrok sprejme pohvalo, če je izrečena pristno, z veseljem, če ob besedah pohvale začuti pri staršu (ali učitelju) tudi čustvo

veselja, naklonjenosti. V nižjih razredih osnovne šole je zato ta čustveni odnos (tako s strani staršev, kot tudi učitelja) ključnega pomena za otrokovo motivacijo. Ta čustveni dejavnik lahko celo 'preglasi' vse ostale.

Otrok, ki v tem zgodnjem obdobju, zlasti pa v nižjih razredih osnovne šole, ne prejema dovolj čustvenih spodbud, dovolj pohvale, že na začetku razvije preskromno motivacijo za učenje, začne kazati odpor do učenja.

Najstniško čustvovanje in motivacija

Najstniška leta prinesejo v čustvovanje nove, širše razsežnosti in pomen. Pojavi se spolno dozorevanje, z njo spolna privlačnost in spolnost v veliki meri obarva vsa čustva. Pojavi se kritično mišljenje, otrok postaja vse bolj kritičen do okolja, do staršev in tudi do sebe. Obenem se otrok (na račun primarnega družinskega okolja) intenzivno usmerja v socialno, predvsem vrstniško okolje, ki mu postaja vedno pomembnejše.

Tudi s tem začnejo dobivati čustva drugačne razsežnosti. Ob prebujanju spolnosti otrok postane bolj kritičen do izrazov čustev naklonjenosti s strani svojih staršev. Nekatere načine izkazovanja čustev naklonjenosti otrok ne sprejema več, oziroma jih težje sprejema, saj težko razmejuje ta čustva z novimi čustvi, povezanimi s spolnostjo. Ob povečani kritičnosti otrok tudi od staršev bolj kritično sprejema izraze naklonjenosti in pohvale, še zlasti, če dvomi v njihovo pristnost. Vse večji pomen imajo čustveni odzivi vrstnikov, uveljavljanje, sprejetost in ugled, ki ga uživa med vrstniki.

V odnosu do učenja je to zelo pomembno. Vse, kar je bilo v zgodnjem obdobju relativno preprosto, postaja sedaj bolj zapleteno. Nikakor ne pomeni, da otrok v najstniškem obdobju ne potrebuje več čustvene spodbude za učenje, da čustva nimajo več vpliva na motivacijo. Vpliv čustev na motivacijo ostaja tudi v odrasli dobi. Vendar v najstniški dobi tisto naivno, preprosto izkazovanje čustev ne zadošča več, težišče je postopno treba preusmerjati na druge motivacijske vzvode.

Foto: Nataša Pezdir

Koliko čustvenih spodbud potrebuje otrok

Pogosto slišimo, da preveč intenzivna čustva lahko škodujejo. V življenju je to res: (pre)veliko veselje se kaj rado sprevrže v nenadzorovano veseljačenje, ki zamegli občutek za meje in kaj hitro se prestopijo meje še sprejemljivega in neškodljivega. (Pre)velika žalost lahko privede do zameglitve občutka za realnost, zabriše zavedanje lepega in dobrega, vodi v depresivnost, psihosomatske motnje. Preveč intenzivno doživljanje jeze vodi v nenadzorovane konflikte in v tendenco, da se ti 'rešujejo' z nasiljem. Prehud strah lahko ohromi obrambne sposobnosti in zmožnosti uporabe že osvojenega znanja in zmogljivosti za reševanje problema.

Ampak to ne pomeni, da je treba paziti, da otroka ne "pohvalimo preveč", da se ne "veselimo preveč njegovih uspehov" ... Tega izkazovanja čustev v resnici ni nikoli preveč in na motivacijo nikoli ne vpliva škodljivo. Pomembno pa je, da so čustva pristna in da otrok doživlja polno paleto čustev.

Veseliti se svojega otroka preprosto zato, ker nam je dan, ker ga imamo, ker je, je izraz ljubezni in ta naj nikoli ne bi ugasnila. Bodimo veseli svojega otroka, imejmo ga radi vedno – tudi takrat, ko morda ne zadovoljuje naših starševskih želja. Veseliti se njegovih uspehov, rezultatov ... pa je nekaj drugega! To je čustvena opora motivaciji za učenje.

Velja pa načelo, spoznanje, da je pohvala in nagrada primerna spodbuda le v primeru, da je v ustreznem razmerju s kritiko, opozorili, grajo, kaznijo. Tudi to so čustvene spodbude – pač v 'izogibalni' vlogi: otrok se uči izogibati vedenju, ki mu prinaša kazen.

Starši, ki otroka pretirano hvalijo, misleč, da je le nagrada primerna motivacijska spodbuda, zapravijo praktično vso motivacijsko vlogo vseh teh motivacijskih vzvodov (pohvala, nagrada, veselje, graja, kritika, kazen ...). Prav tako pa zapravijo vzgojni učinek teh motivacijskih vzvodov starši, ki jih ne uporabljajo kot vzvode za utrjevanje (krepitev) ali opuščanje (slabitev) vedenjskih vzorcev, ampak jih uporabljajo posplošeno – otroka hvalijo ali grajajo, ker je 'priden', 'dober', 'nagajiv', 'neroden', 'len', 'pozabljiv' ...

Na koncu še pomembno opozorilo! Mnogi starši brez posebnih težav ugotovijo, kako pomembne so čustvene spodbude za motivacijo. Ob zadovoljstvu z učinki le-teh pa preprosto spregledajo, da njihov otrok odrašča in da čustvene spodbude, ki so povsem zadoščale za majhnega otroka, za večjega, za najstnika ne zadoščajo več. ■

Prihodnjič
o tekmovalnosti in motivaciji

Žalost

Silvo Šinkovec

Čustva so informacije o tem, kaj nam neka stvar, oseba ali situacija pomeni. Žalost govori, da nam je nekaj veliko pomenilo, da smo imeli nekaj res radi. Čustvo žalosti je naraven odziv na izgubo. Kdor ima zaupljiv odnos do življenja in je našel smisel bivanja, se lažje prebije skozi žalost.

Bistvo: odziv na izgubo

Vsakdo kdaj doživi izgubo, zato se v določenem obdobju življenja vsi soočamo z žalostjo. So majhne vsakdanje izgube in z njimi povezane majhne žalosti. Na primer: družina je na obisku pri sorodnikih in otroci se igrajo, tam se dobro počutijo. Ko pride čas odhoda, mama pravi: "Gremo!" Otroci pa: "O, ne še zdaj!" Ker je prijetno, ne bi še šli domov, igro bi podaljšali. Izgubljajo nekaj prijetnega, zato barantajo. To so majhne vsakdanje izgube. So pa velike izgube, ki nas globoko pretresejo: staramo se ter izgubljamo videz in moč, izgubimo starše, prijatelje, službo, različne možnosti, ljubezen, življenje.

Franc Pediček je v klasifikaciji pedagoških ved poleg pedagogike, andragogike in drugih pedagoških smeri predvidel tudi tanatagogiko. *Tanatos* v latinščini pomeni smrt. Pediček ni mislil le na zadnje obdobje, ko se človek poslavlja od tega življenja, ampak na vzgojo za izgubo. Kajti življenje ni samo rast, razvoj in napredovanje, ampak tudi izgubljanje, poslavljanje in umiranje. Brez poslavljanja ni novosti, brez zaključka enega obdobja ni novega, brez izgube enih prijateljev ne srečamo novih. V športu ni samo zmaga, je tudi poraz, v službi ni samo dobiček, je tudi izguba. Ob izgubi doživljamo svojo telesno, prostorsko, časovno in finančno omejenost, hkrati pa dobimo priložnost za čustveno in duhovno obogatitev; iskanje smisla (novega ali poglobljenega). Ker v življenju ves čas izgubljamo, se moramo učiti, kako izgubljati in kako se poslavljati.

Kako doživljamo žalost?

Znaki žalosti so: tesnobno razpoloženje (v prsih nas tišči in boli); izguba veselja in zanimanja za stvari (nič se nam ne da, apatičnost); stalna ali pogosta utrujenost; nemir; motnje spomina in zbranosti; povečanje ali zmanjšanje teka; manjša odpornost. Izgubo marsikdaj doživimo kot šok, otrpnemo, strah nas je, kako bo šlo naprej, čutimo osamljenost in nezaupanje. Z žalostjo so lahko povezani tudi izbruhi smeha, črnega humorja, joka, depresija, odrekanje. Ker čustvo žalosti boli, bi radi pobegnili v neko trenutno ugodje, nagnjeni smo k zasvojenosti od hrane, alkohola, droge, spolnosti, računalnika, nakupovanja.

Pet faz žalovanja

Zanikanje. Najprej izgubo zanikamo: "Saj ni res, da se je zgodila nesreča, saj ni res, da sem pisal negativno, saj ni res, da me je zapustila punca, saj ni res, da sem ostal brez službe, saj ni res, da so me okradli." Še vedno upamo, da se to ni zgodilo, ker vemo, da nam prinaša bolečino, nepopravljivo izgubo in nov napor. Zato zanikamo: "Ne, saj ni mogoče!"

Jeza. Izguba nas jezi, ker se nekaj ni zgodilo po naših pričakovanjih. Težko se sprijaznimo z izgubo: konec je počitnic, konec tekme, konec prijateljstva. Kar imamo radi, želimo, da se nadaljuje. Občutek imamo, da nam to pripada, da imamo do tega pravico. Zato ponavljamo: "To je krivica! Zakaj se je to zgodilo ravno meni?" Jeza poganja jezne misli.

Barantanje. Naslednji trenutek se pogajamo. Kako bi bilo, če bi ravnali drugače: "Če bi šel malo prej od doma, se nesreča ne bi zgodila." "Če bi se malo več učil, bi pisal pozitivno." "Če ne bi stegnila jezika, me ne bi zapustil." "Če bi ostala v bolnišnici pri očetu, še ne bi umrl." Poleg jeze se z žalostjo pogosto pojavi tudi občutek krivde.

Doživljanje žalosti. Šele v tej fazi dovolimo žalosti, da se pojavi v naši zavesti. Žalost je že ves čas prisotna, toda ukvarjali smo se z drugimi občutki in mislimi. Ker se z izgubo še nismo sprijaznili, tudi žalosti nismo dovolili, da jo čutimo. Šele ko smo v stiku s čustvom, ga lahko tudi izražamo, na primer jokamo. Pomembno je, da nam kdo reče: "Kar jokaj." "V redu je, naj tečejo solze." Kdaj naj izražamo žalost, če ne v času, ko jo doživljamo? V sodobnem svetu žalost vse pogosteje izrivamo, ne dovolimo si je čutiti, prepovedujemo jo. To ni zdravo.

Sprejetje izgube. Ko smo dovolili žalosti, da jo čutimo, smo dali prostor tudi hvaležnosti. Začutimo vrednost odnosa in obdarjenost. Po spoznanju, da nam je nekdo veliko pomenil in da smo bili z njim zelo obogateni, lažje sprejmemo dejstvo, da ga ni več, lažje sprejmemo izgubo in se odpremo novi izkušnji. Prišli smo na drugo stran temnega tunela. Potrebno se je bilo posloviti od prejšnje izkušnje ter se odpreti novemu življenju.

Ujeti v žalost

Opisali smo proces žalovanja, kako se doživljanje odvije od izgube do odpiranja za novo obdobje življenja. V vsaki fazi žalovanja lahko tudi obstanemo in se vrtimo v začaranem krogu.

Obtičimo v zanikanju. Če zanikamo izgubo, potlačimo žalost ter se ne soočimo z dejstvom, da smo izgubili nekaj pomembnega. Naprej živimo v utvari, kot da se ni nič spremenilo. Zgodilo pa se je nekaj zelo pomembnega, kar močno vpliva na nas.

Jeza kot izraz žalosti. Lahko obstanemo v fazi jeze. To se je na primer zgodilo otroku, ki je v prometni nesreči izgubil mamo in je, ko je že odrasel, še vedno jezen na mamo, ker ga je zapustila takrat, ko bi jo najbolj potreboval. A mama bi še kako rada bila z njim, toda zgodila se je nesreča. Napačna razlaga izvora jeze ohranja jezo. Z jezo se je treba soočiti in spregledati, da je to posledica boleče izgube.

Stalni občutki krivde. Človek lahko ostane pri barantanju. Ko oče umre v bolnišnici v trenutku, ko je hčerka, ki ga je spremljala ves čas bolezni, za trenutek skočila domov, si le-ta očita: "Le zakaj sem šla ravno takrat domov?" Misli krožijo in ne najdejo miru. Faza barantanja se ne zaključi. Lažni občutki krivde poganjajo vedno iste in nekoristne misli. Treba se je soočiti z njimi.

V temnem tunelu. Nekdo lahko ostane predolgo v temnem tunelu žalosti. Žalost obarva življenje črno. Kot je prav, da žalujemo, je tudi prav, da žalost zapustimo, zaključimo proces žalovanja in gremo iz tunela na drugo stran, v novo pokrajino. Ko uzremo, da nam nova situacija ponuja tudi novo priložnost, se lažje poslovimo od preteklosti, na katero nas veže žalost.

Novost, ki ni prava novost. Nekateri takoj ob izgubi preskočijo v novo izkušnjo. Kot da ni tunela, žalosti, kot da ne čutijo izgube. Ne dovolijo si žalovati. Nov odnos je nastal iz bega pred žalostjo, ki je niso čutili, in pred bolečo izgubo, ki je niso sprejeli. Ker je nastal iz obrambe pred žalostjo, ne bo imel potrebne globine in pristnosti.

Spremljanje žalosti

V času žalosti vsem dobro dene, če je kje človek, ki mu lahko zaupamo svojo bolečino, svoja čustva. Poglejmo nekaj priožnosti za oporo žalujočim.

Poslušanje. Prvi trenutek spremljanja žalujočih je poslušanje. Biti tiho in poslušati, dati vedeti sogovorniku, da ga slišimo, razumemo in sprejemamo njegovo situacijo. Spodbujamo ga, da lahko pove vse, da ubesedi žalost in spremljajoča čustva (jeza, strah, krivda). Opogumimo ga, da nam zaupa tudi misli, ki se rojevajo iz čustev. Kaj vse se plete človeku v glavi v času žalosti! Prav je, da misli ubesedimo, saj nekatere misli vsiljivke s tem zgubijo svojo moč. Izrazimo sočutje.

Aktivnosti. Ko se čustva vsaj malo umirijo, je čas za kakšno dejavnost, na primer pisanje. To je priložnost, da smo v stiku z vsebino žalovanja, zato si zapisujemo to, kar doživljamo. Vsakdanje življenje pa teče naprej in prav je, da se vrnemo v njegov ritem, da se lotimo vsakdanjih opravil. Prav je tudi, da gremo v naravo, ki nas pomirja, da se več gibamo in ne obstanemo pasivni. Nekateri imajo radi glasbo, ki jih umirja, sprošča in notranje polni. Zaposlitev človeka vsaj za nekaj časa potegne iz občutkov žalosti in z njimi povezanimi mislimi.

Podporna mreža. Ljudje živimo v mreži odnosov. Ko smo v stiski, kar čas žalovanja je, potrebujemo podporo, stik s prijatelji. Prijatelji so najboljše zdravilo za vsako bolezen. Lepo je imeti ob sebi človeka, ki mu lahko zaupamo, ki nas razume in sprejema, ki preprosto ugane, kaj doživljamo ali kaj rabimo. Je nekaj neobveznega, svobodnega in nujno potrebnega. Mreža odnosov zdravi zato, ker smo ob žalosti ranjeni v odnosu. Dobro podporo dajejo tudi skupine žalujočih.

Ustrezni obredi. Življenje je sestavljeno tudi iz obredov, ki so nastali iz potreb. Tudi ob žalovanju so se ustalili določeni obredi, ki olajšajo ta proces. Na primer: pokojnega človeka gremo kropit in ob tem žalujočim stisnemo roko. S tem jim povemo, da smo z njimi povezani tudi v žalosti. Z njimi se pogovorimo o pokojnem in jim povemo, da je tudi nam veliko pomenil, zato skupaj z njimi žalujemo. Udeležimo se pogreba in maše, ki se ponavadi v vernih družinah darujejo ob pogrebu, sedmi in trideseti dan, ter obletne maše. Tudi to so priložnosti za molitev in srečanje. Tudi ob drugih priložnostih obiščemo pokopališče. Obredi psihološko doživljanje prestavijo na religiozno raven, ki človeka odpira v presežno.

Ne bojmo se izgub

Žalost lahko traja različno dolgo. To so le trenutki, kot primer na obisku, lahko pa trajajo ure in ure, dneve, mesece ali celo leta. Koliko časa bo trajala žalost, je odvisno od vrste izgube. Večja je izguba, daljše bo žalovanje. Odvisno je tudi od načina žalovanja ter od pripravljenosti za sprejemanje sprememb. Pomembno je, kje imamo sidrišča, na kaj se opremo v času žalovanja, kdo in kako nam stoji ob strani, s čim se zaposlimo, kakšne nove možnosti imamo. Na nas vplivajo okoliščine in notranja trdnost. Predvsem pa je odvisno od duhovne pripravljenosti in osmišljenosti življenja. Psihologi so raziskali povezanost med nevrotičnostjo in odnosom do smrti. Osebe, ki so se soočile s smrtjo in jo sprejele kot del življenja ter se je ne bojijo, so mnogo bolj trdne in manj nagnjene k nevrotičnim reakcijam.

Vsaka izguba je priložnost za osebno rast. To spoznanje je izziv za vzgojitelje, starše in druge, da bi otroke pripravili na soočenje z izgubami. Živeti s čustvi pomeni živeti polno, dovoliti si čutiti vse odtenke življenja in se od čustev učiti smisla življenja. ■

Literatura

Cassidy, Sheila (1999): *Skupaj v temi*. Ljubljana: Župnijski urad Dravlje.

Pediček, Franc (1992): *Pedagogika danes*. Maribor: Založba Obzorja.

Pera, Heinrich (1998): *Razumeti umirajoče*. Ljubljana: Župnijski urad Dravlje.

Wilks, Frances (2003): *Inteligentna čustva*. Kranj: Ganeš. 132–142.

Osebno delo

Spomnite se svojih izkušenj žalosti. Opišite situacijo, ko ste doživljali žalost. Kako ste jo čutili in kaj vam je pomagalo pri žalovanju? Pogovorite se o svoji izkušnji s prijateljem.

Opazujte otroke. Kdaj oni doživljajo žalost? S kom se o svojem doživljanju pogovarjajo in s kom bi se lahko pogovorili? Mogoče ste jim tudi vi blizu, ko žalujejo, in vam lahko kaj zaupajo.

Nežni objem življenjskega veselja

Marjan Pogačnik: Cvetje za vse, 1975

✍ Milček Komelj

Pogačnikova grafika Cvetje za vse že s svojim naslovom oznanja umetnikovo naklonjenost do soljudi in prepričanje, da pripada cvetje – torej lepota, sreča in harmonija – vsem, tako kot pripada vsem ljudem na Zemlji naše edino sonce. Da sije isto sonce za vse, je oznanil z naslovom svoje grafike in celo ene izmed razstav slikar Andrej Jemec in ista misel se je nekoč pojavila tudi kot grafit na zidu ljubljanske filozofske fakultete.

Vse to pa gotovo predpostavlja, naj bomo ljudje, ki nam vsem enako pripadajo osnovni pogoji za življenje, pa tudi pravica do lepote, ki nam življenje lajša in plemeniti, vsaj medsebojno strpni in obzirni, tudi če si že ne podajamo rož, tako kot jih s svojo ljubeznivo grafiko vsakomur od nas poklanja Pogačnik.

Rdeče obrobljena slika je do kraja prežarjena z rumeno in oranžno sončno svetlobo. Zleknjeni obris loka pri vrhu ji pod vogalnim robom sinjine obroblja čipka, v katero je umetnik vključil silhuetna obrisa muck, ki jih je, tako kot vse živali, močno ljubil; v rumenem polju pod njim pa se izpod obrobe širokopotezno izvijajo igrive črte kot srečujoče se iztegnjene roke z otroških risb, ki izpričujejo razigranost in veselje. Štukaturna čipka poživlja tudi svetlo rumena pasova nad oranžno profiliranima ogelnima segmentoma na spodnjem delu slike. Osnovna in središčna forma, ki prirašča iz središča na dnu podobe kot osrednji lik cvetličnega šopka ali vaze, je v celoti prepredena s filigransko čipko, v sredini zgoščeno v aluzijo frontalno razprostrte ptice, nekakšnega folklorno občutenega Svetega Duha, v njej in okrog nje pa se nizajo in povezujejo ornamentalni znakovni fragmenti slikarjeve poetične realnosti. Umetnikove značilne geometrizirane označbe za cvetove, ptice, sonce, školjke, deteljice, v polžasto spiralo zvite praprotne brste ali krogovična in lunetna okna so spremenjene v vzorce, ki estetsko oživljajo grafično tkivo in ga v premišljenih odmerkih, ki na sliki ohranjajo veliko zračnost, poživljajo z živo rdečimi in sinjimi barvnimi poudarki. Pod njimi se vertikalno nizajo bolj šilasti geometrijski liki, veseli kot zastavice, kombinacije vseh teh sestavin pa orkestrirajo kot pravcate likovne skladbe. Vse skupaj učinkuje tudi kot živahna rokokojska arhitektura ali lectasto obarvana štukatura, saj so obrisi vseh likov reliefno pridvignjeni, pri čemer jih odločilno oživlja svetloba, navpično usmerjena nanje.

Za umetnika je bila že od vsega začetka značilna plastično napeta obrisna linija, njegov ustvarjalni razvoj pa se je ustalil v tovrstni 'čipkasti' ornamentalnosti ter specifični reliefni tehniki. Grafika *Cvetje za vse*, ki je sama po sebi v zasnovi izrecno ploskovita, zato dobiva s svojimi obrisnimi sencami pod reliefno pridvignjenimi obrisi tudi plastičen izraz ter je značilen primer Pogačnikove zelo osebno prirejene grafične tehnike, reliefne barvne jedkanice, ki jo je umetnik postopoma prilagodil svoji najintimnejši notranji predstavi. Na izjedkani plošči je barve tudi v najdrobnejše segmente vselej nanašal ročno in je lahko zato tudi večbarvno grafiko potrpežljivo odtisnil z ene same kovinske plošče. V takem načinu, ki je videti ornamentalno razigran, a do kraja domišljen, pa je lahko umetnik zelo izvirno in muzikalno, s kombinacijami krasilno-znakovnih elementov, barv in ritmov, do kraja izrazil ves svoj čustveni univerzum, tokrat naravnan na bolj veselo struno.

Prav zaradi zahtevne tehnike oziroma z njo izražene izpovedne prepričljivosti je Marjan Pogačnik doživel svetovno odmevnost, največjo od vseh slovenskih in nekdanjih jugoslovanskih grafikov, še posebno v Angliji in Ameriki, kjer je bila leta 1977 na svetovnem natečaju za grafiko v San Franciscu prav ta umetnina (ki so jo videli celo v Indiji in Perziji) tudi nagrajena. Ker je bil umetnik neznansko občutljiv in krhek ter podvržen mučnim depresijam, je v tako domišljeni grafični umetnosti oziroma dolgotrajnem postopku pri odtiskovanju takih grafik nehote odkril tudi svojo delovno terapijo kot specifičen način za premagovanje obupa in doseganje notranje umiritve, zato njegove grafične podobe učinkujejo tudi kot nekakšne brezčasne mandale. Pri takem dolgotrajnem delu mu je predano stala ob strani, ga spodbujala in mu v popolnem ustvarjalnem sožitju ves čas pomagala žena, arhitektka in oblikovalka Bogomila Pogačnik, rojena Avčin.

Pri vsej ustvarjalni natančnosti in izjemni preciznosti, ki ni dopuščala nobenega naključja (na kar je opozoril že Edvard Kocbek), je zmogel umetnik s svojo čipkasto razčlenjeno arhitektoniko doseči veliko sproščenost ter v prepletih barv in oblik nerazdružno povezati arhitektonski red in pesniško svobodo. Kot je razvidno tudi iz priču-

joče grafike, v njegovih na prvi pogled simetričnih grafičnih listih v resnici ni popolne simetrije, pač pa prevladuje predvsem popolno ravnotežje elementov, ki se spreminjajo in vedno na novo razraščajo z veliko domišljije; a so do kraja zavezani umetnikovi osebni poetiki oziroma njegovemu takoj prepoznavnemu enkratnemu slogu, temelječemu na ornamentalno razčlenjenih obrisih, nanizanih kot mrežaste izrezanke papirnatih prtičkov, ki se, ko jih razgrnemo, povežejo v nepredvidljivo bogastvo ritmov in oblik.

Nosilna kompozicijska razčlenjenost Pogačnikove grafike *Cvetje za vse* se razprostira ne samo kot drevesasto izoblikovana cvetlična vaza, marveč tudi kot čipkasta fasada ali portal in hkrati kot tloris izsanjanega parka; a ni niti eno niti drugo. Zato iskanje konkretnega motivnega izhodišča za dojetje takih fantazijsko abstrahiranih Pogačnikovih umetnin niti ni potrebno, pa četudi se te v resnici vseskozi napajajo iz aluzij na slovensko in svetovno kulturno izročilo in naravo, saj je jasno razvidno, da je umetnik v kompozicijskih zasnovah izhajal iz spomina na stare mašne plašče in vezenine, vrtove in parke, arhitekturo, srednjeveške iluminirane rokopise in baročne štukature (po izobrazbi je bil tudi umetnostni zgodovinar), a je v svojih umetninah vse te impulze vedno na novo in izvirno domišljijsko preurejal in kombiniral. Ker je imel od vsega začetka še poseben smisel za orientalsko obarvano ornamentiko (v svoji razdvojenosti med domačijo in Orientom se je počutil, kot da je bil njegov prednik nezakonski potomec kakega Praturka, ki je pred stoletji jezdil na Koroško skozi Pogačnikovo vas Velesovo), pa se v njem domače izročilo prežema tudi z vzhodnim. V takih delih sublimirano živi in na novo oživlja umetnikov prvinski stik s cvetočo naravo in kaligrafsko pretanjeno kulturo; ko jih gledamo, se z očmi sprehajamo po nebeških vrtovih in odkrivamo v njihovih umetelnih prepletih aluzije na arhitekturne 'maskerone', cvetlične otoke in kažipote ter opažamo med rožami navzočnost vedno znova oživelih pesniških ptic, njihovih pojočih kljunov in odtisov krhkih nožic. Umetnik pa mi je pripovedoval, da nam z dotikom roke, s katerim je podobo vselej osebno odtisnil, medtem želi dober dan, veliko sreče in vse dobro.

© Narodna galerija

Marjan Pogačnik je bil v bistvu popoln lirik (značilno je, da so ga posebej občudovali pesniki, med njimi Alojz Gradnik) in hkrati neznansko precizen grafični tehnik, ki je v svoje grafike mnogo bolj kot pripoved vnašal poetična občutja in čista, neskaljena čustva, od zimsko otožnih do bolj pomladno upajočih in poletno vedrih. V bogastvo *Cvetja za vse* pa je – četudi po naravi nostalgičen melanholik – očitno vgradil pravo optimistično etično 'zapoved': zaupanje v nenehno rast, ki se v osrečujoči sončni luči razširja v nežni objem življenjskega veselja. Z intimno ubrano grafiko, s svojim čipkasto reliefnim grafičnim prtičkom ali svojo duhovno vazo, če že ne filigransko graviranim ustvarjalnim kelihom (Boga je vselej iskal le v intimnosti in krhkosti), nam je ponudil in razgrnil svetlo gredico z barvitim cvetjem, ki naj bi s svojo lepoto razveselilo in zbližalo vse ljudi na Zahodu in Vzhodu zemeljske oble ter v znamenju življenjske harmonije in ljubezni povezalo ves svet. ■

Likovna terapija kot pomoč otrokom

✍ Irena Valdes

Kako lahko otroku pomagamo, ko se znajde v težkem obdobju? Likovna terapija je ena od priznanih terapevtskih možnosti, ki je cenjena po svoji neinvazivnosti in učinkovitosti. Otroci in mladostniki lahko s pomočjo likovnega ustvarjanja varno raziskujejo svoja čustva in iščejo rešitve, pri tem pa jih likovni terapevt usmerja, jim pomaga premagovati strahove ter spodbuja njihov razvoj.

Foto: Peter Prebil

Risba govori

Kolikokrat ste gledali otrokovo risbo in se spraševali, kaj je želel sporočiti z njo? Če ste vzgojitelj, učitelj, starš, varuška ali pa imate tudi sicer pristen stik z otroki, boste zagotovo vedeli, o čem pišem. Zakaj mama na risbi nima rok? Zakaj figure plavajo po listu papirja, kot bi bile brez gravitacije? Zakaj otrok vedno riše spopade? Zakaj je vse narisano s črno barvico?

Otroka nevidna sila žene v likovno izražanje od trenutka, ko lahko v roki drži barvico. Radost ob ustvarjanju podpre notranja nuja po risanju, ki je prisotna v manjšem ali večjem obsegu pri prav vseh otrocih tja do pričetka adolescence. Likovnost je otroku lasten način izražanja, medij, v katerem se počuti udobno in gotovo. S pomočjo risbe in slike otrok izraža svoj fizični, čustveni in kognitivni razvoj. Izvedenci na tem področju lahko po risbi natančno določijo stopnjo razvoja, morebiten zaostanek ali pa čustveni problem in se s pomočjo likovnega izražanja lotijo terapevtskega procesa. Ta oblika terapevtskega dela je imenovana likovna terapija in je vedno bolj iskana oblika terapije pri otrocih.

Že od začetka človeštva poznamo dokaze o obstoju likovnega ustvarjanja. Umetnost in ustvarjalnost nas torej spremljata že tisočletja, sta odraz duha civilizacij in izražata individualni razvoj.

> *Likovna terapija je izrazna terapija, pri kateri se s pomočjo likovnega medija (risanja, slikanja, plasticiranja, fotografije ...) išče rešitve za težave na psihološkem in psihosomatskem področju.*

Nekje na Dunaju je pred več kot sto leti tudi oče moderne psihologije S. Freud prepoznal psihološko pomembnost tega človeku lastnega aspekta izražanja s pomočjo umetnosti in si je med terapijo pogosto pomagal s tolmačenjem nezavednega v risbah pacientov. Njegov učenec C. G. Jung pa je likovnosti priznal tudi terapevtsko vrednost, saj je na lastnih izkušnjah ugotovil, da ima kreativno izražanje velik potencial pri prepoznavanju osebnih uvidov in transformacij.

Od Jungovih poizkusov ni minilo niti dvajset let in likovna terapija se je pojavila kot klinična terapija (Ita-Wegman-Klinik, Arelsheim, Švica, 1927); tako bo že skoraj stoletje, odkar se likovna terapija uveljavlja kot samostojna veja v zdravstvu po svetu.

Likovna terapija

To je izrazna terapija, pri kateri se s pomočjo likovnega medija (risanja, slikanja, plasticiranja, fotografiranja ...)

išče rešitve za težave na psihološkem in psihosomatskem področju. Likovna terapija je priljubljena tudi pri samospoznavanju, premagovanju vzorcev obnašanja, povezovanju z lastnimi občutki in notranjem napredku.

Njena značilnost je, da se ne naslanja zgolj na verbalno izražanje, pač pa se glavni del likovne terapije 'zgodi' med ustvarjanjem. Pri tem ustvarjalnost ni najpomembnejši del terapije, je pa vsekakor eden od terapevtskih ciljev. Z likovnim izražanjem namreč spodbudimo ustvarjalni princip v mišljenju, v iskanju rešitev in na splošno v vsakdanjem življenju. Od udeležencev ne pričakujemo niti talenta niti kakršnega koli predznanja v risanju.

Likovna terapija se uporablja v vseh starostnih obdobjih, vendar se bom na tem mestu bolj posvetila likovni terapiji z otroki. To je polje, kjer je le-ta še posebej cenjena, saj je njen neverbalni pristop zelo primeren za razvojno stopnjo otroka. Risanje je otroku lasten način izražanja, ob katerem se počuti varnega in lahko izrazi svoje težave. To dela jasno in popolnoma nezavedno; likovni terapevt pa je izurjen v branju risbe in prevajanju likovnih elementov za potrebo terapije.

Terapevtski proces nato tudi ostane v likovnem mediju. Terapevt z izbiro materialov in terapevtskih nalog usmerja otroka pri terapiji in mu s čustveno podporo stoji ob strani, da ta prebrodi svojo stisko, ter spodbuja njegov zdrav razvoj.

> *Risanje je otroku lasten način izražanja, ob katerem se počuti varnega in lahko izrazi svoje težave.*

Otroci so k likovni terapiji večkrat poslani s strani šolskih svetovalk, in sicer gre v glavnem za primere nesprejemljivega (ponavadi agresivnega) vedenja, pretiranega zaostanka v znanju, motenj v koncentraciji ali učnih motenj. Svetovalci in učitelji v šolah se vsakodnevno soočajo s problemom, kako nasloviti starše, da se ne bi počutili napadene ali prizadete. Zato se velikokrat čaka predolgo, starši pa poiščejo pomoč šele, ko učencu že grozi izključitev iz šole. Če bi otroka pripeljali na terapijo takoj, ko se problem pojavi, bi bila le-ta lahko krajša in otrok bi se izognil stresu zaradi konfliktov v šoli in negativnemu slovesu med učitelji in sošolci, kar močno vpliva na njegovo samopodobo. Vredno bi se bilo bolj posvetiti odnosu med učencem, pedagogom, starši in terapevtom, še posebej razmerju med pedagoškim delavcem in staršem. Cilj bi bila sproščena, vendar strokovna komunikacija, v kateri bi pedagoški delavec lahko izpostavil problem že v začetni fazi in predlagal različne možnosti strokovne pomoči. Starši naj bodo seznanjeni s tem, da terapevtska pomoč ne pomeni grobega posega v otrokovo življenje in da obstajajo različne, tudi mehkejše oblike terapij, ki so že močno razširjene in otroku neinvazivno pomagajo premostiti težje obdobje.

Starši večkrat poiščejo likovno terapijo za otroka, kadar gre za čustveno problematiko, in sicer v primeru razvez, smrti v družini, travmatičnega dogodka, strahov ... V tem primeru je terapija za otroke že bolj sprejeta in iskana. Otrok šoka, ki ga doleti v njegovi najbližji okolici, ne more predelati sam. Likovni terapevt mu nudi varen način izražanja in predelave čustev ter mu s svojim znanjem pomaga prilagoditi se na novonastali položaj in sprejeti spremembo v okolju.

Likovna terapija za vsakogar

Otroci, ki prihajajo k likovni terapiji, so najrazličnejših starosti. V mojo prakso prihajajo otroci, adolescenti in mladi odrasli v starosti od 3 do 24 let. Vsaka skupina ima svoje razvojne lastnosti, ki so za specialista prepoznavne v risbah. Pri malih otrocih je zelo učinkovit pripovedno-ustvarjalni pristop, saj je njihova razvojna stopnja risanja še zelo omejena. Vstop v osnovno šolo ponavadi pomeni, da v skladu z razvojem otrok že lahko likovno iraža različne teme, zato je tudi lažje vodljiv preko risbe. Po mojih izkušnjah otroci do adolescence zelo radi hodijo k likovni terapiji.

Z vstopom v puberteto pa navdušenje nad likovnim izražanjem uplahni, zato je začetek težji, vendar se že v prvih urah adolescent spomni, da je risanje pravzaprav lažje kot govorjenje, in si oddahne, ko ugotovi, da se od njega ne pričakuje umetnin.

Mladi odrasli ponavadi sami poiščejo likovno terapijo zaradi naklonjenosti umetniškemu izražanju, preteklih izkušenj z likovno terapijo ali zaradi želje po kreativnosti. Likovna terapija je zelo primerna izbira tudi za otroke vseh starosti, ki se težko, ne morejo ali pa samo nočejo izražati verbalno.

V Sloveniji je likovna terapija še zelo neznana, saj specialisti zaenkrat prihajamo le iz tujine. Nikakor pa to ne odraža svetovne slike. Preko naših meja je to poznana in zelo zastopana oblika terapije. Drugod po Evropi je to v veliki večini del kliničnega sistema in državnih organizacij za pomoč najrazličnejšim ogroženim skupinam ljudi.

> *Če bi otroka pripeljali na terapijo takoj, ko se problem pojavi, bi bila le-ta lahko krajša in otrok bi se izognil stresu zaradi konfliktov v šoli in negativnemu slovesu med učitelji in sošolci, kar močno vpliva na njegovo samopodobo.*

Zelo je prisotna tudi v ZDA in Avstraliji. Pogosto se vključuje tudi v šolski sistem, kjer opravlja nalogo sledenja učencev in zaznavanja težjih problemov. Tako so npr. likovni terapevti v Miamiju uspešno uporabljali likovnoterapevtski diagnostični sistem SDT kot 'screening' za depresijo in agresijo v državnem šolskem sistemu (Silver, 2007).

Pri nas je likovna terapija prisotna v psihiatričnem sistemu, vendar izjemno redko. Zaenkrat je njena glavna domena samoplačniški sektor, kar sicer ne pomeni, da je udeležba majhna, vendar bi si kljub temu želeli, da bi bila ta edinstvena oblika terapije lahko dostopna vsakemu otroku, ki potrebuje pomoč. ■

Viri in literatura

Silver, Rawley (2007): *The Silver Drawing Test and Draw a Story.* New York, USA: Routledge.

Trgovina z ljudmi

Nepredvidljiva past za mladostnike

✍ Leja Drobnak Škodlar

Trgovina z ljudmi je kompleksen pojem, katerega na eni strani spodbujajo kriminalne organizacije, na drugi strani pa revščina posameznika v katerikoli državi sveta. Kot glavni problem lahko izpostavim dva pomembna dejavnika, ki zajemata celoto tega kompleksnega pojma, ki pa sta lahko med seboj neodvisna: kriminal ter nepravične ekonomske razlike v svetu.

Trgovina z ljudmi je globalni problem, ki vpliva na kompleksno matrico držav izvora, tranzita in namembnosti ter na njihove mednarodne odnose, varnost in gospodarstvo. Hkrati pa je to zločin in kršitev temeljnih človekovih pravic posameznika, pri katerem gre za izkoriščanje ranljivih oseb za namene spolnega izkoriščanja in izkoriščanja delovne sile s strani kriminalcev, katerih glavni namen je premoženjska korist.

Trgovina z ljudmi se pojavlja v različnih oblikah, kot npr.: prisilna prostitucija; prisilno delo v povezavi z delom na črno in zaposlovanjem na črno; beračenje; prisila z namenom storitve kaznivega dejanja; trgovina z človeškimi organi ipd. Vsako minuto dnevno je za namene spolnega izkoriščanja in za izkoriščanje delovne sile zlorabljenih mnogo ranljivih žensk, moških, mladostnikov in otrok.

Trgovina z ljudmi je ena izmed najbolj umazanih aktualizacij globalnega kapitalizma. Je neposredna posledica škodljivih neenakosti, ki se širijo s procesom globalizacije v primerih poglabljanja revščine na podeželju, zmanjšanja ekonomske zmožnosti revnih, prehajanja bogastva in resursov iz revnih gospodarstev v bogata ter široke erozije resničnih človekovih svobočin v razvitem svetu. Kriminalci, ki trgujejo z ljudmi, se ponašajo s prisilo, prevaro, korupcijo in surovim nasiljem v vseh fazah poslovanja. To ni le problem kaznovalne politike, temveč zajema različne segmente, ki naj bi se borili proti trgovini z ljudmi.

Trgovanje z ljudmi je hudo kaznivo dejanje in grobo kršenje človekovih pravic. Gre za surovo teptanje človekovega dostojanstva in vrednosti. Pojmovanje trgovine z ljudmi je povezano z različnimi definicijami. Moja povezuje ekonomijo in nepopisno bolečino žrtev: "Človeška identiteta je konstrukt s konkretnimi družbenimi-psihološko-političnimi implikacijami, ki išče sproščeno gotovost in svobodo. Vendar ta sodobni kapitalizem uničuje človeško naravo in ga pohlepno vabi k opravljanju kriminalnih dejavnosti, za katerim stoji bogastvo. In prav trgovina z ljudmi je ena izmed oblik organiziranega kriminala, ki deluje znotraj meja države in transnacionalno za namen pridobitve dobička. Poleg svoje kriminalnosti je trgovina z ljudmi neprekinjeno razčlovečujoče trpinčenje posameznika, ki sčasoma izgublja človeško dostojanstvo in uničuje osebno integriteto".

Pomembno je, da se vsak človek, pa naj bo to osnovnošolec, srednješolec ali odrasla oseba, vpraša; kdo so ljudje, ki mi lahko škodujejo, katere so lahko potencialne žrtve, kaj lahko storim, da ne postanem žrtev trgovine z ljudmi in celo uporabnik storitev, ki izhajajo iz trgovine z ljudmi? Poglejmo, kakšne odgovore nam ta vprašanja narekujejo. Trgovino z ljudmi vodijo organizirane kriminalne skupine in posamezniki, ki jih imenujemo rekruterji in posredniki, to so tisti, ki so odgovorni za tihotapljenje in transport; tisti, ki zagotavljajo ponarejene in spremenjene identitete za potovalne dokumente; so lastniki prostorov, kjer žrtve izkoriščajo (bari, nočni klubi, bordeli, tovarne, hoteli, gradbišča, kmetije); vodje delavcev; tisti, ki skrbijo pri zbiranju, dobavi in distribuciji dobička pri trgovini z ljudmi; tisti, ki zavestno sodelujejo pri pranju denarja; so tisti ljudje, ki zelo dobro obvladajo svoj posel in ki se na prvi pogled zdijo vredni zaupanja. To so predvsem: sorodniki, starši, prijatelji, fantje (t.i. loverboyi), pogosto so tudi ženske, in to so tisti, ki ne čutijo milosti. Prav vsak lahko postane žrtev, najbolj ranljivi pa so mladostniki, še posebej tisti, ki trenutni čas mladosti izkoristijo za vsako priložnost – izziv, ki jim ga življenje ponuja.

Mladostniki večino svojega časa preživijo pred računalniki, na internetnem omrežju (Facebook ipd.), ki predstavlja svet v malem. Tako lahko s svojim osebnim profilom komunicirajo globalno in navezujejo stike po svetovnem omrežju. Moderna tehnologija mamljivo vabi mlade, da spoznavajo in komunicirajo z ljudmi po vsem svetu, se učijo, si širijo obzorja, preko spleta pa iščejo tudi nepozabna potovanja, zmenke z neznanci, študij v tujini, privlačne zaposlitve v tujini, ki jim ponujajo večji dobiček, kot bi ga sicer prejeli doma, ali se dogovorijo za svobodno delo celo v svoji državi in so sprva popolnoma informirani o vrsti in delovnih pogojih. Kasneje pa se pokaže, da to delo ni tisto, za katerega so se odločili, temveč je delo, kjer posameznik izgubi svoje pravice, postane suženj trgovca, opravlja nevarno in težko delo in prav to so pasti trgovine z ljudmi. Internet je najboljša krinka za storilce, saj ostanejo prikriti in zato

Foto: Matej Hozjan

težko sledljivi, kar je zanje najbolj eleganten način novačenja mladih.

Mladih s sodobnimi pridobitvami, ki nam olajšajo vsakodnevno delo in pomenijo tudi vir koristnih informacij, ne smemo zgolj strašiti. Treba jih je ozaveščati o previdnostnih ukrepih ter varni uporabi.

Zato *Slovenska Karitas,* ki že osmo leto deluje na področju pomoči žrtvam trgovine z ljudmi, poleg oskrbe žrtev (izvajamo krizno in varno namestitev), daje velik poudarek tudi preventivnim aktivnostim. Tako je na voljo preventivno gradivo za mlade in osebe, ki delajo z mladimi, izvajamo pa tudi brezplačne delavnice, ki so namenjene vsem srednjim šolam po Sloveniji. Delavnica je oblikovana tako, da mladi spoznajo osnovni término trgovine z ljudmi, pojavne oblike ter razloge za pojav trgovine z ljudmi. Poseben poudarek je na samozaščitnih ukrepih, ki pripomorejo k večji varnosti mladih tako pri internetnih stikih, študijskih izmenjavah, pri iskanju študentskega dela ipd. Delavnica ima za cilj, da bi mladi bili bolj pozorni na spremembe v svojem okolju, da bi jim bilo mar za kršenje človekovih pravic ter da bi se izognili rizičnim vedenjem v povezavi s trgovino z ljudmi. Trgovina z ljudmi je ena izmed oblik nasilja, ki je postala svetovni problem in ga ni mogoče prezreti. Zato je pri preprečevanju sodobnega suženjstva toliko bolj pomembno sodelovanje z organizacijami, ki skrbijo za vzgojo in izobraževanje, in s civilno družbo. Prav starši, učitelji, profesorji, kateheti in lokalna skupnost so prvi v stiku z mladostniki. Oni jih vzgajajo in vodijo na začetku življenjske poti in prav oni so tisti, ki jih naučijo, kaj je človeško dostojanstvo. So prvi, ki opazijo spremembe na otroku ali mladostniku.

Pojav trgovine z ljudmi je nepredvidljiv, nevaren za vsakogar in ne pozna milosti. Žrtve trgovine z ljudmi so fizično, psihično in duhovno zlorabljene. Zato je pomembno, da smo na vsakem koraku pozorni. Ko opazimo pri sebi, bližnjem nevarnost ali ko slišimo, da se 'nekje nekaj dogaja', je treba obvestiti policijo ali nevladno organizacijo. Kajti trgovina z ljudmi ne počiva in pasti trgovine z ljudmi prežijo prav na vsakem koraku našega življenja. ■

Literatura:

Drobnak, Leja (2011): *Trgovina z ljudmi in neformalna ekonomija. Magistrsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

Kara, Siddarth (2009): *Sex trafficking: Inside the business of modern slavery*. New York: Columbia University Press.

Shapland, Joanna; Ponsaers, Paul (ured.) (2009): *The informal economy and connections with organized crime*. Hague: BJu legal publishers.

Shelly, Louise (2010): *Human trafficking: A global perspective*. New York: Cambridge University Press.

Informacije o brezplačnih delavnicah: Slovenska Karitas, Kristanova 1, Ljubljana; projekti@karitas.si oz. 01/300 59 62, 031 470 151 (dežurna številka).

Prva slovenska matura

Stane Okoliš

V uredništvu revije Vzgoja se veselimo odločitev vseh, ki so pred stotimi leti skrbeli za to, da danes govorimo slovensko. Za to smo hvaležni posebno škofu Jegliču in vsem, ki so z njim orali ledino v boju za naš jezik. Veseli smo tudi vseh, ki so si za to prizadevali na področju Idrije.

Foto: Peter Prebil

V razvoju šolstva na slovenskih tleh so pot slovenščine v šolo, sprva v osnovno, nato pa še bolj občutno v srednjo, utirali in tlakovali z velikimi napori in prizadevanjem – postopoma in z majhnimi koraki. Boj za slovenski jezik, najprej kot učni predmet, pozneje kot učni jezik, je bil toliko večji in pomembnejši v srednjih šolah, saj je bilo le z gimnazijo mogoče priti do najvišje izobrazbe na univerzi.

Osemletna gimnazija, ki je kot izvorno jezikovna šola postavila podlago srednješolskemu izobraževanju, je bila do učnega jezika po letu 1849 posebej občutljiva. Zaradi slovenske kulturnopolitične inferiornosti in nacionalističnih pritiskov močnejših sosedov je bila uporaba slovenščine na državnih gimnazijah omejena na posamezne učne predmete, na vzporedne oddelke v nižjih in pozneje nekoliko višjih razredih. Do ustanovitve prve popolne državne gimnazije v slovenskem jeziku je tako prišlo šele tik pred prvo svetovno vojno, v šolskem letu 1913/1914 v Gorici. Vstop slovenščine v srednjo šolo skozi 'glavna vrata' je omogočilo ustanavljanje zasebnih oz. občinskih, mestnih ali drugih gimnazij in realk. Častno mesto v prizadevanjih za ustanovitev popolne samostojne srednje šole v slovenskem jeziku pripada mestni realki v Idriji, ki je bila leta 1901 ustanovljena kot mestna nižja realka, leta 1905 razširjena v višjo realko in je v šolskem letu 1909/1910 postala državna šola, ter zasebni škofijski gimnaziji v *Zavodu sv. Stanislava* v Šentvidu nad Ljubljano, ki je bila ustanovljena 1905.

Mestna realka v Idriji je bila najprej zamišljena in ustanovljena samo kot štiriletna nižja realka in je bila pozneje razširjena v sedemletno višjo realko, v Šentvidu pa so osemrazredno gimnazijo načrtovali že od vsega začetka. Realka se je razvila iz manjrazrednih realnih šol, ki so služile praktičnemu namenu – pridobivanju znanja in spretnosti za posamezne poklice. Namen realke je bil večji, saj je posredovala tehnična znanja in pripravljala za študij na tehniških visokih šolah. Popolna osemletna gimnazija v Šentvidu je z učenjem latinskega in grškega jezika ter s posredovanjem latinske in grške književnosti, ki je v predmetniku realk

Zasnova splošne mature, kot jo imamo danes, je v svoji največji meri upoštevala umestitev gimnazijskega izobraževanja ob ponovni uvedbi mature in izkušnje iz preteklosti, čeprav so nekateri v njenih prvih letih opozarjali na preobremenjenost dijakov ob (pre)močni eksternosti mature v modelu tradicionalnega srednjeevropskega gimnazijskega programa. Splošna matura je trenutno edini objektivni korektiv v vsej vertikali slovenskega šolskega sistema. Splošno maturo strokovnjaki priznavajo kot sistemsko ustrezno orodje za preverjanje splošnega znanja.

Dr. Blaž Zmazek, predsednik Državne komisije za splošno maturo

Materinščina je gotovo jedro narodove identitete, zato je zelo pomembno, da se slovenščina ohrani tudi na vseh strokovnih področjih. Slovenščina je postala glavni predmet na maturi, in sicer leta 1919 s prenovo učnih načrtov večine gimnazij iz klasičnih v realne ter z novimi predpisi za maturo. To obdobje je bilo na področju izobraževanja za Slovenijo prelomno, saj so se takrat s pričetkom izvajanja mature v slovenskem jeziku pričele tudi velike strukturne spremembe v izobraževalnih programih in na sami maturi.

Dr. Blaž Zmazek,
predsednik Državne komisije
za splošno maturo

ni bilo, dijakom posredovala široko splošnohumanistično izobrazbo, ki je bila potrebna za študij na univerzah.

Večje težave pri uveljavljanju slovenščine kot učnega jezika v učnem programu šole so se pojavljale na idrijski realki, prav tako so imeli tam večje probleme pri zagotavljanju in potrjevanju slovenskih učnih knjig in učnega programa, posebno v višjih razredih, na škofijski gimnaziji v Šentvidu pa so bile po prizadevanjih škofa Jegliča te težave nekoliko manjše. Na škofijski gimnaziji so uspeli uporabo slovenščine kot učnega jezika splošno uveljaviti, na idrijski realki pa so pri številnih učnih predmetih ostali pri nemških učnih knjigah in učnem programu, ki je veljal na državni višji realki v Ljubljani, četudi so pri nekaterih predmetih imeli dvojezični pouk in so zlasti terminologijo obravnavali z vidika nemškega in slovenskega jezika. Pouk je na idrijski realki tako potekal v slovenskem jeziku, v višjih razredih tudi v nemškem, na škofijski gimazijii pa je bila slovenščina uveljavljen učni jezik pri vseh predmetih in v vseh razredih.

Foto: Nataša Pezdir

Jezikovne razmere na eni in drugi šoli so se v isti luči pokazale tudi pri opravljanju mature in podeljevanju zaključnih spričeval. Zaradi razlik med realko in gimnazijo so bili zrelostni izpiti vsebinsko različni: na realki v Idriji so na prvi maturi leta 1908 pisali pisne naloge iz nemščine, slovenščine, francoščine in opisne geometrije, na škofijski gimnaziji v Šentvidu pa prvič leta 1913 iz latinščine, grščine, nemščine in slovenščine. Na ustnem delu izpita so odgovarjali tudi iz drugih predmetov, na idrijski realki v slovenskem ali nemškem jeziku, na šentviški gimnaziji pa v slovenskem jeziku.

Prva matura po veljavni šolski zakonodaji za sedemrazredne realke je potekala leta 1908 v Idriji v slovenskem in nemškem jeziku, prva matura v slovenskem jeziku za popolne osemrazredne gimnazije pa leta 1913 v Šentvidu nad Ljubljano. Obe maturi sta odločilno vplivali na razvoj šolstva na Slovenskem. Škofijska gimnazija v Šentvidu je v vseh pogledih nadgradnja idrijske realke, še največji pa je njen pomen, ki ga ima kot prva popolna slovenska osemrazredna humanistična gimnazija v središču Slovenije. ■

Matura v Škofovih zavodih pred 100 leti

Prva matura v *Zavodu sv. Stanislava* je bila prva matura, ki je v celoti potekala v slovenskem jeziku, kar je zgodovinski prispevek k razvoju slovenskega šolstva in uveljavljanju slovenskega jezika v javni rabi. Ustanovitelju knezoškofu Antonu Bonaventuri Jegliču je v takratni Avstro-Ogrski z velikimi napori in kljub številnim nasprotovanjem uspelo uresničiti zamisel o postavitvi popolne slovenske gimnazije. Tako je v letu 1913 prav na gimnaziji v *Zavodu sv. Stanislava* prvič potekala celotna matura v slovenščini. Zrelostni izpit je opravljalo vseh 30 učencev 8. razreda. Vsi so maturo opravili. 15 jih je doseglo najboljši uspeh "zreli z odliko", 15 pa jih je opravilo maturo s tretjim najboljšim uspehom "sicer zrelih". Pisni izpiti so potekali od 9. do 12. junija 1913.

Naslovi nalog pri posameznih predmetih so bili:

- iz latinščine: Cicero, De officiis;
- iz grščine: Platon, Gorgias;
- iz slovenščine:
  - Kateri svetovni dogodki so preobrazili Evropo;
  - Razvoj slovenskega klasičnega pripovedništva;
  - Lepa je zemlja, zakaj ne more biti človek srečen na njej (Stritar);
- iz nemščine:
  - Ans Vaterland, ans teure, schlieβ dich an, Das halte fest mit deinem ganzen Herzen, Hier sind die starken Wurzeln deiner Kraft (Okleni se predrage domovine, posveti v blagor srce in dušo. Tu ima korenine tvoja moč. Friedrich Schiller: Wilhelm Tell II 1);
  - Das Alte stürzt, es ändert sich die Zeit, Und neues Leben blüht aus den Ruinen (Mené se časi, staro se podira, Življenje novo iz prahú izvira. Friedrich Schiller: Wilhelm Tell IV 2);
  - Das Meer – eine Quelle des Wohlstandes und der Macht der Völker (Morje – izvir blaginje in moči ljudstev).

Ustni izpiti so bili od 5. do 9. julija 1913 iz slovenščine, nemščine, latinščine, grščine, domovinoznanstva in matematike.

Janez Šparovec, predsednik šolske maturitetne komisije na ŠKG

Kenneth M. Adams

Po tihem zapeljani

Ko si starši naredijo otroke za partnerje

Ljubljana: Modrijan, 2013, 152 strani, cena: 23,90 EUR

Avtor se posveča problematiki, ko starši svoje otroke prehitro postavijo v vlogo odraslega. To je prikrit incest, saj je otrok (žrtev) zlorabljen, ne more več živeti svoje otroške vloge, ob tem pa se ne počuti zlorabljenega, ampak idealiziranega in privilegiranega. V odrasli dobi pa v njem tiči občutek izkoriščenosti ter enaka travma kot pri žrtvah odkrite zlorabe: bes, jeza, sram in krivda.

Knjiga je napisana strnjeno, berljivo in jasno. Bralcu poleg informacij in vrste praktičnih primerov ponuja tudi možnost za razreševanje teh težav, saj mu omogoča stik z njegovimi čustvi in izkušnjami. To pa pomeni željo in voljo za okrevanje. Knjiga je primerna tudi za terapevte, vzgojitelje in starše.

Rino Ventriglia, Rita Della Valle

Komunikacija v paru

Poznavanje drug drugega kot temelj za skupno rast

Ljubljana: Novi svet, 2013, 88 strani, cena: 8,80 EUR

Avtorja zgodbo para primerjata s potovanjem, ki se začne na železniški postaji, ko z roko v roki odpotujemo z željo, da bi na končno postajo prispeli skupaj. Ob odhodu je vse lepo, toda na potovanju kdaj pada tudi dež, 'pridejo' led, megla in nenadne nevihte. V zgodbo sta vpletla konkretne napotke za medsebojno razumevanje ter ohranjanje čarobnosti v odnosu.

Rino Ventriglia je nevrolog, psihoterapevt, učitelj in supervizor transakcijske analize, Rita Della Valle pa ginekologinja, seksologinja ter učiteljica Billingsove metode urejanja rojstev. Avtorja na simpozijih za zaročence, pare in družine sodelujeta kot strokovnjaka za komunikacijo in področje čustev.

Matija Svetina, Maja Zupančič

Izbrane teme iz razvojnopsihološke diagnostike

Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013, 175 strani, cena: 19,90 EUR

Avtorja predstavljata in kritično ocenjujeta psihodiagnostične pripomočke za ocenjevanje različnih razvojnih procesov in sprememb (npr. ustvarjalnosti od otroštva do odraslosti, risarskih poskusov za otroke, poklicnih interesov pri mladostnikih, psihološkega osamosvajanja, psiholoških sprememb pri starostnikih ter procesov v družinskem okolju). Avtorja sta vodila ali sodelovala pri nastajanju nekaterih preizkusov (npr. Test osamosvajanja na prehodu v odraslost) in pri priredbi nekaterih tujih pripomočkov, predstavljenih v knjigi (npr. Indeks prilagoditvenih strategij). Knjiga je namenjena psihologom in drugim strokovnjakom, ki se ukvarjajo ali sodelujejo pri obravnavi otrok, mladostnikov ali starostnikov.

Utemeljitev za podelitev naziva častni član DKPS

Dr. Alojzij Slavko Snoj je leta 1962 maturiral na *Nadškofijski klasični gimnaziji* v Zadru. Teološke študije je opravil na *Teološki fakulteti v Ljubljani* in na *Salezijanskem papeškem ateneju* v Torinu v Italiji, kjer je leta 1968 diplomiral. V duhovnika je bil posvečen marca 1970 v Ljubljani.

Leta 1970 je magistriral na *Salezijanski papeški univerzi* v Rimu, doktoriral pa na *Teološki fakulteti* v Ljubljani leta 1982 z disertacijo: *Kateheza kot celostni vzgojno izobraževalni proces*. Vmes je opravil tudi specializacijo na *Centre audio-visuel recherche et communication* (1977) v Lyonu v Franciji ter na *Institutum de re catechetica et homiletica* (1977) v Münchnu v Nemčiji.

Bil je profesor na mednarodnem *Filozofskem inštitutu* v Lubumbashiju (1982–1984 in 1998) v Zairu (sedanji Kongo). Predavatelj na *Teološki fakulteti* v Ljubljani je bil od leta 1985, dekan pa med leti 2000 in 2004. Vodil je izdelovanje načrta za župnijsko katehezo v devetletki in pisanje učbenikov.

Marca 2004 je postal redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* v Salzburgu v Avstriji.

V ljubljanski salezijanski provinci je bil poleg vzgojno-pastoralnih dejavnosti tudi ravnatelj salezijanske skupno-

Prejeli smo

Ann Boroch
Zdravljenje kandide: kvasovke, glivice in vaše zdravje
90-dnevni program, s katerim premagate kandido in si povrnete krepko zdravje
Ljubljana: Cangura.com, 2012
213 strani, cena: 25,90

Walter Kostner
Tik in tak
Spoprijemanje z življenjem
Strip (21 cm x 14 cm)
Ljubljana: Novi svet, 2013
48 strani, cena: 7,00

Dominique Bar, Louis Bernard Koch, Guy Lehideux
Janez Pavel II.
Strip za vse generacije (22,5 cm x 29 cm)
Ljubljana: Emanuel, 2013
96 strani, cena: 22,00

sti in inšpektorjev vikar. V času, ko je bil predstojnik ljubljanske salezijanske inšpektorije, je opravljal službo ravnatelja salezijanske skupnosti v Želimljem ter službo direktorja *Zavoda sv. Frančiška Saleškega.* Junija 2006 je kot dvanajsti inšpektor prevzel vodenje *Salezijanske inšpektorije sv. Cirila in Metoda – Ljubljana*. Vodil jo je do maja 2012.

Sedaj je v Rimu odgovoren za 20 študentov podiplomskega študija, ki prihajajo z vsega sveta.

Delovanje društva je spremljal od vsega začetka in naše delo ves čas podpiral. ■

Marija Žabjek

Slomškova priznanja 2013

Irena Snoj, profesorica matematike in fizike, je leta 1965 diplomirala na *Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo* v Ljubljani. Vse življenje je poučevala matematiko in fiziko na *Gimnaziji Šentvid*. Bila je tudi pomočnica ravnatelja, skoraj ves čas pa je sestavljala šolske urnike, katerih ni presegel noben kasnejši sestavljavec, niti računalniški programi.

Irena Snoj ni bila samo učiteljica, ampak tudi vzgojiteljica. Vzgajala je z zgledom poštene, delavne, natančne, vztrajne, pokončne učiteljice, ki si je upala tudi v 'svinčenih časih' iti k maši v domačo cerkev. Izvrstnim matematikom in tistim, ki za matematiko niso bili nadarjeni, je znala ponuditi največ, kar so bili sposobni in pripravljeni sprejeti. Poleg odličnih razlag je dijakom pripravljala različna učna gradiva: sodelovala je pri nastanku treh *Srednješolskih zbirk šolskih in kontrolnih nalog*, bila je soavtorica delovnega gradiva *Geometrija za 1. letnik* in *Vektorji*, za dijake je vsako leto dopolnjevala zbirke maturitetnih nalog, je soavtorica zbirke z naslovom *Vaje in kontrolne naloge za preverjanje znanja za 1. letnik srednje šole*. Bila je mentorica mladim profesorjem matematike. Za svoj prispevek in delo na *Gimnaziji Šentvid* je prejela najvišjo šolsko nagrado *Majsko nagrado za profesorja leta 1991*.

Še vedno je iskana inštruktorica matematike; posveča se učencem, dijakom in študentom, ki jim matematika dela težave. Poleg odlične razlage svoje 'varovance' priporoča v Božje varstvo, zato le redko katerim ne uspe.

Irena je dejavna članica župnije Šmartno pod Šmarno goro – deluje v pevskih zborih, v ŽPS, je bralka Božje besede, že 3 leta pa kot katehistinja poučuje verouk v 4. razredu.

Irena Snoj je dolgoletna članica *Društva katoliških pedagogov Slovenije*. Aktivno je delovala v *OS Ljubljana* in *Komisiji za podelitev Slomškovih priznanj*. Sodelovala je pri programu in izvedbi seminarja za učitelje začetnike.

Marija Žabjek

S. Magdalena (Zofija) Cimerlajt OSU (roj. 1949) je po končani osnovni šoli vstopila v samostan uršulink v Škofji Loki. Maturo je opravila na gimnaziji v Šentvidu in leta 1977 naredila večne zaobljube.

Bila je katehistinja v številnih župnijah, od leta 1996 je delala tudi v *Zavodu CIRIUS – Centru za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje*. Aktivno je delovala v *Katehetski komisiji* na obalnem področju. Od leta 2000 je voditeljica katehumenata za kamniško dekanijo.

Skrbela je za svoje nenehno katehetsko izpopolnjevanje ter za spodbujanje katehetskega povezovanja in usposabljanja na škofijski in medškofijski ravni. Po dolgem prizadevanju za dovoljenje *Ministrstva za šolstvo in šport* je pričela s katehezo v *Zavodu CIRIUS* v Kamniku. Že prej se je srečevala z otroki s posebnimi potrebami, ki jih je individualno pripravljala na prejem zakramentov in uvajala v krščansko vero. Svoje izkušnje vpleta v sistematično delo z otroki in mladimi ter redno obliko verouka prilagaja njihovim psihičnim in fizičnim zmožnostim. Skupaj z njimi išče inovativne načine sporazumevanja in posredovanja verskih resnic. Pripravlja kateheze za njihove starše, skupna romanja družin invalidnih otrok, duhovne obnove in druga srečanja, pri čemer ji pomagajo mladi animatorji. Tako druženje prispeva k povezovanju družin z invalidnimi otroki, k vključevanju širše skupnosti in pomaga pri vzgoji mladih za prostovoljstvo ter odkrivanje sveta, ki bogati prav s svojo drugačnostjo. Sama skromno pravi, da je metoda, ki jo pri tem uporablja, predvsem ljubezen. Gotovo jo pri vseh prizadevanjih vodijo njena preprosta narava, požrtvovalnost in iznajdljivost.

S. Magdalena je številnim katehetom in vzgojiteljem zgled zavzetega prizadevanja, da bi našli pravi pristop ter katehezo prilagodili otrokom in mladim, ki so navzven morda drugačni, toda v svoji notranjosti še kako odprti za Boga in presežno.

Erika Ašič

Ludvik Mihelič (roj. 1964) je po maturi nadaljeval s študijem geografije na *Filozofski fakulteti* v Ljubljani. Po diplomi je poučeval geografijo na *Gimnaziji Kočevje*. Lani je magistriral na FF v Ljubljani z magistrsko nalogo o medpredmetnem povezovanju geografije. Je odličen predavatelj, dober pedagog in dosleden vzgojitelj. Na mlade vpliva z lepo besedo in zgledom ter nanje prenaša krščanske vrednote. Zna prisluhniti problemom in težavam dijakov in jim v stiskah priskočiti na pomoč. Kljub vernim profesorjem nenaklonjenemu družbenemu sistemu je ostal pokončen in zvest svojemu prepričanju. Sedaj poučuje na *Srednji ekonomski šoli* v Ljubljani.

Kmalu se je zavedal vrzeli v poznavanju in uresničevanju etičnih norm večine učiteljev. Ker so bile v 90. letih prejšnjega stoletja politične razmere že bolj ugodne, je okoli sebe začel zbirati enako misleče učitelje in že v šolskem letu 1993/94 je bila v Kočevju ustanovljena *Območna skupnost DKPS Kočevje-Ribnica*. Prvi predsednik te OS je postal ravno prof. Mihelič.

Za en mandat je prevzel funkcijo predsednika DKPS. Po odložitvi te funkcije zavzeto deluje kot član v organih društva. Zadnja dva mandata je uspešno vodil *Komisijo za podelitev Slomškovih priznanj*. Kot član ostaja zvest tudi matični OS. Tu organizira in vodi geografski del vsakoletne ekskurzije po Sloveniji in zamejstvu. Z jasno, slikovito in kleno slovensko besedo udeležencem navdušeno predstavlja naravne in družbene značilnosti dežele.

Poleg zavzetega pedagoškega in strokovnega dela na področju geografije se mag. Mihelič aktivno ukvarja tudi s kulturo. Bil je član cerkvenega

pevskega zbora v Sodražici in pevske skupine *Fantje od Fare*, sedaj pa sodeluje v eni od ljubljanskih pevskih skupin. Dokler je živel v domači Sodražici, je bil dejaven tudi v župniji.

Ni mu vseeno, kako usposobljeni bodo odhajali dijaki slovenskih srednjih šol v samostojno življenje. ■

Slavka Janša

58. srečanje SIESC v St. Pöltnu

Tema *Priložnosti, izzivi in tveganja predšolske vzgoje za razvoj 3–6 let starih otrok* ni osrednja skrb srednješolskih učiteljev, a je kljub temu v dom St. Hippolyt v St. Pölten pritegnila okoli 60

Foto: arhiv DKPS

udeležencev iz 13 evropskih držav. Podpora, ki jo dobivajo otroci v predšolskih ustanovah, je zelo pomemben prispevek k pravičnemu šolskemu sistemu in boljšemu razvoju družbe. Organizacija, izvedba nalog oblikovanja in obseg obveznosti so v različnih državah različni, kar je posledica drugačnega zgodovinskega razvoja, finančnih sredstev držav in političnih odločitev. V predavanju *Predšolska vzgoja za majhne otroke* je Agnes Florin z univerze v Nantesu predstavila evropske razmere na splošno ter francosko *Ecole maternelle* z dvema ciljema vzgoje: oblikovanje in socialne kompetence. Kerstin Kipp z univerze v Ulmu je nadaljevala s predavanjem *Podpora v zgodnjem otroštvu: vzpodbude v nevroznanosti.* Načelo "zgodaj je bolje" je povezala z ugotovitvami nevroznanosti, ki jo po njenem mnenju potrjujejo predvsem pedagoški 'truizmi'. Nazadnje je Gabriele Bäck z *Inštituta Charlotte Bühler* na Dunaju predstavila *Okvirni program oblikovanja v zveznih deželah Avstrije*, kjer prvič opisuje naloge oblikovanja v vrtcih za celotno Avstrijo.

V skupinah je vsak udeleženec lahko dobil veliko informacij o predšolski vzgoji v Avstriji, Belgiji, Bosni, Franciji, Nemčiji, Italiji, Luksemburgu, na Poljskem, v Romuniji, Sloveniji, Srbiji in na Švedskem. Dopolnilo temu je bila pedagoška delavnica ter izmenjava misli z učitelji v francoskih *Ecole maternelle*.

Doživeli smo utrinke iz zgodovine in sedanjosti zvezne dežele: sprejem v mestni hiši in ogled središča St. Pöltna, obisk samostana Stift Klosterneuburg in njegovega slavnega Verdunskega oltarja, ogled vladne četrti v najmlajši prestolnici Spodnje Avstrije, St. Pöltnu. Nekateri so obiskali tudi Dunaj. Zaključni izlet z obiskom Stift Lilienfelda, kjer smo lahko občudovali le redko prikazan kodeks *Concordantiae Caritatis*, in večjezična maša pred kipom Magna Mater Austriae v Mariazellu sta zaokrožila srečanje, ki so ga pripravili avstrijski kolegi. ■

Wolfgang Rank,
prevod: Magdalena Jarc

Proslava ob dnevu državnosti na Gori pri Sodražici

25. junija 2013 smo se katoliški pedagogi *Območne skupnosti Zahodna Dolenjska* ponovno zbrali ob zahvalni maši ob koncu šolskega leta in v počastitev dneva državnosti. Letos je bilo to na Gori nad Sodražico, ki je znana kot rojstni kraj Magdalene Gornik, katere mističnost je verjetno marsikomu znana.

Zbrali smo se v lepi, svetli in prijazni vaški cerkvici, ki je kar dihala nekaj svetniškega. To so dopolnili naši radostni občutki ob koncu šolskega leta in ob veselju, da ima naša domovina svoj praznik. Cerkvene klopi smo popolnoma napolnili, saj so se nam pridružili tudi kolegi iz Ljubljane, sorodniki in znanci ter seveda domačini. Slovesno mašo je ob somaševanju domačega župnika vodil duhovni vodja DKPS, p. Silvo Šinkovec. Rdeča nit je bila izguba vrednot v slovenski družbi. G. Šinkovec je poudaril, da lahko opazimo predvsem pomanjkanje volje, da bi se človek posvetil duhovnosti in vsaj malo pozabil na materialnost, ki je vklenila naše življenje in se že globoko zarila v naše misli. V srce segajoče so bile tudi preproste misli ge. Anice Benčina pred molitvijo Očenaša. Po njenem mnenju je potrebno le to, da jo molimo zbrani in s premislekom, k čemur nas zavezujejo izgovorjene besede.

Po maši je sledil kratek kulturni program, ko smo preko besed Ivana Cankarja in Toneta Pavčka, dveh velikih slovenskih besednih umetnikov, spoznali, kako velika je lahko domovinska ljubezen in kako težko bi bilo človeku, če bi ostal brez domovine. Kljub zelo težkemu družbenemu ali osebnemu položaju, v katerem se lahko znajdemo, ostaja pomembno, da imamo domovino in da je lepo, če smo ji zvesti in jo ljubimo.

Po duhovni in kulturni prireditvi smo se pogostili in poklepetali z znanci in prijatelji. Razšli smo se z obljubo, da se naslednje leto spet srečamo. Kje bo to, pa seveda ostaja še skrivnost. ■

Mirjana Furlan

Duhovnost

Duhovne vaje

V juliju smo se zbrali v Ilirski Bistrici na duhovnih vajah z naslovom *V službi evangelija*, ki jih je vodil p. Silvo Šinkovec. V gostoljubnem domu sester Naše gospe smo pet dni premišljevali 1. in 2. pismo Timoteju, molili, se sprehajali, blagoslavljali in razmišljali o življenju. Hvala voditelju in spremljevalcem!

Svete maše za potrebe vzgoje

Tudi letos smo se celo leto udeleževali mesečnih sv. maš za potrebe vzgoje, ki jih je daroval p. Silvo Šinkovec, sooblikovali pa člani ljubljanskega odbora DKPS. Občasno so se nam pridružili mladi pedagogi. Želimo si novih sodelavcev, da bomo izmolili veliko milosti za potrebe vzgoje!

Maša za domovino

Redne molitve rožnega venca za domovino na grobu Alojzija Šuštarja so prerasle v mesečne sv. maše za domovino: vsako 1. soboto ob 16.00 v ljubljanski stolnici. Domovina nas potrebuje!

Pedagogi v Domu upokojencev Poljane

Dvakrat mesečno, 1. in 3. petek v mesecu ob 16.00, klub Doma upokojencev Poljane preoblikujemo v prostor, primeren za mašno daritev. ■

Magdalena Jarc

Moč molitve je neizmerna

Skladno z letnim načrtom *OS Zahodna Dolenjska* smo imeli predavanje p. Silva Šinkovca z naslovom *Moč molitve je neizmerna*. Predavanje je bilo v župnijski dvorani v Ribnici v torek, 11. junija 2013. Prišlo je kar lepo število naših članov in tudi drugih poslušalcev.

Premalo se zavedamo pomena molitve. Izgovori, da smo preobremenjeni in nimamo časa, so nepotrebni. Vse naprezanje in hitenje ne bo imelo učinka brez blagoslova, umiritve in molitve. Tako bomo okrepili vero, ki se bo kazala v skrbi za bližnje in šibkejše. ■

Anica Benčina

Romanje po poteh bl. Antona Martina Slomška

Od 12. do 14. julija 2013 smo člani DKPS že šestič romali po poteh našega zavetnika. Za pot iz Mozirja v Celovec, ki naj bi jo Slomšek prehodil v enem dnevu, smo mi porabili tri dni in skoraj vse svoje moči.

V Mozirju smo prejeli blagoslov župnika g. Sandija Korena, ki nas je na pot pospremil z mislijo: "Romanje, na katerega se odpravljate, ima posebno poslanstvo in močno priprošnjo, zato ga posvetite tudi prošnji za duhovne poklice in za našo domovino." Pri molitvi smo se vedno spomnili na njegovo priporočilo. Po postanku v Radmirju smo prispeli v Luče ter se ustavili v cerkvi sv. Mihaela. V Solčavi nas je v Centru Rinka pozdravil direktor Marko Slapnik.

Naslednji dan nas je čakal desetkilometrski vzpon na Pavličevo sedlo. Kljub dolžini in strmini poti smo bili veseli. Sveže, rano jutro, modro nebo, rahel vetrič in ob poti obilo drobnih jagod in borovnic je dajalo vtis, kot da je Slomšek vzel našo pot pod svoje okrilje in za nas skrbel. V poznem popoldnevu smo prispeli v Železno Kaplo. Najlepše doživetje dneva je bila večerna dvojezična sv. maša ob čudovitem petju domače mladinske skupine Klika, na prireditvi Poletna noč pa nas je pozdravil župan Josef Smrtnik.

V nedeljo smo prvi postanek imeli na Rebrci v cerkvi sv. Jerneja, nato smo šli skozi Galicijo in proti Gabru. Hvaležni smo bili za vsak vetrc, za vsako senco. Počasi smo korakali proti Podkrnosu in skozi Žrelec do centra mesta. Ko se je pokazal zvonik stolne cerkve sv. Petra in Pavla, Celovški dom, smo bili na cilju romanja, pri Slomšku. Težko bi predvideli, da bomo na cilju ravno na začetku sv. maše; tudi to je bilo znamenje, da je bilo naše romanje blagoslovljeno. Po nekaj posnetkih pod Slomškovo plaketo, skupaj z duhovnikom, ki nas je kljub neznanju slovenščine veselo sprejel, smo se razšli.

Hvala vsem, ki smo romanje oblikovali, najbolj pa Vidu, ki vedno išče in najde pot do krajev, do cerkva in do utrujenih soromarjev. ■

Helena Kregar

Program prostovoljnega dela Človek za druge

človek za druge

Vse, ki ste pripravljeni dve uri na teden pomagati sočloveku, vabimo v program prostovoljnega dela **Človek za druge.** Prostovoljno delo lahko opravljate na enem od področij: delo v vrtcu, učna pomoč, delo z begunci, pomoč paraplegikom, obiskovanje starih ali bolnih, pomoč pri rehabilitaciji otrok, druženje z mladimi s posebnimi potrebami in pomoč slepim. Delo poteka v Ljubljani in Postojni.

Prijave in informacije: 01/43 83 987, clovekzadruge@gmail.com, http://clovekzadruge.blog.siol.net

Slomškov dan 2013

Tradicionalno srečanje učiteljev, vzgojiteljev, katehetov in staršev bo 28. septembra 2013 na Ponikvi. Srečanje z naslovom *Po boljših ljudeh skrbimo za boljše čase* se bo začelo ob 8.30 na Slomu in se zaključilo ob 15.30 na Osnovni šoli Ponikva. Maševanje bo vodil dr. Ivan Štuhec, o pasteh in izzivih permisivne vzgoje bo predaval dr. Zoran Milivojevič. Podelili bomo Slomškova priznanja in naziv častni član. Vabljeni!

Svetopisemski maraton

V oktobru bomo že tretje leto sodelovali na *Svetopisemskem maratonu*. Še vedno smo veseli, da učitelji sodelujemo pri enotedenskem 24-urnem branju Božje besede v vseh območnih skupnostih DKPS in tako širimo besedo Boga, ki hrani, rešuje in nosi upanje.

OS Zahodna Dolenjska

- V nedeljo, 8. septembra 2013, bo ob 19.00 v župnijski cerkvi sv. Jerneja v Kočevju sv. maša z blagoslovom šolskih potrebščin, otrok, staršev, vzgojiteljev, učiteljev in katehetov.
- Oktobra v Kočevju pripravljamo *Svetopisemski maraton*.
- Oktobra vabimo na predavanje *Moj poklic je zaradi moje vere predvsem poslanstvo*. Predavala bo ga. Estera Dvornik, univ. dipl. soc. del., terapevtka psihosocialne izkustvene družinske terapije.

Seminarji 2013/14 za osebno in strokovno rast

Osebni dnevnik

Predstavitev: Seminar pomaga ozavestiti pretekle življenjske izkušnje in jih povezati v smiselno celoto. To deluje terapevtsko in prebuja ustvarjalnost. Udeleženci se naučijo uporabljati osebni dnevnik kot metodo osebnostne rasti.
Obseg: dva dela (dva vikenda), 2 x 16 ur
Udeleženci: pedagoški delavci, starši in drugi
1. izvedba (Ljubljana):
I. del: 11.–13. 10. 2013
II. del: 8.–10. 11. 2013
Prijave: do 2. 10. 2013
2. izvedba (Ljubljana):
I. del: 7.–9. 3. 2014
II. del: 4.–6. 4. 2014
Prijave: do 26. 2. 2014
Vodi: mag. Silvo Šinkovec s sodelavci

Spodbujanje razvoja samozavesti in samospoštovanja

Predstavitev: Pomen in znaki visokega in nizkega samospoštovanja, razvoj samospoštovanja, možnosti za pridobivanje novih pozitivnih izkušenj. Seminar vključuje tudi vaje za osebni razvoj.
Obseg: vikend izvedba, 16 ur
Udeleženci: študenti, pedagoški delavci, starši in drugi
Izvedba: Ljubljana, 24.–26. 1. 2014, prijave: do 15. 1. 2014
Voditelj: mag. Silvo Šinkovec

Nadaljevalni seminar retorike – moč argumentov

Predstavitev: Udeleženci večkrat nastopajo, pri čemer je v ospredju brušenje in raziskovanje govornih nastopov. Vadijo jasno, natančno in jedrnato izražanje, učijo se obvladovati daljši in krajši časovni okvir, poudarki so na razporeditvi snovi in na drugih elementih prepričljivosti. Izvede se še debata, pri čemer je poudarek na argumentaciji in načinu vodenja razprave.
Obseg: 8 ur
Udeleženci: študenti, pedagoški delavci, starši, upokojenci in drugi
Število udeležencev/skupino: do 15
Izvedba: Ljubljana, 5. 4. 2014, prijave: do 26. 3. 2014
Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Inteligentna čustva

Predstavitev: Kaj so čustva, kakšen je njihov pomen in katere težave imamo z njimi? Čustvena pismenost je osnova za čustveno inteligenco.
Obseg: vikend izvedba, 16 ur
Udeleženci: študenti, pedagoški delavci, starši in drugi
Izvedba: Ljubljana, 25.–27. 4. 2014, prijave: do 16. 4. 2014
Vodi: mag. Silvo Šinkovec

Retorika, moč besednega in nebesednega sporazumevanja

Predstavitev: Na seminarju udeleženci usvojijo osnovna načela učinkovitega govornega nastopanja, znajo pritegniti pozornost poslušalcev, oblikujejo svoj stil govorjenja in se usposobijo za aktivno sporazumevanje.
Obseg: 8 ur
Udeleženci: študenti, pedagoški delavci, starši, upokojenci in drugi
Število udeležencev/skupino: do 15
1. izvedba: Ljubljana, 30. 11. 2013, prijave: do 20. 11. 2013
2. izvedba: Ljubljana, 1. 3. 2014, prijave: do 19. 2. 2014
Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Retorika – moč odločnega glasu

Predstavitev: Udeleženci se seznanijo z osnovami govorne vzgoje in glasovnimi težavami. Spoznajo možnosti za boljšo izrabo glasu in ozavestijo pomen naravno učinkovitega glasu pri komuniciranju.
Obseg: 4 ure
Udeleženci: študenti, pedagoški delavci, starši, upokojenci in drugi
Število udeležencev/skupino: do 15
1. izvedba: Ljubljana, 11. 10. 2013, prijave: do 1. 10. 2013
2. izvedba: Ljubljana, 14. 3. 2014, prijave: do 4. 3. 2014
Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Trema, sopotnica javnih nastopov

Predstavitev: Na seminarju udeleženci spoznajo, kaj je trema in kako jo prepoznati pri sebi. Naučijo se jo obvladati in okrepijo načela zanesljivega in samozavestnega nastopanja.
Obseg: 5 ur
Udeleženci: študenti, strokovni in vodstveni delavci raznih ustanov, starši, upokojenci in drugi
Število udeležencev/skupino: do 15
1. izvedba: Ljubljana, 18. 10. 2013, prijave: do 8. 10. 2013
2. izvedba: Ljubljana, 21. 1. 2014, prijave: do 10. 1. 2014
Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Nastop izven razreda – nič lažjega

Predstavitev: Na seminarju udeleženci ozavestijo razliko med nastopi v razredu in drugod ter nadgradijo že usvojene elemente govorne prepričljivosti v različnih govornih položajih. Oblikujejo svoj stil govorjenja, naučijo se obvladovati tremo in se usposobijo za spretno argumentiranje. Okrepijo načela zanesljivega in samozavestnega nastopanja.
Obseg: 8 ur
Udeleženci: učiteljski zbori
Izvedba: po dogovoru
Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Moteči, nevidni in travmatizirani učenci

Predstavitev: To, kar učenec prinaša s seboj v svojem intimnem psihološkem svetu, pomembno vpliva na odnos z ostalimi učenci in učitelji. Odgovornost za odnos pa je vselej na strani odraslega/učitelja, s tem pa tudi iskanje načinov, ki bodo otroka lahko opolnomočili, da bo kljub slabim izkušnjam uspel napredovati v srečnejšega posameznika.
Obseg: 8 ur
Izvedba: Ljubljana, 9. 11. 2013, prijave: do 30. 10. 2013
Vodi: Julija Pelc

Tečaji računalništva

Vsebina tečaja: Delo z računalnikom, delo v programu Microsoft Word, uporaba interneta in zaščita, uporaba elektronske pošte. Vsebina je prirejena po učnem načrtu Syllabus 4.0, ki je osnova tečajev za pridobitev certifikata ECDL (Evropsko računalniško spričevalo).
1. Začetni tečaj: izvedba po dogovoru
2. Nadaljevalni tečaj: po dogovoru
3. Posamezne delavnice:
Delo v programu Microsoft Excel
Vsebina: Izdelava in oblikovanje preglednice, vnos in urejanje podatkov, uporaba formul pri računanju, risanje in uporaba grafov, priprava za tiskanje.
Izvedba: po dogovoru
Delo s fotografijami
Vsebina: Od fotoaparata do digitalne fotografije, uporaba slik in fotografij v programih, osnovna obdelava fotografij, pošiljanje po elektronski pošti.
Izvedba: po dogovoru
Delo v programu Microsoft PowerPoint
Vsebina: Pregled programa za izdelavo predstavitev, izdelava in urejanje predstavitve, napotki za predstavljanje.
Izvedba: po dogovoru
Vodi: Klemen Jevnikar

Informacije in prijave:

DKPS
Ulica Janeza Pavla II. 13
1000 Ljubljana
01/43 83 987
dkps.seminarji@gmail.com
http://www.dkps.si

Pedagoški delavci lahko udeležbo na seminarjih uveljavljajo pri predlogu za napredovanje zaposlenih v vzgoji in izobraževanju. Seminarje po dogovoru izvajamo tudi za učiteljske zbore in zaključene skupine.

OS Ljubljana

Vsak tretji četrtek v mesecu je ob 19.00 v Duhovnem središču sv. Jožefa v Ljubljani **sv. maša za potrebe vzgoje**. Po sv. maši (ob 20.00) sledijo tematski pogovori. Septembra bomo govorili o učiteljevem upanju in zaupanju.

Bodoči pedagogi

Vse, ki se pripravljate na pedagoški poklic, vabimo v skupino, ki se srečuje dvakrat mesečno v Ljubljani. Vodi jo p. Silvo Šinkovec. Informacije in prijave: silvo.sinkovec@rkc.si.

Summary

The *Focus Theme* of the 59th issue of the *Vzgoja* magazine is tolerance, respect, and cooperation. Lidija Hamler draws on Bauer's theory, which claims that people are born as creatures of cooperation. She continues her article with a presentation of intergenerational bonding between high school students and the residents of a retirement home. Apolonija Klančar dedicates her attention to the notion of respect, namely the respect towards oneself, children, nature and knowledge. Dejan Hozjan presents the problem of social cohesion and the survey on the understanding of this concept among teachers and educators. Metka Mencin Čeplak writes about the sources and the role of stereotypes and prejudices, and Mirjana Nastran Ule joins the topic with her article on the prejudices in the modern knowledge-based societies. Miriam Stanonik defines the fundamental notions of the Focus Theme: tolerance, respect and cooperation. Based on this, she presents her work in the classroom and a friendly project named *"The nice words week"*. Andrej Miketič writes about the efforts to establish cooperation in her class between culturally very different children. Finally, Petra Batistič presents her meeting and work with the homeless and her relationship towards them.

For *Our Interview* column Erika Ašič has interviewed the Slovenian ombudsman, Vlasta Nussdorfer. They touched on a number of topics related to rights and obligations in their conversation; however, what stands out is the message that one's rights and obligations are strongly intertwined.

Andreja Dobnikar and Špela Čekada Zorn present the workshops on the world ethos. In this issue we are publishing the first workshop for the primary school pupils, which is going to be followed by five more workshops. The first one is aimed at getting to know the golden rule, which teaches us in six most important world religions that we should do to others only what we wish for ourselves, too.

In the *Teachers* rubrics Jana Jemec reflects on Anton Martin Slomšek, who still poses challenges for the mission of a modern educator. In the continuation Bogomir Novak briefly presents the work of Dr. Janez Justin and dedicates the article in his commemoration at his recent death. Like in the previous issue, we are publishing a fragment from the monograph on Slovenian pedagogue Dr. Franc Pediček; this time the focus lies on the development of the advisory service in Slovenian schools.

In *Spiritual Experience* we are publishing an article by Marija Pisk, who noted down her reflections and experiences at the Morning Consecration to Mary. She recommends saying this prayer at every beginning; at the beginning of the school year as well as each morning.

In *Class Teachers and the Educational Plan* Mojca Bukovnik presents a project of getting to know healthy eating habits for the pupils of the first grade of primary school, which involves primarily practical work. In the contribution *From School Life* three professional workers answer the question about what is best for children when we notice that they do not meet the requirements of a certain grade.

In the *Parents* rubrics Bogdan Žorž writes about motivation and emotions. He stresses the importance of children's feeling and writes about emotions and education, emotions at learning, he pays his attention specifically to emotions in the teen ages. Further Silvo Šinkovec writes about sadness; this is a feeling which we experience when we lose someone or something we have loved. He presents the necessary stages of mourning and where the chances lie that we get stuck at one particular stage.

In *Fields of Education* Milček Komelj presents the artwork by Marjan Pogačnik, titled *"Flowers for everyone"* (Cvetje za vse, 1975). Besides this work of art, which is on the cover of the present issue, we can get acquainted with the author and his work as well. Irena Valdes presents art therapy, which can help everyone, and especially children in distress, because in this particular therapy words are of lesser importance.

In the *Voluntary Work* column we are publishing an article by Leja Drobnak Škodlar, who presents the principles of people trade and points out its dangers, which we can perceive in many ways in everyday life, and through diverse technological tools.

In the *Experience* rubrics we are presenting the first Slovenian Baccalaureate, the significance of the Baccalaureate in the Slovenian language, as well as its development in the critical time 100 years ago.

Written by: Erika Ašič
Translated by: Tanja Volk

Avtorji

Erika Ašič, univ. dipl. soc. del., je zaposlena v *Društvu katoliških pedagogov Slovenije*.

Petra Batistič, univ. dipl. filozofinja, prof. pedagogike in andragogike, je študentka magistrskega študija pedagogike na *Filozofski fakulteti* v Ljubljani in prostovoljka v *Društvu prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote.*

Mojca Bukovnik, mag. menedžmenta, prof. gospodinjstva in biologije, na *OŠ Stražišče Kranj* poučuje gospodinjstvo in biologijo ter je organizatorka šolske prehrane. Ima naziv svetovalke, je mentorica kuharskih tečajev za otroke in tečajev klekljanja, je mati petih otrok.

Špela Čekada Zorn je profesorica slovenskega jezika in zgodovine na *OŠ Brezovica* pri Ljubljani. Poučuje tudi domovinsko vzgojo ter etiko. Sodeluje v različnih projektih, ki spodbujajo medkulturni dialog.

Andreja Dobnikar, mag. migracij in medkulturnih odnosov, profesorica slovenskega jezika in zgodovine, na *OŠ Brezovica* pri Ljubljani poučuje slovenščino, zgodovino, državljansko in domovinsko vzgojo ter etiko. Sodeluje v različnih projektih, ki spodbujajo medkulturni dialog.

Leja Drobnak Škodlar, mag. varstvoslovja, sodeluje v *Slovenski karitas*, in sicer na področju pomoči žrtvam trgovine z ljudmi.

Lidija Hamler, prof. zgod. in teol., je ravnateljica *Dijaškega doma Antona Martina Slomška* v Mariboru.

Dejan Hozjan, dr., je prodekan za znanstvenoraziskovalno in umetniško delo ter izredni profesor na *Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem*. Ukvarja se s področjem vseživljenjskega učenja in menedžmenta v izobraževanju. Leta 2012 je prejel svečano listino mlademu visokošolskemu učitelju *Univerze na Primorskem*.

Jana Jemec, prof. informatike, svetnica, 25 let poučuje na *Srednji ekonomski šoli* v Kranju. Aktivno je sodelovala pri računalniškem opismenjevanju za osnovnošolske učitelje.

Apolonija Klančar, dr. znanosti, prof. lat., univ. dipl. ang. – prevajalka, montessori pedagoginja, je učiteljica, predavateljica, prevajalka, leksikografka, raziskovalka, mediatorka v OŠ, redaktorica. Objavila je več znanstvenih, strokovnih, poljudnih člankov, prevodov ter avtorsko poezijo.

Milček Komelj, dr. znanosti in pesnik, je do upokojitve leta 2011 predaval na *Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete* v Ljubljani. Njegova bibliografija obsega nad 1500 objav, od tega več kot 30 knjig in vrsto katalogov. Je izredni član *Slovenske akademije znanosti in umetnosti*, redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* v Salzburgu, predsednik *Slovenske matice* in častni občan Novega mesta.

Metka Mencin Čeplak, dr. socialne psihologije, je docentka na *Fakulteti za družbene vede* v Ljubljani, kjer predava predmeta Socialna in politična psihologija ter Identitete. Je avtorica več znanstvenih člankov s področja izobraževanja ter procesov stigmatizacije in diskriminacije.

Andreja Miketič, mag. znanosti, prof. športne vzgoje, v osnovni šoli poučuje športno vzgojo ter državljansko in domovinsko vzgojo ter etiko.

Mirjana Nastran Ule je redna profesorica za socialno psihologijo ter predstojnica *Centra za socialno psihologijo* na *Fakulteti za družbene vede* v Ljubljani. Med drugim je objavila vrsto znanstvenih monografij. Je nacionalna koordinatorica projekta *Usmerjanje izobraževalnih potekov v Evropi*, v katerem sodeluje 8 držav EU.

Bogomir Novak je doktor znanosti, višji znanstveni sodelavec ter raziskovalec vzgoje in izobraževanja na *Pedagoškem inštitutu*. Bil je tudi profesor filozofije in sociologije na gimnaziji. Je avtor znanstvene in več strokovnih monografij ter drugih 630 bibliografskih enot.

Stane Okoliš, mag., direktor *Slovenskega šolskega muzeja* v Ljubljani.

Marija Pisk, prof. razrednega pouka, upokojenka. 36 let je poučevala razredni pouk v Tolminu, sodeluje v razvojni skupini za razredni pouk na področju IKT na ZRSŠ, je asistentka in predavateljica na *UP PeF Koper*.

Miriam Stanonik, prof. slovenščine in univ. dipl. muzikologinja, je ravnateljica na *Osnovni šoli Bičevje*. Ima skoraj 30 let izkušenj dela z mladimi ter 16 let izkušenj aktivnega ukvarjanja z gestaltpedagogiko.

Silvo Šinkovec, DJ, mag. psih., defektolog in teolog, ima izkušnje s svetovalnim delom, vodi duhovne vaje, različne seminarje ter več šol za starše. Je supervizor, predavatelj različnim skupinam ter avtor številnih strokovnih člankov, urednik revije *Vzgoja* in duhovni asistent *DKPS*.

Irena Valdes, likovna terapevtka, MA, ima bogate izkušnje z likovno terapijo z otroki in mladostniki, na to temo tudi veliko predava.

Bogdan Žorž, univ. dipl. psih., psihoterapevt, upokojenec, je učitelj gestaltterapije, predavatelj na *slovenskem oddelku Dunajske univerze Sigmunda Freuda*, izvajalec programov podiplomskega usposabljanja za delo z motečimi otroki in mladostniki pri *Socialni zbornici Slovenije*. Je avtor številnih člankov, razprav in knjig s področja vzgoje in psihoterapije.

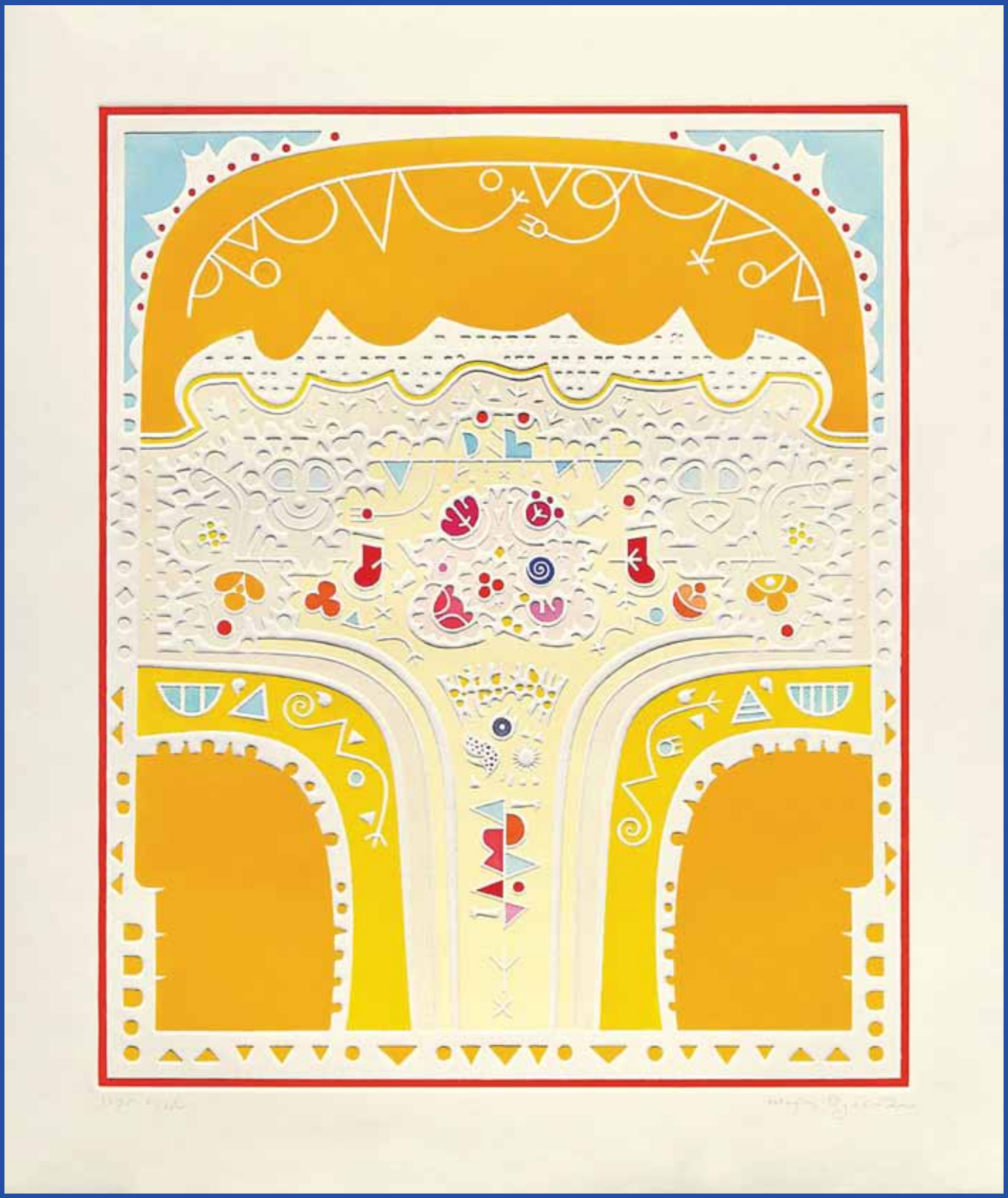

Marjan Pogačnik: Cvetje za vse
reliefna barvna jedkanica, 1975, 61 x 50 cm
© Narodna galerija, Ljubljana, 2013